

భారతి

జూలై

ఉత్సవస్థాపకులు
దేశాధ్యక్షుల నాగేశ్వరరావుపంతులు
పెట:రూపాయిన్నర

1976

CI

భారతి

మా స ప త్రి క

*

శివరెంకశంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

*

జులై 1976

సంపుటము : 53

నంచిక : 7

.....

నెల బాపాయిన్నర

నా పేరేమిటో చెప్పండి

నాకు 20 చేతులున్నాయి
మనిషిని కాదు
మనిషిని బాగుచేయడానికి పుట్టాను
నా పేరేమిటో చెప్పండి.....

నాకు 20 కొమ్మలున్నాయి
చెట్టును కాదు
నా నీడలో చేరిన వారికి చల్లని జీవితం ప్రసాదిస్తాను
నా పేరేమిటో చెప్పండి.....

నాలో ఇరవై రంగులున్నాయి
ఇంద్ర ధనస్సును కాదు
నిరుపేదల జీవిత ఫలకాల మీద రంగులు వేస్తాను
నా పేరేమిటో చెప్పండి.....

నేను యిరవై అమ్మల గాండీవాన్ని
సమాజంలోని ప్రజా శత్రువులందరినీ గురిచూసి కొడతాను
ఆధునిక కురుక్షేత్ర యుద్ధరంగంలో
అధర్మాన్ని వెంటాడి తరిమి తరిమి కొడతాను!

సమాచార పౌర సంబంధ శాఖ, హైదరాబాద్.

1/76

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1976

కాలాన్నినిలిపి తీగం	డా. మాదిరాజు రంగారావు	4
నాగార్జునకొండ శిల్పాలలో కాననగు రమణ కీదలు—		
విరేదములు	శ్రీ ఐ. కార్తికేయశర్మ	5
పరంగల్లులో గజపతిరాజు నాణెములు	శ్రీ పి. వి. పరబ్రహ్మశాస్త్రి	13
ఇరుకురొంచి.....	“సాంధ్యశ్రీ”	19
చైనాలో మూలన పరిణామాలు: సోషలిస్టు		
రాజనీయార్థో గుణపాఠాలు	“హింద్ నివేక్”	22
పేషంట్	శ్రీ వనంధరాపు దేశపాండే “నాగరంజని”	25
గువ్వ	కె ఎ స్వీ	26
ఇప్పుడు	కె ఎ స్వీ	
బాలవ్యాకరణము—త్రిలింగ లక్షణ శేషము	శ్రీ పాఠకోట రాధాకృష్ణమూర్తి	27
లెలుగు కావ్యమాల	శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య	38
కాంతిరేఖ	శ్రీ కె. శివారెడ్డి	40
అతడు చచ్చిపోయాడు	శ్రీ చిప్పకురి సీతారామ్మవాయి	41
విశ్వనాథ జగన్నాథులు—కావ్యప్రయోజనం	శ్రీ సర్వేశ్వరయి తిరుమలరావు	46
చుక్కలు మూడు	విహారి టి శారదాదాస్	49
కలగూరగంప		50
గ్రంథ విమర్శలు		54

కాలాన్ని నిలిపి క్షణం

డా॥ మాదితాజ రంగారావు

దీర్ఘ దీర్ఘమా నిశ్వాస పరంపరలతో
తలసేసోంది జంధి వా ఆయుఃప్రమాణం,
ఊపులో పాడుతూ వచ్చేను పటమానం
మనసులో స్మృతుల కిన్నూ కంధర్వ తూటం.

నా రక్తంలో కణ కణంలో
వెలిగే వసంత సూర్య బింబం,
నా దేహంలో అణువణువులో
చిగిర్చే వన దేవతా ముఖం.

ఈ బింబం నాలో పొరితాన్నె
కదలేను అంతలో సింహాన్నె.
ఈ ముఖం నాలో సకలక్షున్నె
నిలచేను అపై ఫలదారన్నె.

వ్రాలింది కిరణం విదలో అంతరే
తీసేసే ఊహ రసాయనండా,
ప్రవహింప జేస్తూ శరీరమంతా
అక్షున్నగా వ్యతిరేకంగా ప్రవహిం.

చేయూ దెబ్బతీసేను తీగవర
శ్రావణ తలదోస్తూ అడుగుదోస్తే.
మబ్బజేతిపై నిలచెను చిలుకవర
అడరాన్ని హాసంలో తేలుతూ.

దిప్పుడూ కాదు ఒంటుపుని పుగన్నీ
నిజంగా మానవుణ్ణి, బగధువునీ,
జీవన గతి శక్తులకు కేం దాన్నీ
కాలాని తాత్పర్య నిర్ణయిని.

పోతేను, వదీ తీరం లోకి
పోతేనో, గుహ ముఖాల లోకి,
కచ్చించేదా ? నా పాద ముద్ర
విస్మయించేదా ? ఆ కంఠ రవం.

వైలు యిది తీరాల పరిధిని
రైన్ యూప్రెటన్ అంచుల్లో విచ్చి
వోల్దా సుఖ భూమి క్రితాన్ని
గాంధీ ధర్మ కంఠాల ప్రేరణి,

నే కన్ను కలయూ పన్ను కలయూ
కన్ను చూపున్నా గురిగింటేనా ?
జున్నే సంస్కృతి చలదరుణాధరాలు
నాలోని జానాన్ని పరిశీలించేనా ?

జానీను బుద్ధిని వాళిపై
బ్రతికేను ముఖం మంచెలో
కదలేను కాలం ఆర్ధ ప్రమా
మానవుని తేలిక కన్ను.

నాగార్జునకొండ శిల్పాలలో కాననగు రమణీయ క్రీడలు - వినోదములు

శ్రీ ఐ. కార్తికేయశర్మ

నాగార్జునకొండ ప్రాంతంలో ఇక్ష్వాకుల శ్రీ వర్ణత విజయపురి నగర శిథిలావశేషములు పెక్కులు వెలికి వచ్చినవి. మెన్నో శిల్పములు వాస్తవ కట్టడములు సాతవాహన-ఇక్ష్వాకు రాజుల కాలము నాటివి, (క్రీస్తుబి.పూ 2-4 శతాబ్దివి) అనించెను. ఈ కాలమున బౌద్ధశైవములు రెండునూ పెండగుటచే చక్కని మూర్తులు, శిల్పాలంకార శోభితమైన చెత్తములు పెక్కులు పుద్దిలోనికి వచ్చినవి. ఇదివరలో నాగార్జున కొండలోని శిల్పశైలి ప్రాభవము, అనాటి సాంఘిక మతాచారములు, స్త్రీ పురుష అలంకారములు, ఆభరణములు, అసిన శయ్యాసామగ్రి, నిత్యముగా వాడుకలోనున్న ఆదితర వస్తు-వాస్తుకరముల గూర్చి పలుమూర్ఖు వివరింపబడియుండెను.

శిల్పములలోని విషయము, ముఖ్యముగా చార్తమతమునకు చెందినవైనను, మధ్య మధ్య ఆనాటి సామాన్య మానవ జీవితానికి సంబంధించిన కొన్ని ఉచ్చాహరణములైన గాదలు, అశ్వోదములలో కూడుకొన్న రమణీయమైన ఆటలు, వినోదములు కూడ చెక్కి

యబడుట గమనింపవలసియున్నది. ఇక్కడ శిల్పములు చాల స్వచ్ఛముగా లభ్యమైనవి, అనాటి జీవన వివరములను, సాంఘిక ఆచారములను, తెలుసుకొనుట కెంతయో ఉపయోగించును. ఈ వ్యాసమున నాగార్జున కొండలో నొక రాలప్రాసాదమున లభించిన రెండు బౌద్ధాధిపతిలైన స్తంభములను వివరించును. ఇప్పుడు చూపిన చిత్రములన్నియు పై స్తంభములకుపై చెక్కబడిన శిల్పముల వాటిగా ప్రదర్శించబడినవి. మొదటిసారిగా ఇక్కడ ప్రచురించడమైనది.

విషయములనుబట్టి యీ చిత్రములను రెండు రకముగా వేర్వేరుచును.

ముగా నుండెను. నైఋతీ మూలమున శిలాపీఠము ప్రధాన వక్ర కుద్దే శింపబడెను. ఇందుని నిజ తమేమన ధ్వని సంబంధమైన పత్యేక యేర్పాలు (Acoustics). మధ్యన నిలబడి ఉపన్యసించెడి వ్యక్తి మాట దూరమున కూర్చొన్న వారికి మరింత స్పష్టతరముగా విని బడుట. ఈ కట డమున మహారు వెయ్యిమందికిపైగా సరిపోవు ఆసనములు కలవు. నాగార్జున కొండ త్రవ్వకములలో మరికొన్ని విశిష్ట మైన ప్రాచీన కట్టడములను కూడ నిచ్చట పేర్కొనుట ముఖ్యము.

2. క్రీడాస్థలము; స్నానఘట్టములు

వగైరా :

విజయపురి రాచనగరము పడమటగా కొండ అంచు నానుకొని కృష్ణా తీరమునయున్న సోపాన స్నాన ఘట్టము (Site-34). ఇది చాల పెద్దది. పారుచున్న నదీసాయుకు చేరువుగా రెండు పాడుగాటి వరుసలలో తోరణాలంకృతమైన పంక్తితో (ఒక్కొక్కమెట్టు కేతలం నాలుగు అంగుళముల ఎత్తు మాత్రమే), నున్నటి కడప రాయి పరు పుతోచూడ చక్కనిదిగా కనిపించును. ఇది మహారాజుల, రాణులకు స్నానఘట్టముగా నుండెను. దీని నానుకొనియే, ఇక్ష్వాకుల యిష్ట దేవతలైన మహాదేవి (వార్తికేశు), దేవసేన, పుష్పభద్ర తదితర కైవ దేవతల ఆలయములకూడ కలవు. వీని చెరువనే పౌరవోత్స

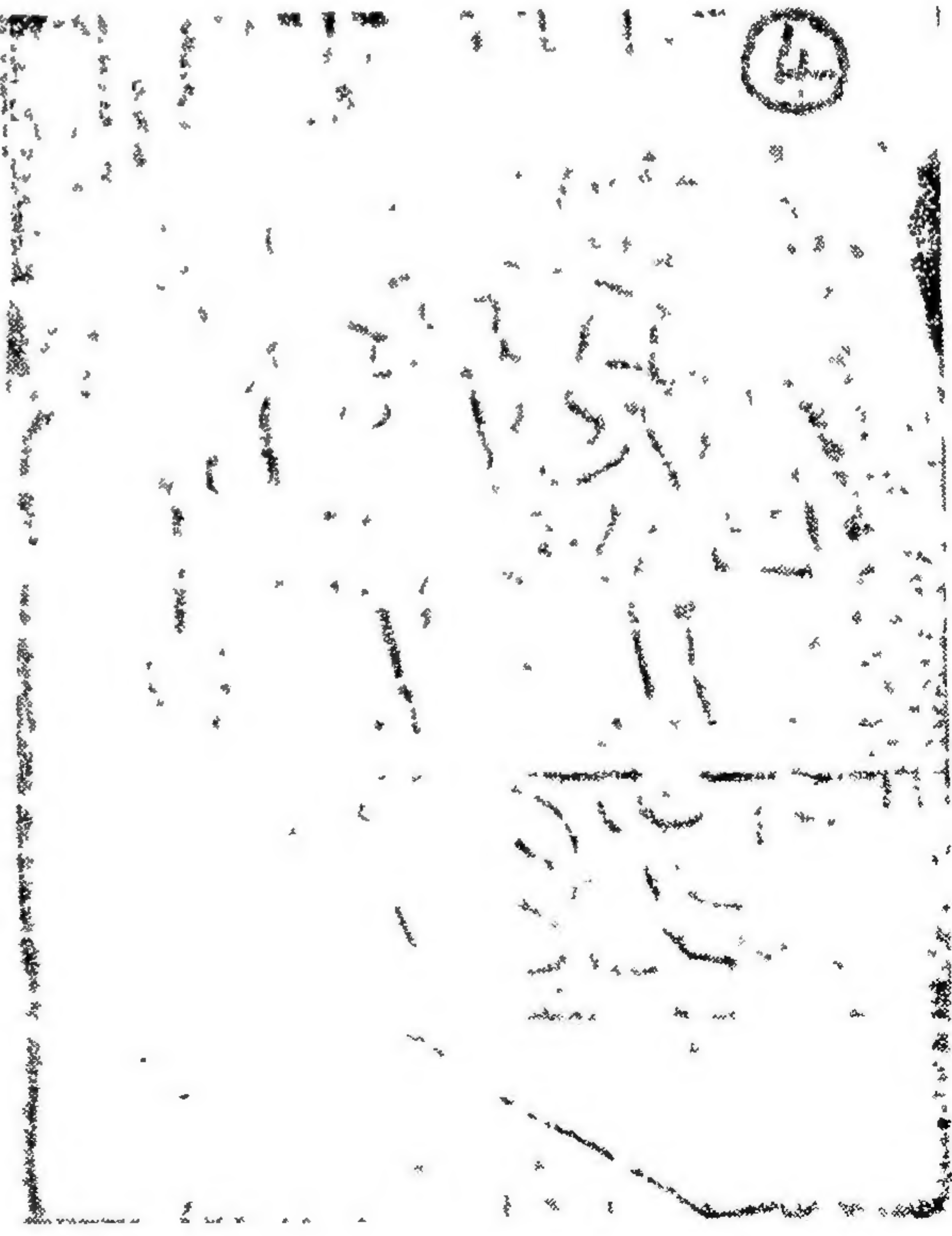
1. రాజుల లేక నాగరికుల జీవిత విశేషములకు చెందినవి.
2. అనాటి ఆటలు తదితర వినోదములను చిత్రించునవి.

ఈ వివరములన్నియు రెండు శిల్పరంభముల పైననే గుండుట చాల విశేషము. దీనినిబట్టి ఇక్ష్వాకు రాజులు సామాన్య క్రజుల వేడుకల వినోదములనెట్లు గడిపిరో, వర్వదినములలో నెట్లు ప్రవార ఫలితమైన వ్యాయామ క్రీడలతో నిండుగా జీవితయాత్ర పో నుచుండిరో నున్నట్లు గుఱచున్నది. ఇట్టి శిల్పములు, భారతీయ శిల్పచరిత్రలోనే, చాల లయరైనగా మనవి చేసుకొందును.

1 మహారాజులు, నా కు , విశిష్టమైన భోగలాలనతో కూడికొన్న జీవితము గడుపుచున్నట్లు తెలియచున్నది.

1. ఉపన్యాస-విన్యాస స్థలములు :

పైకిరలు, శ్రోతలు కూర్చోనుట కనువుగా చుట్టూ రాగగుర్రెపుల ఎత్తైన మెట్లవలెనున్న ఆసనములుగల దీర్ఘచతు ర్దశ ప్రాంగణము (సైట్-17), 16.46×13.72 మీటర్లు పరిధి, నాగార్జునకొండ త్రవ్వకాలలో బయల్పడినది. ఈ పాడుగాటి ఆసన మె పై ని నునుపైన కడప రాలి పరుపు కలదు. ఇది ప్రాయి కముగ బొద్దము నుపాసించు అర్హతలు, విద్యార్థులకు సమావేశ రంగ

వాది కార్యముల కనుపైన సునిశిత రంగస్థలము (ప్లేట్-122), సుమారు 115 మీటర్ల పొడవు, 107 మీటర్లు వెడల్పున దీర్ఘచతుర సాకారపు యిటుకతో నిర్మితమైన సోపాన పంక్తులతో మహా స్తూత కట్టడము కలదు. దీని పశ్చిమ దిశ సోపాన పంక్తులపై మధ్యగా విత్తేన మండప వేదికకలదు. ఇడట అయిదు పున్నరాస నములున్నవి. ఈ అసములనుండి రాజులు, రాణులు కట్టడపు మధ్యలో గల క్రిడాస్థలమున జరుగు అంశములను తిలకించు మండేడివారు. మిగత సామాన్యులందరిను తక్కిన మూడు దిశల సోపాన పంక్తులలో కూర్చోసువారు. ఇది ఇంచుమించు మన లాల్ బహదూర్ నేషనియం వలె నుండేడిదన్నమాట.

పై నుదహరించిన క్రిడారంగస్థలములు ఉపన్యాస - విశ్లేషణ స్థలములు బహుశా రోమన్ పట్టణమునగు "గ్లేడియేటరులు", మరియు "యాంసీ థియేటరు" లను బోలినవిగా లోచుచున్నవి. ఇచ్చోట రాజులు రోమన్ గరములో మిక్కిలి సంబంధమున్నట్లు యీ కట్టడములెకాక రోమన్ చక్రవర్తులనాటెముచు, గీటు రోమన్ గరముల యోధులను రాజప్రాసాదములకు కాపరులుగా నుంచుటనుబట్టి తెలియు చున్నది. ఈ రోమన్ కాపరాదారులు ధరించే కండువ, ఎముప కుళాయి, కుట్టిన చొక్కాలు, ఇరుట పంటాము, బూట్లు, నేను కొన్న యోధుల చిత్రములు, ఈ ప్రాసాదములలో లభ్యమైన శిల్ప స్తంభములపై గురుంటుటకూడ విశేషము. దాంట్లనూ, శిల్పము,

అకస్మిత, ఏ ద్విమితమును అనుసరించునట్లు ముగియించుచున్నది. ఈ రోమన్ పట్టణమునుండి సాకాయము వడ ర్చి. ఒక శిశియన్ కాపరాదారు పెద్ద కొమ్ముల వేస్తూ ప్రాధునికము యొక్కమైన గోట, నుమించుపు పోలెట, దా ముక్కునే యెత్తెత్తు బల్లి పైగిరి మద్యపుకుండ, రోమన్ కలెండ్రోనోమ నుంచుచున్నది. ఇంకాక మరికొన్ని ఉప్పు కట్టడములు, అంశములను విశ్లేషణ చేయుచు (ప్లేట్ నెంబర్స్ 37, 70, 71, 81, 83, 107, 111, 114, 121), క్రొవలు మైల ప్రాదర్భిలము ఒడ్డు నిర్మాణములకు, మహా మౌడముల చుట్టూ 'పిట్ట'లు అట్లు తెలియుచున్నది. ఈ సము దెందుట మామూలు పర్వత చిత్రములకు శిల్పప్రపంచము, ఒక శిల్పము అభ్యసించు. అ సర్వకీపేరు అంశ. వందలమంది నాగరికులు ప్రేరయిగలూడ చక్కట్లు చున్నది.

II విశోదములు - క్రిడలు :

నాగరికులను లు సాసాదముల వలన మన రెండు క్రొవల గదులుండేవి. ఒకటి రు ధోగములు వెలుగులూ మితి యొకటి లు భార్యకు, మితి ఉన్నది అందులూ సామగ్రి అమర్చబడియుండెను. (వి.రసు-1). అందు వలన ముందు ఒక నాగరికుడు కయ్యాసముపై గుర్తులతో రు చొక్కాన్ని చూపబడియున్నది. లు పుంపుడు వడె ధములూ అందుచు

ప్రతిపాదించుచున్నది ఇది హటాత్తుగా ఆ నాగరికుని భార్యచిట్టతోసహా తన భర్త చేష్టను చూచుటవలన జరిగిన పణయ సంక్షోభము. సంభూతాభ్యర్థములలో, కోపముతో యెంతో సహజముగా కన్నులు చున్న దీరని భార్య.

3. సురాపానము :

వార్యాయనుని కామ సూత్రమున నాగరికుల భోగలాలసత్వము తమ యెన్నియో పేర్కొనియున్నాడు. చాల వినోదములు ఆపానక అనగా సామూహికముగా త్రాగుట ఉద్యానయాత్ర, సమాజక్రీడ, గోష్ఠిగా గణములలో చక్కటి చెలికత్తెలమధ్య, సర్వసాధారణముగా జరుగుచుండెడివి.

ఉపనిషత్తులలో సురాపానమును ఖండించినను, ధర్మశాస్త్రము, మను-యజ్ఞవల్క్యలు, ప్రాయశ్చిత్తములు, తీర్థముగా పేర్కొన్నను, ఇక్ష్వాకుల కాలమున పాశ్చాత్య నాగరికతకులోనై కాబోలు నాగరికులు సురాపానము నొక క్రీడగా, వినోదముగా తమ రాణులలో తదితర ప్రాసాద స్త్రీలలో కలిసి చేయుచుండిరి.

(చిత్రము-2)

ఆ వయ్యారి యెంతో సహజముగా పాన పాత్రను అందించు చున్న చెలికాని భారినుండి తప్పించుకొనుటకు ప్రయత్నించుచున్నది.

కాని సురాపానానికి పరిమితగానే కనుపించుచున్నది.

మహారాజులు, నాగరికులు స్నానము చేయుతీరు గమనించవలసి యున్నది. ఒక పెద్ద తొట్టిలో సుగంధ పరిమళజలము పోయించు కొని స్నానమాచేడివారు.

(చిత్రము-3)

4. చిందులాట

భరతముని నాట్యశాస్త్రమున బృందాంగుడు - అభినయములో కూడుకొన్నది, గాయని బృందములను, పేర్కొనియున్నాడు. పల్లెలలో చేయు జాతరలలో చిందులువేసి, ఆడ మగ కలిసి యెగురుట లేక త్రాగి పోలేరప్పు, లంకమ్మలు పూనినట్లుగా చిందులువేయుట యీనాడున్న మనము చూచు న్నాము. ఈ యేనాది చిందులాటను బోలినవి ఇక్ష్వాకుల ఆల్పమున చూడ కలదు.

(చిత్రము-4)

తప్పేట, లేక దుందుచి సహాయమున వేయు చిందులే కదా? పైగా లాగి ఆడుచున్నట్లు దుంకవలికలు లెల్పుచున్నవి. ఆంధ్రమున

తిరునాళ్ళలో, పండుగ దినములలో మామూలుగా సామాన్య ప్రజలను రంజింపచేయునట్టివి యిట్టి నృత్యములు.

5. చ ద ర ం గ ము

ఈ సురాపానమే గాక జూదములు యింటిలోను, ఆరు బయటను కూర్చోని ఆడుకొను వీలగు చదరంగం, పచ్చిపానీ, వైక్రుంత పానీ మొదలగు అటలెన్నియో యున్నట్లు విదిరమగుచున్నది. పైన వివరించిన రాజప్రాసాదములు, స్నానఘట్టము మరియు విశ్రాంతి గృహములలో యిట్టి క్రీడలకు సంబంధించిన గళ్ళు, కూటములు, నేలపై పరుపబడిన రాళ్ళపై మెండుగా లదించినవి. ముఖ్యముగా చదరంగము అతి ప్రాచీనమైన భారతీయ క్రీడ. ద్యూత క్రీడకు గూర్చి ఋగ్వేదమున ప్రస్తావన కలదు. వేదకాలమునుండి 'అక్షక్రీడ' చతురంగానికి ప్రాతిపదిక. అర్థశాస్త్రమున కొటిల్వడు ఈ ద్యూతాధ్యక్ష యే విధముగా యీ విమోచముపై సుంకమును వసూలు చేయవలెనో చెప్పియున్నాడు. నగర అక్షదర్శకులు కూడ సుండినట్లు వ్యాఘ్రగుంఠ (ఉదయగిరి, ఒరిస్సా) శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈ చదరంగమువంటి ఆటలలో పావులు వేరు వేరు ఆకారములు కలిగినవి రంగులు భేదముగా నుండెడివి నెన్నియో కలవు. పటముపై అడ, మగ కూడ ఆడుచుండిరి. పాచికలు ఈ పావులను నడిపించుచుండును. నాగార్జునకొండలో లభించిన పాచికలు రెండు రకములు.

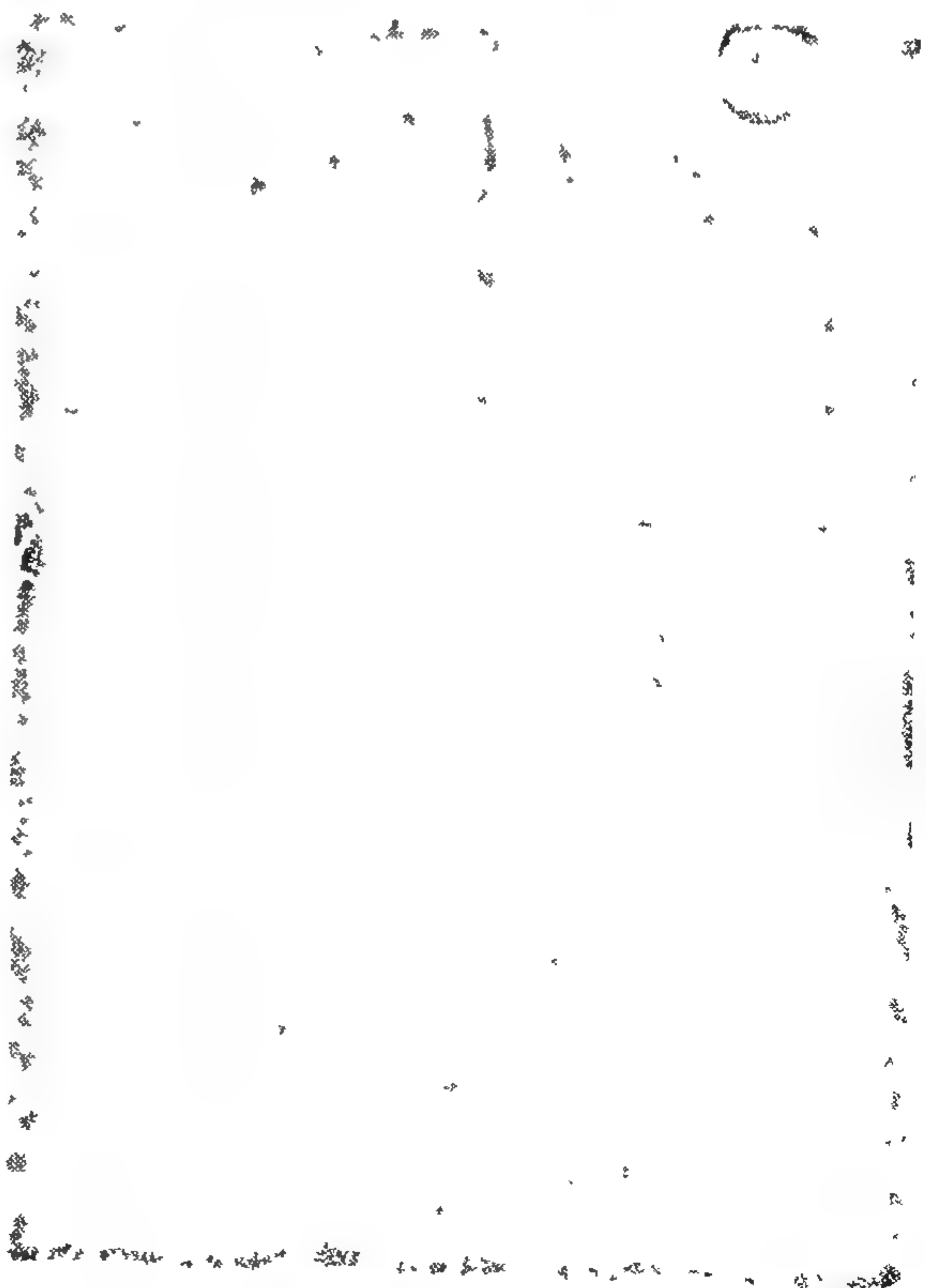
ఒకటి పాడుగుపాటి సరుపలకలవి. పాట్టివి, మగ చతురస్రవి: వీనిపై ఒకటి మొదలు ఎనిమిదివరకు గుర్తులుండెడివి. ఇవి మట్టితోను లేక దంతముతోను చేయబడినవి. ఈ చదరంగము రామాయణ, భారత కాలములోనేగాక శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమువరకు గూడ మరియు యానాటికిని భారత దేశమునంతట సర్వసాధారణముగా; ముఖ్యముగా పంచగ రోజులలో ఆడుట విచారము. రామలనారు యెంతో మక్కువతో తిమ్మనలో వెయ్యార్లు సందముచేసి ఆటఆడేవారని, అగ్రహారాలుకూడ మాన్యములుగా యచ్చెనని ప్రతీతి కలదు. క్రీడాబరామమున వేశ్యలు యిట్టి ఆటలలో విలులను పుట్టించి వారి సంపదను మింగివైచెడివారని సేర్వొనబడినదికదా.

6. మ ల్ల వి ద్య

ఇక్ష్వాకు కాలమున యీ మల్లయుద్ధము పలుకెజగుల చాల ప్రాముఖ్యమైనదిగా పైన వివరించిన క్రీడారంగస్థలములలో జరుగుచుండెడిదిగా కనబడుచున్నది. ఇందుకుబలమిచ్చి విశ్రమములపైన సేర్వొనబడిన స్తంభములపై చెక్కుబడియుండెను. విహార్లమైన పోకడలలో బహుళ బనాదరణతో యీ క్రీడకు రాజులు, సామాన్య ప్రజలు కూడ ఆదరించుచుండినటుల విధ విశ్రమములవ్యాపించియు నగును.

(చిత్రములు 5-10)

ఈ మల్లయుద్ధమున ఆరికెరిన పట్టి మల్లు

అయినట్లు లోమచంద్రుని. ఏలూరు నగరమున ఈ పోట్లాట క్రీస్తు పూర్వము 6-7 శతాబ్దిలో సంవత్సరమునాకసారి గొప్పమత సాంఘిక సాంస్కృతిక పరమైన విశాస క్రిడగా జరుపుకొనుచుండిరి. తక్షణిల త్రవ్యకములలో యీ కోడిపందెమును చూపు ఒక రాగి తాయెత్తు బిళ్ళ క్రీస్తుశకము 1 వ శతాబ్దికి చెందినది లభ్యమైనది. మన యాంధ్రమున ఇక్ష్వాకుల కాలమున మిక్కిలి ప్రచారములోనున్నట్లు నిర్దుష్టమైన బిళ్ళములు లభ్యమైనవి. యెంత వుదేకముతో బిభత్సముగా పోట్లాడుచున్న చూడుదు.

(చిత్రము-12).

మొకనిలబడి యిద్దఱు పందెగాండ్లు జగుప్పలో చూచు చున్నారు. అపరుడు (క్రీస్తుము 4 వ శతాబ్ది) తామమాడ యుద్ధమునుగూర్చి చెప్పియున్నారు.

“క్రూరవాక్యః తామమాడః!

కుక్కుట చరణాంధః॥

దీనినిబట్టి యీ యుద్ధ చాల పోటీలో, రోహపు కత్తు లను కోడి కాళ్ళకు కట్టి పందె పడెన యాడునారు. మానసోల్లాస మున (క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్ది), ఈ యాటనుగూర్చి చాల వివర ములు చెప్పబడియున్న. ఈ పోట్లాటమునందువలన పెళకపులు,

బుండునట్లు వివిధముగనున్నది. గరిష్ఠ కాలముండవ. వీనికి రాజ సోషణ మెందు. మూడవ ఇక్ష్వాకురాజు చాంతమూలుడు బహు బలుడు. బహున యితరు గొప్ప లలితరస మున్నాడు కావోలు. ముస్లి రకముల మల్లయుద్ధమును చూపు బిళ్ళములు మరెక్కడను గొనరావు.

(చిత్రము-11)

ఇదివర, బాణాద్యకూడ ఒక సామాజిక ఆటగా యుండు నట్లుల మరియొక బిళ్ళమువలన తెలియుచున్నది. మనపూర్వము యిట్టి విద్యులన్నింటిని చతుష్స్థి విద్యలలో చెప్పియున్నారు కద!

7. కోడిపందెములు

సంక్రాంతి మొదలగు పండుగ దినములలో జరుపుకొను వేడు కలలో అత్యంత ప్రాముఖ్యమైనది, ప్రాచీనమైనది కోడిపందెముల యాట. పూర్వ సంస్థానాధీశ్వరులు కోడి పోరును చాల ప్రేమమైన పుత్రాహవంతమైన ఆటగా పలుచోట్ల పెట్టువారు. ముఖ్యముగా వలనాడులో చాల చెలరేగోదేయముగా, పండుగరోజులలో ఆడెడివారు. పల్నాటి పీఠయుద్ధమునకు కోడిపందెములే కారణముగదా!

ఈ కోడి పోట్లాట మనవేషమునకు పర్మి యానుండి దిగువల

స్థలము, దాని తయారీ నందెపు కోళ్ళను సాకుట, కత్తులుకట్టుట, మొదలగున వెన్నియో తెలుపుచున్నది నాగార్కున కొండలో లభ్యమైన ఈ కోడిపంకెమును చూపు శిల్పములలోని కంటకు చి తమైన దీశిల్పము. చాల జిగుస్సాకరముగానున్నది. రెండుచోళ్ళు రంగస్థలమున పోట్లాడుట సాధారణముగ తెలిసినదే. దాని మనిషి కోడితో పోరుట మరెక్కడను కానరాదు.

(చిత్రము-13)

యిట్టి పోరు వాడుకలో నున్నట్లు మొట్టమొదటగా హిందూ దేశమున (నాకు తెలిసి) మరెక్కడను గ్రంథస్థముగాగాని, శిల్పమున గాని కానరాలేదు.

8. జంతువుల పోరులు

ఇట్టి పోరాటమునకు కావలసిన రంగస్థలము విజయపురి నగరమున లభ్యమైనట్లు చెప్పియుంటిని. పై క్రీడానినోదములే కాక, గజ యుద్ధములు, ఆబోతు, దున్నపోతుల పోరాటములు, పాట్టేళ్ళ యుద్ధములు యీ ఇక్కడ కాలమున జరుగుచుండినట్లు శిల్పముల న, తదితర, ఘరానా అవశేషములవలన తెలియుచున్నది.

గజయుద్ధము రాజులకు ఆత్మంత వినోదకరముగా నున్నట్లు విజయపురిలోని రంగస్థలపు మధ్యభాగమున దొరికిన గజయుద్ధముల యుద్ధారా తెలియనగును. ఈ రంగస్థల నేపథ్యమున చాల గజము విజయ పోరు నిలుపురాళ్ళనుంచుటనుబట్టి యీ పోరాటము నిలుపురాళ్ళు జరుగుచుండునట్లు తెలియును. ఇట్లు జంతువుల పోరాటము గజ మనిషి-గజయుద్ధము పోట్లాట.

(చిత్రము 14)

పాట్టేలు మనిషి పోట్లాట మొదలగునవి జరుగుచున్నవి తెలియుచున్నది.

(చిత్రము 15)

పైన వివరించిన శిల్పములను, రంగస్థలములను, పోరాటములను చూచినచో శిలపితార్థచింతామణి (అనగా మౌర్యకాలము) లోని అభివర్ణించియున్న వినోద ప్రకరణము పూర్తిగా సరిగ్గా, ప్రాచీనముగా ఆంధ్రదేశమున గుట్టి పలుకరములైన క్రీడాలు, పోరాటములు, వజ్రలను, నాగరీకులను, రాజులను రంజింపజేయుచున్నవి కనుపరచుచున్నవని తన శయములేదు. ముగ్గుముగ కోడి-మనిషి పోరాటము, గుట్టుము ముషితో పోరులు మున్నగునవి మరెక్కడను కానరావు.

రాగార్తునకొండలో లభ్యమయిన శిల్పరాజములలో మరింతెన్నియో విశేషములను తెలియజేయునట్టివి చాలకంపు. వీటిని గూర్చి సమగ్రముగా సరిశీలించవలసిన అవసరము యెంతైనా కలదు.

అధోజ్ఞాపికలు

1. డి. కార్మికేయశర్మ, "ది యేన్సియంట్ గేమ్ ఆఫ్ కాక్ ఫెల్ట్ థిస్ ఇండియా" జర్నల్ ఆఫ్ మిలిటరీ సైన్సెస్, (వెంగుళూరు, 1964) IV సం. 4 పుటలు. 113-120.
2. హెచ్. సర్కారు మరియు బి. యస్. మిశ్రా, వాగార్తునకొండ, (నూఢిల్లీ, 1972)
3. పై వ్యాసము ఛాయాచిత్రములు భారతీయ పురావస్తు సర్వేక్షణ వారి యనుమతి పొందనిదే ప్రచురించరాదు. ప్రసిద్ధ చరిత్రకారులు, గురుసీరామహులునైన శ్రీ సోటూరి వేంకటరమణయ్యగారు మిక్కిలి అదరముతో నీ వ్యాసమును చదివి కొన్ని మెరుగులు దిద్దిరి. వారి నేను సర్వదా కృతజ్ఞుడను.

ఆంధ్రగ్రంథమాల ప్రచురిణలు

పండితారాధ్య చరిత్ర

డాక్టరు తిమ్మావజ్జిల కోదండరామయ్యగారు వ్రాసిన పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది.

వెల రు. 15-00

(పోస్టేజీ అదనం)

బసవ పురాణము

బెందుచేసిన రంగుల అట్టుతో, కీ. శె. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి 'ప్రస్థావన'తో కళాప్రపూర్ణ విడుదలవుతుంది. వేంకటరావుగారి విపుల పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది.

వెల : రు 7-50

(పోస్టేజీ అదనం)

భగవద్గీత

కీ. శె. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు సంతులుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానముతో బెందుచేసి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది.

వెల : రు 7-50

(పోస్టేజీ అదనం)

ఆంధ్రపత్రిక ఏజెంట్లద్వారా కూడా తెప్పించుకోవచ్చు.

(పోస్టేజీ అదనం)

మేనేజరు

ఆంధ్రపత్రిక, గాంధీనగర్, విజయవాడ-3

వరంగల్లులో గజపతిరాజు నాణెములు

శ్రీ పి. వి. పరబ్రహ్మశాస్త్రి

1976 మే నెల భారతిలో 'కొన్ని నాణాలు' అను శీర్షికతో డాక్టరు ఎం. అమ్మద్ అలీగారు ఒకవ్యాసమును వాసిరి. ఈ వ్యాసము లోగడ 1970 లో న్యూమిస్మాటిక్ సొసైటీ - ఫ్ ఇం యూ జర్నలు (JNSI. Vol. XXXII Part II, Page 188) లో వారు పకటించిన ఆంగ్ల వ్యాసమునకు సంచుమించు అది వాగము వంటిదే. కాని గడిచిన డిసెంబరులో ప్రస్తుత రచనకై Kakatiya coins and Measures అను నొక పుస్తకమును ఆంధ్ర పరిశోధన పురాణ శాఖ ద్వారా పకటించియుండెను. దీనిలో డా. అమ్మద్ అలీగారు విశేషించిన విషయములు కొన్ని యిచట పరిశీలించబడును. 1976లో పై జెప్పిన న్యూమిస్మాటిక్ జర్నల్లో వారు మొదట కొన్ని రాజానాణెములను పచురించిరి. వాటి పైనన్న ఈ క్రింది వాతను బట్టి వారు వాటిని కాకతీయ ప్రతాపరుద్రునివని నిర్ణయించిరి. అవి వరంగల్లు ప్రాంతంలో దొరుకుటనుబట్టి కూడ వారా నిర్ణయమునకు వాగిగిరి.

ముందువైపు

శ్రీ మధుక
రకాకతీయ
ప్రతాపరు

వెనుకవైపు

ద్రదేవవి
జయకటక
22 అంక

అట్లే తమదగ్గరున్న మరొక కొన్ని నాణెములపై '23 అంక' అనియు 'విజయకటక' కు బదులు 'విజయ డక్కల' అనియు మార్పుతో కూడిన వ్రాతలుకూడ కలవనిరి. 1968 లో డా. నేలూరి వేంకట రమణయ్యగారు పై నాణెములన్నియు ఒరిస్సా రాజగు ప్రతాపరుద్ర గజపతికి చెందినవిగాని కాకతీ ప్రతాపరుద్రునివి రావని నిష్కర్షగా తేల్చి ఆదే ఇంగ్లీషు జర్నలులో (JNSI XXX Page 213-11) ఒక ఖండన వ్రాసిరి. దానిపై అమ్మద్ అలీగారు తమ వాదమును నమగ్నించుకొనుచు 1970లో పై జర్నలులోను, ఈ మేనెల భారతిలోను వ్రాసిరి. కనుక పై వ్రాతలుగల నాణెములు కాకతీ ప్రతాపరుద్రుడివా, లేక గజపతి ప్రతాపరుద్రుడివా అని నిర్ణయించవలసివచ్చినది.

డా. వేంకటరమణయ్యగారి వాదములోని లంఘనములు :

1. నాణెములపై నన్న 'శ్రీ మధుకర' అనుపదము సాచీర కళింగ నగరమైన ముఖలి గమనందుచ్చ మధుకేశ్వర దేవునికి వర్తించును-కనుక నాణెము గజపతియిది.

2. గజపతి ప్రతాపరుద్రుడు (1497-1540) 'కాకతీయ' అను బిరుదును కలిగియుండెను. అందుకు నిదర్శనము ఆరాజయెక్క వంకాయపాడు-గ డిమెల్లి తా మశాసనములోని యీ దిగున చూపబడిన వాని ప్రశస్తి.

"వీరశ్రీ గజపతి గాదేశ్వర నవకోటి కర్ణాట కలు బరిగేవర
కాకతీరుద్ర వెంకటరాయ శ్రీ ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులరు
విజయరాజ్యే..."

(నెల్లూరుజిల్లా, శాసన సంపుటి I-P. 185)

ఇందు ఓడ్ర గజపతి ప్రతాపరుద్రుడికి 'కాకతీ' అను బిరుదున్నది కనుక పై నాణెములుకూడ అతనివే కావలెను.

3. నాణెములను ముద్రించినచోటు విజయకటకము ఇది గజపతి ప్రతాపరుద్రుని రాజధాని నగరమైన కుక్కనూరు. కనుక ఆ నాణెములు గజపతి రాజువే.

4. నాణెములపై లేదీని సూచించే 'లంక' అనుపదము ప్రత్యేకించి కళింగము నేరిన రాజులకే 11వ శతాబ్ది నుండి చెప్పుచుండెను. ఇరవైవేళ్ళు తరువాత గజపతిలో ఆ పదమును వాడెను. కనుక ఆ నాణెములు ఒరిస్సా రాజగు ప్రతాపరుద్ర గజపతివే.

కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుడి సేమాశ్రమము కాబాలపు అని తేల్చి చెప్పిరి. ఈ విధంగా డా. వేంకటరమణయ్యగారు వ్రాసిన తర్వాత ప్రస్తుత మీ వ్యాసము వ్రాయనవసరములేదు అయినను డా. అమ్మద్ అలీగారు తమ వాదాన్ని సమర్థించుకొంటూ రెండువాక్యాలు వ్రాసిరి. కనుక కొంత వివరించి వ్రాయుట తప్పనిసరి యయ్యెను. కాకతీ ప్రతాపరుద్రుడు క్రీ. 1290 నుండి 1323 వరకు ఓరుగల్లు రాజధానిగ ఆంధ్రదేశము నేలెను. ఓడ్రరాజగు ప్రతాపరుద్ర గజపతి ఒరిస్సాలోని కటకం రాజధానిగ ఉత్తరమున గంగనుండి దక్షిణమున

పెద్దనాథుడు రూపుకోస్తాను క్రీ. 1497నుండి మూడు 1514వరకు ఏలెను. ఇంక నాచెములపైనున్న పదముల సార్థకతను గూర్చి వివరించము.

1. శ్రీమధుకర : నాచెములపైనున్నది ఈ పదముకాదు. ఈమధ్య జనగాం తాలూకాలో దేవరుపల్ల అనే గ్రామంలో ఇదే కర గలికి చెందిన మరొకరి నాచెములు దొరికినవి. అవి ఆ గ్రామంలో శ్రీ గోపాలరెడ్డిగారి యొద్ద నున్నవి. వాటిని పరిశీలించగా 'శ్రీ మద్వెంకట' అని స్పష్టముగ నున్నది. దీనిలోని ద్వే అను సంయుక్తాక్షరమును ద్వి అని పూర్వము కొందరు చదివీరి. వారు 'శ్రీ మద్వెంకట' అనుకొనిరి. కాని నిజమునకది 'శ్రీమద్వెంకట'. ఈ బిరుదులో గణపతి ప్రతాపరుద్రుడు తన దక్షిణ రాజ్యావధిని చెలుపుటకు వెంకటాద్రిని చేర్చుకొనెను. నిజమున కిదని రాజ్యము నెల్లారువరకే యుండెను. చంద్రగిరి విజయనగర సామ్రాజ్యాంధ్ర తమే. అయినను గణపతిరాజు తిరుమలకు తన రాజ్యములోనిదిగ చెప్పు కొనుచుండెను. ఈ యభిప్రాయమును నిర్మూలించుటకే శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు 1514లో ఉదయగిరి, కొండవీడు రాజ్యాలను జయించి తిరుమలలో శ్రీ వేంకటేశ్వరుని స్మరితయందు తన రాజులలో కూడ కంచువి గూడులను స్థాపించుకొని వెంకటాద్రి తనదేనని ధృవ పర చేసెను. అయినను గణపతిరాజు ఆ బిరుదును విడువలేదు. పై చెప్పిన వంకాయలపాడు, గుడిమెళ్ళ దాన శాసనముల్లో కూడ 'వెంకట' పదము కలదు. ఇది కాకలియ ప్రతాపరుద్రుడి చెవటను వాడబడ లేదు. కనుక ఈ నాచెములు వాక్యములవి కావు.

ముందు పైపు వెనుక వైపు
దేవరుపల్లలో దొరికిన నాచెము (1½ రెట్లు)

దేవరుపల్లలో దొరికిన నాచెము-దీనిలో "శ్రీమద్వెంకట కాక తీయ ప్రతాపరుద్రదేవ విజయకటక 21 అంక" అని యున్నది.

ఇవట 21 అనే అంకె పుష్పముగ రెండుంటుచే 31గ

కొన్నిటిపై కనపడును.

అది గణపతి ప్రతాపరుద్రుని బిరుదావళి లోనిదే కనుక ఈ నాచెములు అలరించేనని చెప్పటలో అభ్యంతరముండదు.

2. 'కాకలి' అను పదమును గూర్చి తరువాత వివరించెదను.

3. 'విజయకటక' అనునది ఓడ్రగణపతి రాజుల రాజధాని యగు కటక నగరమునందు అది నాచెములు ము దించిన స్థానమనియు డా. వెంకటరచయితగారు చెప్పిరి. అప్పుడే అంగు 'విజయకటక' అను పదమునకు విజయస్కనా వారిమని చెప్పవలెననిరి. పైగా రాజ ధాని నగరమును నాచెములపై వ్రాయుట కనుపించదనిరి. ఇంకా కటక్ నగరాన్ని 'విజయకటక'ని చెప్పటం కూడ లేదనిరి. అనగా 'విజయ' పదము స్కందావారానికి మాత్రమే చెల్లుతుందని వారి అభిప్రాయము కావచ్చును. కాని రాజధాని నగరాన్ని కూడా 'విజయ' అను విశేషణ పదం - చేర్చి వ్రాయడం అనేక శాసనాల్లో కనుపించును. 'విజయ కళింగ నగరాల్', 'విజయనేంగీ పురాత్', 'విజయశెందు లూరవాసరాల్', 'విజయ సిష్టపురాత్', 'విజయ కాంచీపురాల్' అని ఆ యా రాల శాసనాల్లో కనుపిస్తోంది. కనుక వారు చెప్పిన ఈ అభ్యంతరం అల్లదు. వారు అభిప్రాయపడినట్లు 'స్కందావారమునే' దాని కర్తవ్యముగా చెప్పచో అది సామాన్య వాచకమై సంక్షిప్తముగా అర్థవంతముగు పదములనే నాచెములపై వాడుదురు గనుక, విశేషార్థమును దేనిని బోధించెను. 'ఆ సైనిక శిబిరము పేరేదో రెరిపినగాని దానికి ప్రయోజనముండదు. అట్టి స్కందావార నామమిందు లేదు కనుక అది ఒరిస్తో రాజధాని నగరమగు 'కటక్'నే చెబువు. అది నాచెములు ముదించిన చోటుగ భావించ వలసియుండును. అందువల్ల ఈ నాచెములు ప్రతాపరుద్ర గణపతిదే నని చెప్పవలయును.

పత్నాంతరముగ వారింకొక సమాదానము చెప్పిరి. కాకలి గణపతి దేవుడు తన విజయయాత్రలో ఒక రాజధానియైన కటకం వరకు వెళ్ళి ఆ కటకపదాన్ని తన ప్రశస్తిలో చేర్చుకొని యుండును. అతని తర్వాత ప్రతాపరుద్రుడు కూడ దీనిని తన నాచెములపై వ్రాయించి యుండును అని. ఇందు మొదటి అభ్యంతరము, కాకలి గణపతి దేవుడు కటకం వరకు విజయయాత్ర సాగించినట్లు మనకు నిదర్శన మేమియులేదు. ఒకప్పుడు గంజాం జిల్లాలోని అస్కా తాలూకాలోని బొక్కెరవరకు కాకలియ పైపము వెళ్లినట్లున్నది. అయినా యీ విజయయాత్రను చూచుచు గణపతిదేవుడు 'విజయకటక' అనే ప్రశస్తి చేర్చుకొనెను. అట్టి సందర్భములలో 'కటకచూరార' ఇత్యాది బిరుదులుండును కాని 'విజయ కటక' అనే బిరుదుండదు.

కాకతి మహాదేవుడు యాదవులపై దండెత్తిపోయినప్పుడు రేక అంతకు ముందో కళ్యాణి కటకముపై దాడి సలిపి 'కటకమారవార' అనే దిరుదును పెట్టుకొన్నాడు. ఆ తర్వాత దాన్ని కాకతీయులెవరు వాడినట్లు లేదు. వాక్యారామందాటి కళింగదేశములో నెడట కాకతీయులు స్థిరపడి రాజ్యము చేసినట్లు తెలియదు. కనుక 'విజయకటక' అనే దిరుదు కాకతీయుల కున్నదని తెలుపు ఆధారాంతములేదు. ఈ పక్షాంతరమును ఆశ్రయించుటవలన అష్టాద్ అలిగారు 'విజయస్కన్ధావార' మనే వాదాన్ని విడిచి ఒరిస్సా రాజధానియగు 'కటక్'ను ఒప్పుకొన్నది. కాని వాదనుకొన్నట్లు అది కాకతీయుల కెప్పుడు వాడబడలేదు. కనుక 'విజయకటక'మనే పదము నాణెములు ముదించబడిన గజపతి ప్రతాపరుద్రుని రాజధాని నగరమగు కటక్ మూలమే యగును.

4. 'అంక' అనునది కళింగరాజుల విజయరాజ్య సంవత్సరాన్ని సూచించు నపుడు వాడు పదము. ఈ పదముతో మరి యే యితర రాజులు తమ రాజ్యవర్షమును తెలిపెడివారుకాదు కనుక ఈ నాణెములపైనున్న 'అంక' పదము అవి ఓ ధ గజపతిరాజులవేనని వెంకటరమణయ్యగారు చెప్పిరి. అష్టాద్ అలిగారు 'అంక' అనేది సామాన్యంగా విజయరాజ్య సంవత్సర గణనలో అందరు రాజులు వాడతగినదే కావచ్చును. కాకతీయులనుండి కళింగరాజులు ఈ సంప్రదాయాన్ని గ్రహించియుందురు అని సమాధానమిచ్చిరి. కళింగదేశ చరిత్రను చదువువారికందరికి ఈ 'అంక' పదమును గూర్చిన విశేషము పూర్తిగా కాకపోయినను కొంత తెలియగలదు. ఆరాజులు వాడపదమునుండి సంవత్సరమును ప్రారంభించుట, పూర్ణిమాంత మాసమును గ్రహించుట, సంవత్సరముకన్న తక్కువయగు కాలమునుకూడ సంవత్సరముగా పరిగణించుట మున్నగు విశేషములీ 'అంక' గణనమునందుండును. '22 అంక' అనగా 22 వ రాజ్య సంవత్సరమని గ్రహించుటకు వీలు కాదు : అయిదేసి సంవత్సరముల నొక మొత్తముగా గ్రహించి దాని నుండి భాద్రపదమునుండి గణించబడే పూర్తి సంవత్సరములను మిగిలు తగులులను మినహాయించి లెక్కించినగాని అసలు సంవత్సరముల సంఖ్యకాదు. '22 అంక' అని యున్నచో దానిలో సుమారు 4 తీసివేయవలసియుండును. అంటే 18వ రాజ్య సంవత్సరమగును. కనుక 'అంక' అనేది కళింగరాజులువాడే సాంకేతిక గణనా విధానము. ఇతర రాజులు దీనిని వాడువారుకాదు. కాకతీయులు ఈ పద్ధతితో సంవత్సరగణన చేసినట్లు ఎక్కడ కనుపించదు కనుక ఈనాణెములు గజపతిరాజులవే కాని కాకతీయులవికావు.

పై సమాధానములుపోగా డా. అష్టాద్ అలిగారు వేసిన రెండు ప్రశ్నలు చాలా గడ్డుని కలవు. ఈ నాణెములు కాకతీయరాజధాని

పరిసరములందే యేల దొరకాచున్నవి? (ఇతర క నాణెములు?) కాకతి పదమును ప్రతాపరుద్ర గజపతిమే కారణముగా స్థాపించెను?

ఈ ప్రశ్నలకు సమాధాన మరయవలెనని అనాది చరిత్రకారుల కొంత వివరించవలసియున్నది.

క్రీ. 1323 లో కాకతీయ రాజ్యపతనకాలమున నుల్తానులు తెలుగుదేశములో స్థిరపడి నిలువదలారకయిరి. ముసునూరి కాపయనాయకుడు ఓరుగల్లును చిరుముక్కునుండి స్వాధీనము చేసుకొనెను. అతనినిచంపి రేచర్ల వెలమరాజు అనతిదూరమున క్రీ. 1369 ప్రాంతములో తెలంగాణమున స్వతంత్రుడయ్యెను. వాని కొలదికా మునకే వెలమరాజులు బహమనీయుల సామంతులయ్యింక తప్పలేదు. దీనికి కొండవీటిరెడ్లు కొంతకారణము. ముస్లిం విజయ నగరరాజుల ఒల్కిడికూడ కొంతకారణము. మొత్తము రెండు తెలంగాణములో రాచకొండ దేవరకొండలు రాజధానులుగ నెదుర్కొన్నవి. తమ ప్రత్యేకతను నిలబెట్టుకొనిరి. రెడ్లు రాజ్యమును కపిరేంద్ర గజపతి ఆక్రమించుకొనెను. వెలమరాజులు కపిరేంద్రుని నాయకత్వమునల్తానుల కెదురుతిరిగి 1460 ప్రాంతములో రాచకొండ, దేవరకొండ, ఓరుగల్లు మున్నగు దుర్గములను స్వాధీనము చేసుకొని హిందూ తెలంగాణమును మరల స్థాపించిరి. కాని గజపతులు సామంతులుగనుండెరి. 1470 లో కపిరేంద్ర గజపతి కరిగించెను. ఈ వార్తవిని మహమ్మదు షా బహమనీ తెలంగాణముపై పెన్స చెల్లవలెనని దండెత్తి వెలమరాజులను పూర్తిగా నోడించెను. అతని వారు తెలంగాణమును విడిచి విజయనగరరాజుల నాశ్రయించిరి. మొత్తములో తమ స్వావరమేర్పరచుకొనిరి. ఓరుగల్లు, ఇదర అనే ఆంధ్రుల ములల్ బాటు బహమనీ సుల్తానుల పరమయ్యెను. కపిరేంద్రుని కొడుకులు హంసీరుడు, పురుషోత్తముడు సింహళమునకై పంపిరి. లాడుకొనుట యదనుగా సాళువ నరసింహరాయలు వ్యర్థమునకై కోస్తా సాంతము నాక్రమించెను. బహమనీసుల్తాను కృష్ణరాయ కపిరేంద్ర భాగమును తెలంగాణముతోనహా ఆక్రమించెను. కాచి సింహళముపై స్థిరపడిన కొద్దికాలమునకే పురుషోత్తము గజపతి రాజులందరినీ నున్న ముసల్మానుల గవర్నరును తరిమివేసి ఓడిణచేయుపై నియత సాగించెను. కాంచీనగరమువరకు వెళ్ళగలిగెనని వందలకు చెప్పిరి. అది యెప్పున్నను ఉదయగిరిని జయించెను. నెల్లూరునుండి గంగనదివరకుగల కోస్తామండలమునంతను తన రాజ్యములో చేర్చుకొనెను. అతని కొడుకైన ప్రతాపరుద్ర గజపతి రాజునప్పటికి వారి రాజ్య విస్తీర్ణమిది. 1490 లో సాళువ స్వసింహుడు దీనిని దాడు. విజయనగరరాజ్యం తుళువ నరసింహయచుడి నాశనముచేసి చంపిచుండెను. ఇమ్మడి నరసింహుడు పేరుకొన్నాడేమో. అతని

ర్బుడైన మహమ్మద్ గవాన్ మంత్రి 1481 లో చంపబడినది మొదలు బహమనీరాజ్యములో కలతలు బయల్పేరి దాని విచ్ఛిత్తికి దారితీసెను. గవర్నరులు బలవంతులై సుల్తానున కెదురు దిరుగుచుండిరి. ఈ యదనుచూచుకొని ప్రతాపరుద్ర గజపతి తెలంగాణమును జయించనుద్యమించెను. కుత్బుత్ ముల్క్కు లెలింగాణమునకు గవర్నరుగా నుండెను. కాని యితని యాధిపత్యమును సహించని జాగీర్దారుల నేకులు ఇతని నెదిర్చి తిరుగుబాటుచేసిరి. ఈ సమయములో ప్రతాపరుద్ర గజపతి ముసల్మానుల కొలువులో నున్న గొప్ప హిందూనాయకుడైన షిలాపుఘాను అనునానిని తనవైపుకు తీసుకొని వాని సహాయముతో ముసల్మానుల వశమందున్న అనేక స్థావరాలను తిరిగి అక్రమించుకొనెను.

క్రీస్తు 1500 నుండి 1526 వరకు లెలింగాణా చరిత్రలో మరుగుపడిన విషయములు అనేకముకలవు. ఇది బిదరులో బహమనీ వంశవలనమునకు చెందినకాలము. గోల్కొండ గవర్నరుగు కుత్బుత్ ముల్క్కు ఆస్తివిధముల సుల్తానుకు విధేయుడుగనే యుండెను. కాని లెలింగాణములో బహమనీయాధిపత్యమును సుస్థిరమొనర్పజాలకుండెను. ప్రతాపరుద్ర గజపతి షిలాపుఘానుకి తగినంత సైన్యమునిచ్చి ఖమ్మం, మెట్టు, వరంగల్లు, రాచకొండ, దేవరకొండ, ముస్సగు దుర్గములను స్వాధీనము చేసుకొనెను. 1504 లో వరంగల్లునుండి తురుక్కులు పరాయనమైరి. షిలాపుఘానుడు లేక చిత్తాపుఘాను దాని నాక్రమించుకొని తాను మరల కాకతి రాజ్యవైభవమునచట స్థాపించుచుంటినని చెప్పకొనుచు గొప్పశాసనమును వ్రాయించెను. ఈ శాసన మిప్పుడుకూడ కోటలో శంభుని గుడి దగ్గరున్న తోరణద్వారమువద్ద నున్నది. దాని ననుసరించి యితడు హిందువని స్పష్టముగా లెలియగలడు. ఇతనికి షిలాపుఘాను అను పేరు మహమ్మదియుల కొలువలో నుండుటవల్ల వచ్చినదే. భోగి వంశమునకు చెందినట్లు చెప్పబడెను. ఇది ఖమ్మం చిత్తారోని ఆటవికుల వంశముని కొందరు తలంతురు ఇతని తాతపేరు నాగనాయకుడు, తండ్రి పేరు మానయ నాయకుడు, తల్లి గౌరాంబ.

వీరుగొప్పధానుస్కులట. అనేకవేల యోధులకీరడునాయకుడట. శకవర్షము 1425, రుదిరోద్గారి సంవత్సరములో (క్రీ. 1504) యవనులు విడిచిపెట్టిపోయిన వరంగల్లు రాజధానిని తానాక్రమించుకొంటినని చిత్తాపుఘాను చెప్పకొనెను. దీనివల్ల యవనులను తరిమివేయునంతటి బలమితనికి ఇతరులవల్ల వచ్చినదని స్పష్టము. ఇతనిని గూర్చిన తర్వాతి వృత్తాంతమునుబట్టి యీతడు గజపతిరాజుల సామంతుడని తెలియుచున్నది. ఖమ్మంజిల్లా, నల్లగొండజిల్లా, వరంగల్లు జిల్లా లేక గుంటూరు మండలములోని చెన్నకొండ దుర్గము కూడ ఇతని

రాజ్యములో చేరియుండెను. ఇంత విస్తీర్ణమందరాన్ని ఇతడు స్వతంత్రుడుగా పాలించుచుండెనని చెప్పటకేమాత్రము అవకాశములేదు. కుతుబ్ షా వంశస్థులమధ్య 1516-19 ప్రాంతములో శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు దండెత్తిపోవునపుడు చిత్తాపుఘాను 60 వేల సైన్యము తీసుకొని నిజామానగర సైన్యములో లీవస్ రాటము సరిపినట్లు రాయవాడకములోను, కృష్ణరాయ విజయపను గంధములోను వ్రాయబడెను. కనుక షిలాపుఘాను ప్రతాపరుద్ర గజపతికి సామంతుడుగనే లెలింగాణమును పాలించుచుండె ననుట నిర్వివాదము. ఒక ప్రతాపరుద్ర రాజయొక్క ధన సహాయముతో నితడు పాకాల చెరువును మరమ్మతు చేయించినట్లుగా చెప్పబడు నొక మైలిహ్యము Glimpses of the Nizam's Dominions గంధ ౫లో (పుట 490) వ్రాయబడెను. దీనిని ప్రోసిపుచ్చుటకు వీలులేదు. ఇద్దరు సమకాలికులు. ప్రతాపరుద్ర గజపతి రాజు-షిలాపుఘాను అతనికి సామంతుడు. కనుక ఆ రాజయొక్క ద్రవ్యమును వినియోగించి పాకాల చెరువును షిలాపుఘాను మరమ్మతు చేయుట నమ్మదగిన విషయమే ఈ గజపతిరాజు కంఠం చెరువును ప్రవీంచుటకు కూడ విషయముగ ధనమును తన కూతురి కిచ్చినట్లు వేరొక మైలిహ్యము గలదు. అదియు సత్యమే కావచ్చును. షిలాపుఘాను పాకాల చెరువు సుద్ధరించెనని చరిగొండ ధర్మ ప్రణవమైన చిత్రభారతములో ప్రకటించబడెను. చిత్తాపుఘాను మంత్రియగు పెద్దనామాచ్యన కంకిమీయబ'న గంధమిది.

“గంధుల వెనక బాకాల చెర్వాదిగా చెరువులు నిలుపు సగరుని కరణి దివ్య ప్రతాపుడై దిగ్విజయంబు గానించు మాందాత్ర భూవిభుని నీల

లయల ధైర్యాభిలాస సాహసయంచు మానదా పాల చిత్తాంబుజాన ఘనుడు.”

(ఈ విషయము కీ. శి. అదిరాజు వీరభద్రరావుగారు ప్రకటించిన ‘షిలాబుజాను’ లో ‘షిలాపతి రాజు’ అను గంధము నుండి గ్రహించబడెను.)

ఇప్పటికిని ఆ చెరువుదగ్గర షిలాబుజాను గుడి యనబడు చూడు. అద్దంకి గంగాధర కవి రచితమగు తనలీ సంవరణోపాఖ్యానమునందుకూడ చిత్తాపుఘానుయొక్క ప్రశంస కలదు. కుత్బుత్ ముల్క్కు గోల్కొండలో స్థిరపడి లెలింగాణములోని దుర్గములనంతటినీ వరుసగా లోజరచుకొనునపుడు ఇతడు లెలింగాణమును గజపతి ప్రతాప

రు దునికి సామంతుడుగ రాజ్యమేళెను. కుర్చుపై 1524 ప్రాంతమున ఐమ్మంమెట్టును పట్టుకొనుటలో షిరాపుఘాను రాజమండ్రివైపు పారిపోయెనందురు. తర్వాత ఇతని సంగతి తెలియదు. కనుక దాదాపు 1504 నుండి 1524 వరకు ఇతడు తెలంగాణమునేలెను. ప్రతాపరుద్ర గజపతియొక్క నాణెములు తెలంగాణములో వరంగల్లు ప్రాంతంలో దొరకుట సహజమే. అవి కాకరీయప్రతాపరుద్రుడి వసుటుకు అట్లు దొరకుట కారణముకాదు.

కాకతి దిరుదు :

డా. అన్నదొలగిగారు నాణెములపైన 'కాకతియ' అని ఉండగా డా. వెంకటరమణయ్యగారు ఉదహరించిన వంశానుసంపాడు - గుడిమెక్క దాన శాసనములో 'కాకత' అనియుండుట విరుద్ధాంశమని చూపిరి. కాకతి, కాకరీయ, కాకెర, కాకర్య, కాకర్య మున్నగున వన్నియు శాసనాల్లో కనుపించును కనుక వారుచూపిన పదభేదము పరిగణింపఁగలవనికాదు. కాగా అది గజపతి రాజనెట్లు చెల్లును? అను ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పవలసియున్నది. 1323 లో కాకరీయుల సతరానంతరము తెలంగాణములోను కోస్తా ఆంధ్రమండలములోను అధికారమునకొచ్చిన హిందూరాజులనేములు కాకతీయులను ప్రశంసించుచు శాసనములు వ్రాయించుకొనిరి. ముసునూరి ప్రోలయ నాయకుని విలస రామశాసనము అట్టివాటిలో మొదటిది ఇది 1330 ప్రాంతము నాటిదని యెంచెదరు. ఇందు సుమారు పది ఛోళములు కాకరీయ ప్రతాపరుద్రునిగూర్చి చెప్పబడినవి. (ఎ. పి. ఇండియా XXII - 239 - 268) ముసునూరి నాయకుల తర్వాత ఓరుగల్లునాక్రమించినవెలమరాజుగురేదెర్ల అనపోతనాయకుడు కూడ తనపూర్వులకాకతిరాజ్య సముద్ధరణము చెప్పినట్లు చెప్పకొనెను. తర్వాత అనికల్లియొక్క ఎలువనేరు శాసనంలో మరల కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని ప్రశంస కానవచ్చును. (చెరుగు సాహిత్యపరిషత్తు లెక II. 106). సుమారు రెండు నూర్ల సంవత్సరాల తర్వాత ఓరుగల్లును ఆ కమించుకొన్న షిరాపు ఘానుకూడ తాను మరల కాకతి రాజ్యవైభవాన్ని నింబెట్టదలిచినట్లే చెప్పకొనెను. ముందుగా వరాహమును తదుపరి కాకరీయుల టలవైవమగు స్వయంభు శివుని స్తుతించి తనవంశవర్ధన చేసుకొని కాకతి సగరమును హిందూభక్త్యోద్ధరణకొరకు తానాక్రమించినట్లు చెప్పెను.

శ్లో. పూర్వం కాకతి పంశ్యరాజ నివహై ర్యాపాలి ధర్మాత్మభిః
యానానా నిధిభిః కుచేర నగరీ వాఢ్యాసితా ద్యోరతే

రమ్య మేక శిలాపురీం సవిభవ భిత్తాః కహిన్ సహ
గృహ్యద్వేగ కులాగ్రహేః సురధరాదేవార్చన యాధికః॥

(వరంగల్లుజిల్లా శాసన సంపుటి - పుట 295)

కాకతీయులు పరిష్కరించిన 'దేవతలు స్థాన భక్ష్యము'గా తాను వాటిని పునరుద్ధరించుచుంటిననికూడ చెప్పెను. టి. డి. "కాకతి సంశరక్షణయందు చింతామణివలె కృపామయుడైన స్వయంభు దేవుని నిత్యము అభిధక్తిలో నేవించుచు చిత్తాపఘాను ఏకశిలాసగరము నందు సమస్తైశ్వర్యముతో సుఖించుచుండెను" అని శాసనము నందు వ్రాసుకొనెను. దీనినిబట్టి యెన్నడో ఇమ్మాచంద్ర క్రిందట అంతరించిన కాకతి వైభవాన్ని ఈ విధంగా ప్రశంసించటం ఓరుగంటిని పాలించు హిందూరాజులకు మామూలయ్యెను. ఇది వారికి కాకతీయులయెడ నిజమగు ఆదరాభిమానములను తెలుపును. అచటి ప్రజలయొక్క ఆదరమునకు పాత్రులుకూడ అగుదురు. ఇంత అభినివేశముగల షిరాపుఘాను తనను నిలబెట్టిన ప్రతాపరుద్ర గజపతిచే తన ఓరుగల్లు రాజధానికి కావలసిన నాణెములను 'కాకతి' అను పదమును చేర్చి ముద్రిపించు కొనుటలో విచిత్రములేదు. ఇంకా 'ఓరుగల్లు' అంటే 'కాకతి' అనే భావం ప్రజల్లో పూర్తిగా నాటుకొనియున్నది. కనుక ప్రతాపరుద్ర గజపతి 'కాకతి' దిరుదును స్వీకరించుట సార్థ

భారతి

చందా వివరములు

ఏజంటుద్వారా పోస్టులో

విడి ప్రతి	రు. 1-50	-
సంవత్సరచందా	రు. 18-00	19-20
6మాసములచందా	రు. 9-00	9-60

మేనేజరు

భారతి

కమే యగును. తనకది ముఖ్యముగ విజయనూపకము కూడా. తన అని శాసనార్థము ఈ బిరుదును చెప్పకొనకపోయినను కసీన మొకటి యైన ఆ బిరుదును శాసనము (వంకాయలపాడు-గుడిమెళ్ల దానశాసనము) మనకు అభించుచే దీనికి నిదర్శనము. పీఠాపుఘాను పాలించుచున్న వరంగల్లు రాష్ట్రమునకు కానలసిన నాచెములపై గూడ 'కాకతి' అనే బిరుదును ముద్దించుకొనెను. కనుక ఈ బిరుదుగల నాచెములు వరంగల్లు ప్రాంతములో దొరుకును. ఇతరత్ర కూడ దొరుకుటలో తప్పలేదు. శ్రీ దినకరరావుగారు మొదట న్యూమి స్మాటిక్ సొసైటీ జర్నల్లో ప్రకటించిన నాచెములు మాల్తేడు దగ్గర దొరికినవనిరి. నాచెములు పలుచోట్లకు ప్రయాణము చేయుచుండును కనుక తప్పలేదు. పీఠాల చెరువు మరమ్మతుకోసం పీఠాపుఘాను ప్రరావరుద్ర దేవునినుండి విశేష ధనమును తెచ్చుకొనెనని పూర్వము చెప్పిరిగదా.

'కాకతి' బిరుదులేని 'గజపతి ప్రతాపరుద్రుని' నాచెములు కూడ డా. అప్పద్ అలిగారు తమ వ్యాసములో ఫోటోతోసహా ఉదహరించిరి. కనుక వరంగల్లు ప్రాంతంలో ఆ గజపతిరాజయొక్క నాచెములుండుట కిది బలమైన నిదర్శనముకదా. అంటే 'కాకతి' అను బిరుదు కలవి కొన్ని ఆ 'గజపతి' బిరుదుకలవి కొన్ని ప్రరావరుద్రుని నాచెములు వరంగల్లు పాంరానికిచేరియుండుననిపూర్వముగా చెప్పిరి. వెండి, బంగారు నాచెములమాట యెటున్నను రాగినాచెములు విశేషముగ ఆ గజపతి రాజుని వరంగల్లు చేరెను.

పీఠాపుఘాను వరంగల్లులో నెంతకాలమున్నది చెప్పటకు తగిన ఆధార మింతవరకు సరియైనది దొరకలేదు. అతడు వరంగల్లు నాక మించుకొన్నపుడు ఇంకా బహమనీ సుల్తానుల యధికారము తెలంగాణములో పూర్తిగా నరించలేదు. గోల్కొండ గవర్నరుగనున్న కుతుబ్షా (చూలిక్ కుత్బుల్ ముల్క్) కీ. 1512లో స్వతంత్రుడైనట్లు మహమ్మదీయచరిత్రకారులుచెప్పిరి. అతడు 1523-24లో రాచకొండ, దేవరకొండ, కోవీలకొండ, వజిరాబాదు, ఖమ్మంమెట్టు, బెల్లంకొండ దుర్గములను స్వాధీనము చేసుకొన్నట్లును అప్పడే పీఠాపుఘాను ఒగిస్తానైపు పారిపోయెననియు చెప్పబడుచున్నది. కాని యీ దం యా తను ప్రరావరుద్రుడు పతిఘటించగామరల 1530-31లో కోస్తా ప్రాంతమును స్వాధీనము చేసుకొనెననియు డా. రాయప్రోలు సుబ్బాబామయ్యగారు చెప్పిరి (నూర్సాహిబ్ గజనతులు పుట. 121-22). కాని వరంగల్లు ఎప్పుడు పీఠాపుఘానునుండి కుతుబ్షాకు స్వాధీనమయ్యెనో నిర్ణయముగ తెలియదు. డా. అప్పద్ అలిగారు ప్రకటించిన నాచెములపై సృష్టముగ '21 అంక' అనియు '22 అంక' అనియు ఉడుటచే ప్రతాపరుద్ర గజపతియొక్క 18 వ విజయరాజ్య సంవత్సరపు నాచెములు వరంగల్లు చేరునంతవరకు పీఠాపుఘాను వరంగల్లులో పాలించుచుండెనని చెప్పవచ్చును. ఇది సరిగా 1514 కి సమానమగును. శ్రీకృష్ణదేవరాయల రెండవ కళింగయాత్ర 1519 జరిగెనని డా. సుబ్బాబామయ్యగారు నిరూపించిరి అప్పటికి కుతుబ్షా ఖమ్మంమెట్టు, బెల్లంకొండ దుర్గములను సాధించలేదు. పీఠాపుఘాను వాటికి పాలకుడుగనుండెను.

అంతకు ముందే వరంగల్లు అతనిచేయి జారిపోయెనని తోచుచున్నది.

డా. అప్పద్ అలిగారి 'గజపతి' అని వాయబడిన నాచెములన వేరొక అంశము బయల్పడుచున్నది. దాని రెండవనైపున వారు 'రాయన, నాయక' అని రెండు పంక్తులలో చదివిరి. అది 'రాయనా, [గ] నాయక' అని చదువ వీలగునెమో పరిశీలించవలసియున్నది. కొన్ని సంవత్సరములకుపూర్వము మాయెద్దరు ఒక నాచెముల పరిశోధకుడు 'నాగనాయక' అని వ్రాసియున్న నాచెము నొకదానిని తెచ్చి చూపెను మొదటివైపునగల అక్షరముల నపుడు విశేషించివదలలేదు. కాని వానిలో నది షితాపుఘాను తాతయగు 'నాగనాయకు'నిది కావచ్చునని లెపిపితిమి. కాని ఆ నాగనాయకుడు నాచెములను ముద్దించుకొనునంత గొప్పవాడుకాదు అతని మనుమడైన షితాపుఘానుకి నాగనాయకుడనే పేరుకూడ కలదేమోనను సందేహము కలుగుచున్నది. హైదుపుకి షితాపుఘాను అనేపేరు ఆసహజముకదా. చిన్నతనములోనే మహమ్మదీయుల కొలువలో చేరియుండుటచేత ఈ పేరు స్థిరపడియుండును. గజపతి ప్రతాపరుద్రుని నాచెములపై తనపేరుకూడ వేరొకవైపున 'రాయనా [గ] నాయక' అని ముద్దించుకొనుట జరిగియుండునచ్చును. కాని అతని రెక్కడ నాగనాయకుడనే పేరులేకపోవుటచే నిది ఊహమా తమే కాగలదు. ముందు పరిశోధనలనుబట్టి నిజము తెలియవలెను.

డా. అప్పద్ అలిగారు ఈ నాచెములపై సమస్యను తిరుగ తోడినందువలన కొన్ని కొర విశేషములు తెలియవచ్చినవి. 1. ప్రతాపరుద్రగజపతి షితాపుఘానుద్వారా వరంగల్లును లోబరచుకొనెను. 2. షితాపుఘాను వరంగల్లు రాజ్యములో వాడుటకై 'కాకతి' బిరుదుగల ఆ ప్రతాపరుద్ర గజపతి నాచెములను కటకములో ముద్దించి తెచ్చుకొనెను. 3. వాటిచోసాటు 'విజయశిల్పకళ', 'గజపతి ప్రతాపరుద్ర' అని వాయబడిన వేరే నాచెములుకూడ వరంగల్లుచేరెను. 4. షితాపుఘాను 1514 వరకు వరంగల్లును పాలించెనని నిశ్చయముగ చెప్పవలెగలుగుచున్నది. 5. షితాపుఘానుకి తాతపేరు 'నాగనాయక' అనునది అతడు పేరుగనెమో పరిశోధించవలసియున్నది.

ఇట్టి చరిత్రాంశములు ఇతరత్ర తెలియని నాటిని అప్పద్ అలిగారి ప్రేరణమన తెలుసుకొనగలిగినందుకు వారికి కృతజ్ఞుడను. అచ్చే వారీమధ్య నాకు 'రాయగజకేసరి' అని వ్రాసియున్న వెండి నాచెములను కొన్నిటినిచూచిరి. అవి కారలి గజపతిదేవుడిని కాని, రుద్రమదేవిని కాని కావచ్చును. అవి రూకలు అయియుండును. అట్టివి పదిరూకలగుచో 1 గద్యము. ఇది బంగారు నాచెము. వీరు చూపిన రూకలు వరంగల్లు చోటలో దొరికినవనిరి. కనుక 'రాయగజకేసరి' లేక 'రాయగజకేసరి' అని వ్రాసుబడియున్న నాచెము లింత వరకు వరంగల్లులో దొరకుపోవుటయేం అని ప్రశ్నించుటకిప్పుడు తావులేదు.

ఇ రు కు లోంచి...

“సాంధ్యశ్రీ”

నీలి పావడా కట్టుకొని
చంద్రుడి బొట్టు పెట్టుకొని
చుక్కల పూ కొప్పుల
వెన్నెలో మజ్జన మాడుతున్న
నా కణ్ణల సుందరీ..!
ఉదయం కానీకు-
సమస్తోదయం..!.

ద్రాక్ష చంపకాన్ని
నా చెక్కిరికానించి
ఒక్క క్షణం
ఏదో స్మరించి

మరేదో అనుభూతిని
కలిపి నిలిపి
మరు క్షణంలో
ఉదయ రాగాన్ని పాడుకుంటూ
నా హృదయాన్ని ముక్కలు చేయకు..!.

నా చెలిమి కోసం
క్షణ బీబిలాన్ని
లక్షయమని తలంపూ
అపించి పోతున్న
నిరు పేద
ఆ గడ్డి పువ్వులు చూడు..!
తెల్లవారితే
సూర్యుడి సూదులు గుచ్చుకొని
నెత్తురు కమ్మతగా చచ్చి పోతుంది..!.

ఈ క్షణంనుండి
నా చెలిని
మా చెలిమిని
వేరు చేయకు ఉదయంతో..!
ఈ సైకతాంగన చూడు
చంద్రుని గండం పై నెదిరిపోందికదా]
నగ్నంగా
ఉద్విగ్నంగా..

ఈ రీత శీతలా తర్వాదాన్ని
అభవంతో అనిరి చేయకు..!.

విరులలో
విరహపుటావిరులతో
విలసిల్లిన
అవంధ్య సాగంధ్య వాసిత సమీరణ

క్రావ్య సమీర సంగీతాన్ని
సూర్యమున రావంతో
అప్రకృతి పాం చేయకు..!
హిందోళకు - అందోళన కలిగించకు..!

ఏ ప్రేయసి కొనమో
ఈ చెట్టు
మంచు గొబ్బంగి పూ వీటితో
మజ్జనాలాడి
విరబూచిన పూలతో
పరిసరాన్ని పక్కలు చేసి
వాసక సజ్జికలయ
ఒళ్లంతా కళ్లు చేసుకొని
ఎలా చూస్తున్నాయో..!
ఇదర సందర్భం చేయించి
కళ్లలో నీళ్లు తెప్పించి
వియోగ గ్లాని కలిగించకు..!

వరిక్తు
విశ్రాంత సమాధిలో
ఏ అరాకీక దివ్యానంద ప్రాభవాన్ని
పరచిస్తుందో..!
చూడు..

పగలెల్లా మురిపి శరీరాలను కడగటం
కావడి బిందెలతో-కాళ్లతో, తాళ్లతో
తప్పుపు కదా తలవట్టు - తల పోట్టు
ఎందుకింకా
ఏటి వదూటికీ వగటి పాట్లు..?

వగటి నూదుల్ని
కళ్ళలో గుచ్చుకొని
బాధ పడుతూ
రాతంతా
నిద్రపోయే - ఈ జనం
వెన్నెల చాందినీ క్రింద కళ్ళు
తెరవరేం. . . ?

సూర్యుడు
వెల్తురు పేరుతో
ఇంత కిరణాల దుమ్ము
కళ్ళలో చల్లి పోతున్నాడు
కర్పూర పూడితా. . . !

ప్రణవం సుండి
ప్రణయం వరకు
ప్రయాణించే విశ్వబద్ధ గంభీరతకు
శతాబ్దాల సమస్యల చప్పుళ్ళు తప్ప
ఈ దినకరు డిచ్చిందే ముంది. . . ?

తెల్లవారితే
కప్పుకున్న దుప్పటి నీటి
సమాధానం దొరకని
సందేహ దేహాన్ని చూపే
ఎగ్గుల్వానికి
ప్రతీక - ఈ - చూర్యుడు!

రాతంపే తెలియని పాంథుడు
వగలెల్లా
బాధలు పోగేసుకుంటూ
రాత్రిళ్ళు ఎక్కడెక్కడో
విడిచేస్తుంటాడు -
కాల్య ప్రక్క వంతెనముందో
చౌకదారు నిషా క్రిందో
నిద్రలోనో - దరిద్ర స్వప్నాల్లోనో . . . !

వగటి నిజం తెలిసిన
ప్రతి మనిషి
వెన్నెల మధువును చప్పరిస్తూ

వగడ పూరేరుకుంటూ
సరిత్యపోస్తే
మంద్ర మరుత్తులో
తారలకు బరువు బాధ్యతల్ని అతికించి
ఓలి మసాబుతో
విహరిస్తాడు. . . !

వచ్చని గరికల
పరిష్కారం
పరవశించే ప్రతి లత కూనల
నాజాకు
పగలు ఎంత గిరిగిల్లాడినా కనిపించదు. . . !

ఈ పూలు
వగలెల్లా వాసల్ని ఎక్కడెక్కడ దాచుకుంటాయో కానీ. .
రాత్రి కాగానే
దిక్కు మాలిన జనం ముక్కుల్లోకి విదలించి వేస్తాయి. .
ఎలాగూ నిద్ర పోయే
దరిద్రానికి దాసులని - వారసులని
వాటికీ తెలుసు. . . !

నిముషం పాలు
లనిమిషంగా అర్కుడ్ని చూస్తే
కన్నీళ్ళు - కసిపు గుడ్డితనం
ప్రతి ఫలమని తెలిసినా
అయోమయంలో పడటం
అందరికీ హక్కై పోయింది. .
వాడి తేజస్సు
ఓడికి తమస్సు. . . !

అందుకనీ. . .

రాత్రి తారల్ని చూస్తూ
రాత్రి గాలిల్ని పీలుస్తూ
రాత్రిని
రాత్రి సమస్యలపై కప్పేస్తూ
ఆవేశంతో
ఈ వగటి ఇరుకులోంచి
ఎగిరిపోతా -
వెన్నెల వెన్నులోకి - వెల్లితోకి.

అపిచ్చువాడు, వైద్యుడు...!

వైద్యుడు లేని వూళ్లో వుండవద్దని సుమతీ శతకం చెప్తోంది. నాటూ వైద్యులు గ్రామాల్లో కొల్లలుగా వున్నారు. కాని వారివీరాద ఆధారపడి, జయాపజయాలకు దేవునిమీద బాధ్యత వేసి కూచునే రోజులు పోయాయి గదా !

ఇప్పుడు ప్రతి గ్రామంలో శాస్త్రీయ పద్ధతుల్లో వైద్య సౌకర్యాలు కావాలి. అదీ మన లక్ష్యం. మన రాష్ట్రప్రభుత్వం గ్రామీణ ప్రజలకు వైద్య సౌకర్యాల్ని కల్పించేందుకు యీ యేడు రూ. 105 లక్షలు కేటాయించింది.

మామూలుగా ఆరోగ్య కార్యక్రమం క్రింద చేసే కేటాయింపును రూ. 25 లక్షల నుండి రూ. 100 లక్షలకు పెంచారు.

తాలూకాల్లో కొత్త ఆస్పత్రులు తెరుస్తారు. ఇప్పుడు పనిచేస్తున్న వాటిలో అదనంగా అవసరమయ్యే వైద్య పరికరాలు సమకూరుస్తారు.

ఏ వ్యాధి ముంచుకొచ్చినా గాభరాపడి పట్టణాలకు పరుగెత్తే అవసరం యిక వుండదు. వైద్య సౌకర్యాలు లేని గ్రామాల్లో అల్లోపతి, ఆయుర్వేదం తదితర భారతీయ వైద్య విధానాలకు చెందిన గౌరవ వైద్యులను రిక్రూటు చేసేందుకు రూ. 80 లక్షలు కేటాయించారు.

ప్రభుత్వ పరంగా వింత వ్యయంచేసినా, అన్ని తరహాల వైద్యులు సహకరిస్తేనే యీ “వైద్య విప్లవం” సంపూర్ణం అవుతుంది.

సహచార, పౌర సంబంధ శాఖ, హైదరాబాదు.

2/76

చైనాలో నూతన పరిణామాలు :

సోషలిస్టు రాజకీయాల్లో గుణపాఠాలు

“హం స వి వే క్”

ప్రపంచ రాజకీయాలపై చైనా పథావాన్ని ఈనాడు ఎవరు కాదనలేకపోతున్నారు. ఆత్యధిక జనాభాగల ఆదేశపు అంతర్జాతీయదేశీ వ్యవహారాలపట్ల సహజంగా ఇతరులకు ఆసక్తి వుండడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. మరి ముఖ్యంగా మూడో ప్రపంచదేశపు రాజకీయాల్లో చైనాపాత్ర విస్మరించరాదని. చౌఎన్ లె మరణం, టెంగ్ సియావో పింగ్ పదవీచ్యుతి, తీన్ ఆన్ మెన్ లో ఇటీవల జరిగిన అల్లరులు, మావో క్షీణిస్తున్న ఆరోగ్యం, క్రమంగా చైనాలో పోలీసు భద్రతా దళాలకు పెరుగుతున్న సామ్యుత ఇవన్నీ చైనా పరిణామాలకు ఆసక్తికలిగించేవి రాగోయే చైనా రాజకీయాల పరిణామాలపట్ల రకరకాల ఊహాగానాలు చేయడానికి అవకాశం కలిగించేవి. భవిష్యత్ ప్రపంచ రాజకీయ పరిణామాలను అంచనా వేయడానికి ఊతనిచ్చేవి.

హౌంగ్ కాంగ్ స్థానరంగా, చైనా రాజకీయ పరిణామాలకు పెకింగ్ నుంచి వడబోతగా వచ్చే వార్తల ఆధారంగా తమ వ్యాఖ్యానాలు చేస్తున్నారు ముఖ్యంగా భారతదేశ పత్రికల్లో డెంజల్ పెరిస్, ఎల్లి థోర్స్ పంపిస్తున్న రిపోర్టులు ఒక విధంగా చైనా రాజకీయ పరిణామాలను అవగతం చేసుకోడానికి ఉపయోగపడుతున్నాయి. అయితే ‘పీపుల్స్ డెయిలీ’ లేదా ‘రెడ్ స్టార్’ పత్రికలు మాత్రమే చైనాలోని వాస్తవ పరిస్థితులను బయటికి ప్రపంచానికి చెప్పగలవేమో! కొన్ని అనవసరపు విషయాలు - చైనాలోని సోషలిస్టు వ్యవస్థకు నష్టం కలిగించే అంశాలు అందురోరావడంలేదంటే ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు. ఏ వ్యవస్థనైనా తన భద్రతకు ముప్పుకలిగించుకునే విధంగా ప్రవర్తించదు!

అతివాద-మితవాద వైఖరుల మధ్య ‘బ్యూరెస్టింగ్ ఫోర్సు’ నా వనిచేసి, తన అంతిమదశ వరకు చైనాకు చాకచక్యంగా సారథ్యం వహించిన చౌయన్ రై ఈనాడు లేడు. అయినా మావో నాయకత్వం ఇంకా వర్తిల్లు తూనేవుంది. ఒక మహత్తరమైన దేశానికి అక్షరాల

పాశ్చాత్య వ్యాఖ్యాతల భావలో “రాక్షసశక్తి” నిచ్చిన మావో విధానాలు ఈనాడు కొంత న్యతిరేకతను కొనితెచ్చుకున్నాయి. ‘ప్రజల రాజకీయాలను ప్రజలమధ్యకు తీసుకెళ్లి పరిష్కరించమనే’ నిజమైన సజా స్వామిక పదర్శియొక్క సన్నిహితమది. ఒకజేత పైనుంచి పరిష్కార మార్గాలను రుద్దితే ప్రజల ఏనాడో తిరక్కురించేవాళ్లు. సోషలిస్టు వ్యవస్థ శామిక నియంత్రణపేర కొంతమంది “నూతనవర్స అధినేతల” ఆధిపత్యంకింద అభివృద్ధి సాధించినా, అది శాశ్వతమైన నిజమైన -భివృద్ధి అనిపించుకోదు. ఏ ఇజమైనా ప్రజలకు మేలు కలిగించినపుడే చిరకాలం ముగలదనేది వాస్తవం.

నూతన పరిణామాలు :

టెంగ్ పెట్టుబడిదారీ పంథాను అవలాభిషు న్నాడనే నిమగ్నకు లోనై తన ప్రధానమం తి పదవిని కోల్పోయాడు అతని స్థానం స్థంగా వ్యవహరించగలడని, మావో అనుకూలుడని హువాక్ పెంగ్ ప్రధానమం తిగా నియమించబడ్డాడు: అతనికి సహాయంగా పన్నెండు మంది ఉపప్రధానులు వున్నారు. వీరిలో 63 సం.ల సర్వపైన్యాధికారి జవరల్ ఛెన్ సిలీన్ ఒకడు. ఇతను చౌకు సన్నిహితంగావుండే వాడు. అదేవిధంగా టెంగ్ ను సమర్థించినవాడని ప్రతీతి. ఫలితంగా ఈనాడు ఈ జనతనను దుర్బుబుడుతుకూడా పెకింగ్ లో పోల్లర్లు వెలువడ్డాయి.

తీన్ ఆన్ మెన్ దగ్గర టెంగ్ అనుకూలవర్గాలు చౌకు శిష్యుల జరి అప్పించేరోజువ పెట్టనితన ప్రదర్శనలు చేసాయి. అవి చైనా లోని ఇతర పట్టణాలకూడా వ్యాపించాయి. అల్లరులకు దారితీసిన ఆ ప్రదర్శనలను పోలీసు బలాలు అడుపుకోకి తెచ్చాయి. గతంలో సాంస్కృతిక విప్లవపురోజుల్లో ఒంటెను పోకడతో విజృంభితంగా

ప్రవర్తించిన యువకులను సైన్యం అదుపులోకి తీవడం ఈ సంఘటన గుర్తు చేస్తుంది.

ప్రస్తుతం ప్రధాని హువాతో ఫెంగ్ తన అధికారాన్ని కట్టుదిట్టం చేసుకునే నిమిత్తం పోలీసుబలగాన్ని వినియోగిస్తున్నాడని తెలుస్తున్నది. 12 లక్షల సంఖ్యలోపున్న భద్రతా పోలీసుబలం చైనాలో శాంతిభద్రతలను కాపాడే అతిశక్తివంతమైన సాధనం. ఇది రహస్య విభాగాలతో దేశీయ వ్యవహారాలపై నిరంతరం నిఘావుంచుతూ పనిచేస్తుంది. ఈ పోలీసు విభాగం సంరక్షకవంతంగా పనిచేయడానికి కారకుడు మావో అంగరక్షకుడు వాంగ్ తుంగ్ సింగ్. ఈ పోలీసు నిఘాబలగానికి 20 డివిజన్లు పోలీసులున్నారు. దేశవ్యాప్తంగా ఏజంట్లు ఈ విభాగంలోని ముఖ్యమైన సీలలు. ఒకప్పుడు మావో టెలిఫోన్ సుకూడా ఈ భద్రతాదళపు ఏజంట్లు 'ట్యాప్' చేసు, రహస్యంగా వినేవాళ్ళని, ఆ రహస్యాన్ని పసిగట్టిన వాంగ్, జనరల్ లో జూచింగ్ అనే సైనికాధికారి దానికి కారకుడని అరెస్టు చేయించాడనే కథ ప్రచారంలోవుంది.

ప్రముఖపాత్ర వహిస్తున్న వ్యక్తి. లివాదనర్కానికి నాయకత్వం వహిస్తూ తరచుగా తన పాబల్వాన్ నిరూపించుకుంటున్న మహిళ ఆమె పట్టుదలలో చైనా కమ్యూనిస్టు పార్టీ అధికారవర్గంలో ఉన్న స్త్రీనాన్ని సుస్థిరం చేసుకుంటున్న నాయకురాలు. మావో తర్వాత అది కారంలోకి వచ్చే నిమిత్తం ఆమె తీవ్రంగా పయల్పిస్తున్నదని వ్యాఖ్యాత అంచనా. మరోవైపు లీషివ్ చీ లిన్ వియావో - టుంగ్ అను యాయలు అవసరమైనపుడు తలపెత్తడానికి సిద్ధపడుతున్నారు. ఒక విధంగా లీన్ ఆన్ మీన్ లో జరిగిన అల్లరులు భవిష్యత్తు లో చైనాలో రాబోయే తీవ్రమైన పరిణామాలకు నాంది పలికాయని అనుకుంటున్నారు.

ఈ శతాబ్దపు మహోన్నత విప్లవానికి స్వీకరమైన జన చైనా భవిష్యత్తు ఏమిటి? చైనా సోషలిస్టు రాజకీయాలు నెరుపుతున్న గుణపాఠాలు ఏమిటి? ఈ ఎక్కలకు సమాధానంగా మొనరు చైనాలోని సైద్ధాంతిక పోరాటాన్ని అవగతం చేసుకోవాలి.

సైద్ధాంతిక పోరాటం :

మావో భార్య మేడమ్ చియాంగ్ చింగ్ చైనా రాజకీయాల్లో

మావో నిర్దేశించిన మూడు ఆదేశాలు: (1) సుస్థిరత్వం-

మీ బిడ్డ సంతోషంగా ఉండాలంటే

CBM-2648 TG

బిబ్బి టాబ్లెట్స్
బిబ్బి టాబ్లెట్స్ ఇవ్వండి

బిడ్డ అపకుండా
వీడుస్తూఉంటే
జీర్ణశక్తి
బాగాలేదేమో!
పాపకి అమృతాంజన్
లిమిటెడ్ వారి
గ్రేప్ మిక్చర్
ఇవ్వండి. నులినొప్పి,
వాయువు, అజీరం
పట్టవచ్చే కాలంలో
ఇబ్బందులు త్వరగా
తగ్గిపోతాయి. బిడ్డ
ఇంకా సంతోషంగా
ఉంటుంది.
అమృతాంజన్
లిమిటెడ్

వీక్ష్యత, (2) జాతీయ ఆర్థికాభివృద్ధి, (3) శామిక వియంత్యంత సద్ధాంత అధ్యయనం రివిజనిజంకు వ్యతిరేకంగా పోరాటం. ఈమధ్య ఆదేశిక సూత్రాలను ఆధారం చేసుకొని వాటిని అనుసంధానిస్తూ ఒక 'జవరల్ పోగం' ను ప్రజలకు కార్యక్రమంగా ప్రతిపాదిస్తున్నానని టెంగ్ ప్రచారం చేసాడు. రాబోయే 25 సంవత్సరాలలో చైనా కమ్యూనిస్టు పార్టీ కార్యకలాపాలకు తన కార్యక్రమం ఆధారం కావాలని వదనీయ్యతుడైన టెంగ్ అన్నాడు. అయితే పరిశ్రమల్లో ఆధునికీకరణ, సాంకేతికమైన అభివృద్ధికి మాత్రమే ప్రాముఖ్యత ఆ కార్యక్రమంలో కనపడిందని, పార్టీయొక్క మౌలికమైన విధానం వర్గపోరాటం, రివిజనిజాన్ని వ్యతిరేకించి అడ్డుకోడం వంటి ప్రాణనడమైన అంశాలను టెంగ్ కావాలని విస్మరించాడని మావో అనుయాయుల తీవ్రవిమర్శ. "రెడ్స్లాగ్" (పార్టీ సద్ధాంత సృష్టిక) ఇటీవలి సంవిక ఈ అంశాన్ని సృష్టించేస్తావుంది.

విప్లవ వ్యతిరేకమైన అంశాలను లేదా కార్యకలాపాలను శామిక వర్గం వహించదు. బూర్జువా విధానాలను-వ్యవహారాలను కార్మికులు రైతులు నిరంతరం అదుపులో పెడుతూనే వుంటారు. అత్యధిక ప్రజలు మితవాద నైఖరులను వెనక్కి నెట్టి వేస్తూనే వుంటారు. శ్రమకు విలువనిచ్చి నిజమైన మానవ విలువులను రక్షించే సాంస్కృతిక పోరాటపు ఫలితాలను కాపాడుకుంటారని ఇటీవల చెలరేగిన సైద్ధాంతిక పోరాటం ఒకవైపు వాదాన్ని ముందుకు తెస్తున్నది.

ఒకవిధంగా ఈవాడు కొనసాగుతున్న ఈ సైద్ధాంతిక పోరాటం వర్గపోరాటపు నైశిత్యాన్ని పరిక్షిస్తున్నది. ఇన్ని సంవత్సరాలు గడచినా దేశంలో ప్రతీవశక్తులు అణగి మణిగి వున్నాయని, ఈనాటికి చైనా మారుమూల గ్రామాల్లో ప్రజలు మూఢనమ్మకాలకు లోనై వున్నారనే అంశం చౌయన్ లై హింటన్ కు ఇచ్చిన ఇంటర్వ్యూలో సృష్టమవుతుంది. అందువల్ల ఈనాడు తిరిగి రెండవ సాంస్కృతిక పోరాటం సాగుతున్నదని అనుకూలవర్గాల వ్యాఖ్య. ఇది అసలు అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకునేందుకు సాగుతున్న పోరాటమని కొంతమంది పాశ్చాత్య పరిశీలకుల అభిప్రాయం.

గత పదినెండువత్సరాల కాలంలో వచ్చిన పరిణామాలను కూడా మనం జాగ్రత్తగా పరిశీలించవలసి వుంటుంది. దేశవ్యాప్తంగా ప్రజల అండరిసుధ్య చర్యకు పెట్టి, బదేళ్ళ తర్వాత జాతీయ ప్రజానదస్సుల్లో

నూతన రాజ్యాంగాన్ని ఆమోదించారు. కార్మికులు-బీదరైతులు-విప్లవ మేధావులు ఈ రాజ్యాంగంద్వారా ప్రజాధికారాన్ని నిర్వహిస్తున్నారు. అత్యధిక సంఖ్యాకులు అల్పసంఖ్యలో వున్న ఆర్థిక వాదులను, మితవాద నైఖరిగల మేధావులను అదుపులో పెడుతున్నారు. రాజ్యాధికారం అనేది కేవలం ప్రజలను ఇష్టానుసారం అటబొమ్మలుగా ఉపయోగించుకొనే నిమిత్తంకాదని, ప్రజల చేతుల్లో విప్లవాన్ని కాపాడుకోవే ఆయుధమని మావో భావన. అందువల్లనే ప్రజలను అక్షరాల అధికారంలో భాగస్వాములను చేసే ప్రయత్నం నిరంతరం కొనసాగాలని ఆ విధానంయొక్క సారాంశం.

చైనా జాతీయ తత్వాన్ని, రాజకీయ ఆర్థిక సద్ధాంతాలను, చరిత్ర-పాలనా వ్యవహారాలను మామూలు కార్మికులు-రైతులు-విద్యార్థులు అధ్యయనంచేస్తూ, ఆచరణలో వాటిని నిరూపించాలని పార్టీ నిర్దేశిస్తున్నది. ప్రజలకు నాయకులకు సంబంధించిన ప్రతి అంశాన్ని బహిరంగంగా విమర్శకులోను చేయాలని, సోషలిస్టు విప్లవాన్ని అశ్వధునాతిమైన పరిశ్రమలలో-వ్యవసాయంలో-శ్రమశిక్షణతో జోడించాలనే మహత్తర యత్నం సాగుతున్నది.

చైనా జాతీయ వ్యవహారాలు చైనీయులకు సంబంధించిన అంశాలు. ఆ దేశపు అంతర్గత పరిస్థితి అక్కడి ప్రజల ప్రవర్తనపై ఆధారపడి వుంది. మావో నాయకత్వం క్రమంగా 'మావో లనే వ్యక్తి' నుంచి ప్రజల బావాల్లో ఇంకిపోయింది. అదే మావో భావాలుగా వ్యాప్తించి ఈనాడు అధిపత్యం వహిస్తున్నాయి. ప్రజలు వాటిని తిరస్కరించిన వక్షంలో సహజంగానే మావోవాదం వుండదు. కాని 1949 నుంచి ఈనాటివరకు వచ్చిన పరిణామాలు చైనా జన జీవితంలో మావో ఆరోచనా విధానమనేది ఎంతోతుల్లోకి చేళ్ళాని ప్రజలను నడిపిస్తున్నాయో సృష్టంగా నిరూపిస్తున్నాయి.

మనిషి శ్రమకు ఉన్నతమైన విలువ, పొరుగువాడిని ప్రేమించి సహాయపడమని, దేశభక్తి అంటే దేశంలో అట్టడుగునవున్న మామూలు వ్యక్తికూడా తన దేశాన్ని ప్రాణప్రదంగా చూసుకోడమని, దానికోసం వ్యవస్థ ఆ వ్యక్తికి అన్నిరక్షణలు కల్పించడమేనని, వ్యక్తి స్వార్థాన్ని సామాజిక సంగీమానికి-మౌలికమైన మార్పుకోసం త్యాగం చేయడమేననే గుణపాఠాలు చైనాలోని సోషలిస్టు రాజకీయ పరిణామాలనుంచి స్పీకరించవలసి వుంటుంది.

పేషంట్

శ్రీ వసంతరావు దేశపాండే 'నాగరంజని'

వాడు

నా పేషంట్

నిరాశ

వాడి శ్వాస

విస్ఫుహ

వాడి నాడి

వాడి నుదిటిపై

విధి వెక్కిరింపు తాలూకు గీతలు

కోడి గట్టి ఆరిపోతున్న కళ్ళు

ఆ కళ్ళ క్రింద

అనుభవాల గీతలు

ఒంటి నిండా

నిరాశల మడతలు.

ఏమి బరువో తెలియదు

పంగి పోయింది వాడి నడుము

స్థైరస్కాపుకే అందలేదు

వాడి గుండె స్పృందన

ఇంకా ...

వాడి

చేడి

ఏం చూడను.

'ఆకలి' - వాడి రోగం

ఆకలి రోగానికి

అన్నం మందు అని

వ్రాయనా ??

అయినా నేను డాక్టర్ని

(ప్రిస్క్రిప్షన్ వ్రాయడమే నా పని.

ఉం ... చూడు. ఏం పేరు

భావి లేని భారత పౌరుణ్ణి

యువకుణ్ణి

ఉం... సరే

'ఆనంద'మనే యీ టూనిక్

ఆళ అనే చంచాలో

రోజూ మూడు పూటలు త్రాగు

ఇంకేం అల్లిరేల్లదు

నీ రోగానికి మందు

ఈ చీటీపై వ్రాసా

పత్యాన్ని కూడా ప్రక్కనే వ్రాసా

నిరాశ

విస్ఫుహ

నిట్టూర్పు

}

ఇవి పత్యం

వీటిని పీల్చుకు

పీరియతే రేపు

మళ్ళీ కనిపించు

మరో మందు వ్రాస్తా.

మరి మీ ఫీజు

నీ చిరువవ్వే నా ఫీజు

వెళ్ళి రా

పీరియతే రేపు మళ్ళీ ఓ మారు కనిపించు.

(మిత్రుడు దెవరాజు మహారాజు ప్రెస్క్రిప్షన్ చదివాక కృతజ్ఞతతో

రవయిత

గువ్వ

కే ఎస్వీ

క్రడలేని గథలు వినిపిస్తోంది

కళ్ళు లేని రాత్రి

తారకాంగుళులతో ఏకతారమీటాతూ

ఏకధారగా కీమం యి గొతుతే ఎడస్తోంది

యుగం వేదన

చీకటిగా నోకి కురుస్తోంది

నిశ్శబ్ద జీవనోష

అంతటా జాతిజాతిగా పరుచుకుంది

ఎప్పటికీ తెల్ల వారదేమోనని

బిక్కు బిక్కు మంటోంది గువ్వ—

ఇప్పుడు

కే ఎస్వీ

నీ గొంతులోనూ నా గొంతులోనూ

బిగుసుకొన్న మూగతనం వెనుక

మాటలు మ్రోగుతున్నాయి !

నిశ్శబ్ద ఫెగాషలు చెలరేగుతున్నాయి !

నీ చూపు నా చూపు కలిసేవ చోట

నిదురకాని నిదుర మొక్కలా మొలిచింది !

రంగురంగుల కలలరాలు పూస్తోంది !

నీ గుండె నా గుండె

ఒకే ఒక్క శ్చుతికి

అరోహణగానూ అవరోహణగానూ కొట్టుకుంటున్నాయి !

నువ్వెవ్వరని నన్నా

నేనెవ్వరని నన్నా

అడుగుతున్నాయి ! !

బాలవ్యాకరణము -

త్రిలింగలక్షణ శేషము

శ్రీ పాతకోట రాధాకృష్ణమూర్తి

“బాలవ్యాకరణము-త్రిలింగలక్షణశేషము” అను శీర్షికతో ఏప్రిల్ నెలలో నాగళ్ళవారి వ్యాసము “భారతి”లో పడినది. దానిపై నేను జూన్ నెల ‘భారతి’లో కొంత చర్చచేసితిని. తిరిగి నాగళ్ళవారు సెప్టెంబరు నెల ‘భారతి’లో చర్చనీతిక వహించిరి. పిమ్మట నేను “నవంబరు” నెలలో “భారతి”లో సమూలచ్ఛేదము చేసితిని. తదుపరి “మార్చి” నెల భారతిలో నాగళ్ళవారు ననుగూర్చి గానము చేసిరి.

వారు నాకుఁ దిరిగి పని కల్పింపని భావించితిని. కాని వారూరు కుండరైరి. నావికసీతోఁ గూడిన వ్రాతలట. వారి వ్రాతలు గమనించుదు. “జల్పాకులయిన పాతకోటవారు వ్రాయు వ్రాతలకు సప్రతిరోధముగు క్రోధముగాక హేతువు మఱియెందుగలదా? కావుననే శ్రీకృష్ణుఁడు భగవద్గీతలో” అని శ్లోక మొక్కదానిని పేర్కొనిరి. మఱియును తన శిశుసౌల పద కావ్యమున వ్రాసిన యీ క్రింది శ్లోకముక్షరణః వారికి తగియున్నది.

శ్లో. సహజాంధ దశః స్వదుర్మయే
పరదోషేక్షణ దివ్యవక్తవః
స్వగుణోచ్చగిరో ముని వతాః
పరపర్శ గ్రహణోష్ఠ సాధవః

“జల్ప సక్రముముగాఁ జాగింపలేక, గతివాసక తుదకు శాబ్దిక చర్చకు దిగిరి. అది వారికి వ్యాకరణ పాండిత్యమేరక శబ్దపరిజ్ఞానము సైతమంతంతమాత్రమేయని రుజువు చేయుచున్నది.” నాకు శబ్దపరిజ్ఞానములేదని వాపోవుచున్నారు. నాగళ్ళవారి శబ్దపరిజ్ఞానము చూతము. వారు వాడిన “రుజువు”నే తీసికొందము. దీనికి శబ్దరత్నాకరమును మూదలగాఁ దీసికొనుచున్నారు. ఆచార్యులవారి వ్యాకరణము సనికి రాకపోయినను నమయమునకు వారి నిఘంటువును వాడుకొన్నారు. వీరా శబ్దమును గూర్చి వ్రాయుచు “శబ్దరత్నాకర

ములో రుజువు అని కలదు. ది విశేషము. హిందూస్థానీ భాషా పదము. సాక్ష్యము, దృష్టాంతమని దాని యర్థములు. అసామాటలు గావు చుమా! సీతారామాచార్యులవారు చెప్పినట్లే” అని యుటంకించిరి. లన్యదేశ్యమని వీరంగీకరించిరిగదా? ఇది సూరికి సమ్మతమా? సూరి తెలుగు క్రియలయిన ‘చేరురు కోతురు అసాధువు’లనగా నిక నన్యదేశ్యపదముల నాయన గహించునా? ఇది సూరి మతమా? సుశబ్దాపశబ్దముల గూర్చి చర్చించు నాగళ్ళ వారికి “రుజువు” హిందీస్థానీ పదమును పేర్కొనుట వారి సుశబ్ద జ్ఞానమునకుఁ దారకాణ కాటోటు. “మాట్లాడు” సుస్మృతమా? “ఎయోగించారా” సాధువా? “నిజానిజము” నిర్దోషమా? అని వ్రాసినారు. అట్లయిన “రుజువు” సుశబ్దమా? సాధువా? ఏ వ్యాకరణముచే నది సాధువును?

భవతిస్యమౌహ : ఇది వీరి వాత. “భవతిస్యమౌహః” అను రూపమెటలె ననుచునా? భూధాతువునకు అట్ పదము పురుషైక వచనదూషము “భవతి”. అంతేకాని “భవతిః” అని విసర్గలేదు. విసర్గమున్నచే “భవతిస్య” అని యగును.

“రాధాకృష్ణమూర్తిగారికి బాలవ్యాకరణ ప్రణాళికచూర్తముగా లేదని మొదట నెనుచుకొని పొరపడితిని వారికి బాల పాద వ్యాకరణ సూత్రములగూడ నర్థము గాఁదని యప్పుడు నాకుఁ దెలిసెను వారికి వ్యాకరణము రాదు. ఈ మాటయొకసారివాడు వందసారులందును” అశ్వమేధమున గుర్రములలాటమునగట్టు పట్టివచ్చి “నాకు వ్యాకరణము వచ్చును-నేను వ్యాకరణ నిష్ణాతుడను” అని ఫలిక మొట్టి తగిలించుకొన్న బాగుండును. బాలవ్యాకరణము నీనికి కరతరామలక మను కొందము. వారి వ్యాకరణ పాండిత్యమును పరిపరితము -

“అగునని సూత్రముననుసంత మాత్రమున నిష్కొఢియని భావించరాద”ని పాతకోటవారు జూ “భారతి”లో పేర్కొనిరి. అగునన్నచో నిత్యచునియర్థమా? దీనినిన నాగళ్ళవారి శాస్త్ర

జ్ఞానము లేట తెల్లమగుచున్నది. అట్లునకు సంధిబహుళముగానగు సూరిసూత్రము. అందు బహుళమన్నచాలదా? మరియును ప్రయోగింపనలె? ఆ దశప్రయోజనమేమి? “యనియు” నాయుద్దేశ్యము అగుననియున్నంత సూత్రమున విధి సూత్రము కానక్కరలేదనియే. అది నియమ “మని నవంబరు భారతిలో వక్కాణించిరి.”-పాతకోట వారి మాటల పమాణికము, అనిచార మూలకములు. వారు ఇంటి నాలుగుగోడలనడుమగొలువై “అగు” నన్నపుడు తమ కిష్కమయిన యర్థము చెప్పకొనవచ్చును. బహుళమని యర్థము చెప్పకొన్నను దాని నెవ్వరు పట్టించుకొనవలసిన పనిలేదు. ఇది శాస్త్రచర్య. బాల వ్యాకరణమునగాని, త్రిలింగలక్షణ శేషమునగాని “అగు” నని యున్న పుడర్థమేమి? ఆ రెండింటి స్మృతరచనా విధాన మెట్లున్నది? అని పరిశీలింపవలయును.”

అగును నిత్యమగుట వారి వాదమున పసలేదని తేటతెల్లము. బాల, పౌఢ వ్యాకరణ, నర్వస్యము ప్రథమసంపుటములలో సందిపరిచ్చేదమున మొదటిస్మృతమునకు వ్యాఖ్యవాసి శ్రీ.టి.భాస్కరరావుగారు చివరనిట్లు వ్రాసిరి. “స్మృతమున “అగును” అని యుండుటచేత నిత్యముగానగు” నని కొందరు భ్రమపడుచున్నారు. ఈ రెండింటికీని భేదముగలదు. ఈ స్మృతమునందలి విధికి భిన్నముగా హతాక విధి యుండనంతవరకు ఈ నియమము ననుసరింపవలయునని యర్థము. భిన్నముగా విధించినప్పుడు ఈ స్మృతము పనిచేయదు. ఉదాహరణము లందు పరిపదములకు మొదటి అచ్చుల నన్నింటినిచ్చి “ఋ” అను అచ్చుల నీయలేదు. దానికి కారణము ప్రతిర్థక పరిచ్చేదము మొదటి స్మృతమున ఋ య పర్ణములను రల తుల్యములుగా నిర్ణయించుట. అతడు + ఋషి = అతడుఋషి అనియే యుండును. ఋపర్ణము రచర్ణముతో తుల్యమగుటవలన సంధి కవకాశము లేకపోయినది. ఇట్టి వాని కవకాశము కల్పించుటకే సూరి సూత్రమున “నిత్యము” అని యనక “అగును” అని స్మృతమే యనెను. అందువలననే తరువాతి స్మృతమునకును అవకాశము కలిగినది.” (పుట. 97). నాగళ్ళవారు దువ్వారి వారి నాశ్రయించినారు. అశ్రయించి యిట్లు పల్కివారు సుధురముగా.

జ్ఞు

“అగుననియున్నపుడు బాలవ్యాకరణమున నిత్యమనియేయర్థము. దువ్వారి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు పలికిన పలుకులు పాతకోటవారికిం బియ్యపు” నిజముగా నాగళ్ళవారి కంత సూత్రమే లెలియును. డ పదార్థములకెట్లు దెలియును? వీరుచేసిన తప్పును దువ్వారి వారిపై రుద్దుచున్నారు. బాలవ్యాకరణమును కూలంకషముగా ముద్రించిన దువ్వారి వారి మాటల నాగళ్ళవారు చూడనేలేదు. దువ్వారి వారు ‘కలన్వదుల సుపర్ణంబుకు జ గు; బహుళచరణము పరంబగు

నపుడు నిత్యముగానగు” (బాల. వ్యా. అచ్చిక. 18) సూత్రమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు “అచ్ ఏకవచనములందు నైకల్పికమని స్ఫురించుటకయి స్మృతము సుతరభాగమున నిత్యశబ్దము ప్రయుక్తమై వది.” (రమణీయులు - పుట - 294). ఇవి దువ్వారి వారి మాటలు.

ప్రథమసంపుట: సూరి విచ్చెచ్చుట “అగును” ప్రయోగించెను-విచ్చెచ్చుట “నిత్యము” ప్రయోగించెను - వాని సార్థకత పరిశీలింతము -

1. “అప్రేడితంబు పరంబగునపుడు కదాదులం దలయచ్చు మీది పర్ణంబులకెల్ల నదంతంబగు ద్విరుక్తరూపంబగు.” బాలవ్యా-సంధి. 40.

కడ + కడ = కట్టకడ.

ఇటు ద్విరుక్త లకారము నిత్యమని భావించుమా? ఇది నాగళ్ళవారి ముద్ర. అట్లయిన మహావారము చేసినవారమగుదుము. ఎవరికి? సామయాజి-ఉభయకవిని మ్రుడునైన లిక్కన మనీషికి-నాగళ్ళవారికి ప్రయోగము చూపిననే నమ్ముదురు. వారిట్లు వ్రాసినారు. “వారు తాము చేయు నిత్యములను నిఘంటువునుగాని, కవిప్రయోగమును గాని తార్కాణింపరు. ఇందులకుఁ గవిప్రయోగములు కావలయును, చూపుడని హెచ్చరిక చేయుదురు. కవి ప్రయోగములు చూపిన గాల హరణమని గోలచేయుదురు. వారిది పస్తు నిష్కమయిన విమర్శ కాదు. మఱి వచ్చి విమర్శ.” ప్రయోగములుచూపిన నెవరైనను నెబ్బానందురు. అంతేకాదు అందిక పొందిక లేనివి చూపుటయేల. “తగ” అను పదమునకు నక్కరలేని దానికి ప్రి ప్రయోగములు చూపిన నెమిలాటము. ఇవి చిల్లికుండలో నెరు లెచ్చుటవంటిది. తథాస్తు. పై స నాగళ్ళవారు గోలచేసినారు. కాపన ప్రయోగము చూపుచున్నాము:

“విచ్చెచ్చ వినియు దీనికి
సప్యదురని యెలుగఁగడకటనా యెదురెదురన్ ?
విచ్చెచ్చుఁ జూపి నలు
గ్రోవ్యులఁ బలుకులిట్లు ద్రోణులు పలికెన్.

విరాట. చు. 189 వ పద్యము.

ఇటు వెట్టయెదురని యగున్ గణభంగమగును. ఎక్కన ఈ ప్రయోగమును కాదందుమా? నాగళ్ళవారి వ్యాకరణ పరిష్కానమును శ్లాఘింతునా?

2. “అనుకరణంబునందు దెహల్లునను ద్విర్వచనంబగు”.

బాల. సంధి. 52

కింత + అనియ = కింతర్తనియె.

కాని ద్విత్వ రహితరూపములుగూడఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఎరిగ్ కావు లాక్షణిక ఎరేణ్యుడు విన్యకోట పెన నది. కావ్యాలంకారమాడమణితో సతడేట్లు ద్విత్వరహితముగా ప్రయోగించినాడు.

సోతేక్యదనుడుదగణము
కింవద భననది భగణంబు
సహసనని పలుక సగణంబు

పివి భాగమిట్లు
సాలెక్యత్ + అనుడు
కింవదభ్ + అనుడు
సహసన్ + అని

మారి స్మృతమునందలి “అగును” అను దానికి నిత్యమని యర్థము గ్రహించిపచో పెరూపము లెట్లు సాధువులగును ? పెద్దవను లక్షణము తెలియనివాడందుమా ? తేక వాగభ్యవారి మాటనే పరమ ప్రమాణముగా స్వీకరింతుమా ?

3. “అదంతంజయి దీర్ఘపూర్వ తోపధంబయిన మహత్తు మీది విభక్తి లక్షారంబునకు రేఖంబగు”.

బాలవ్యా. తత్త్వ. 38 వ స్మృతము.

బాల-అదంతము-దీర్ఘపూర్వము లక్షారము పథగాగలది మహత్తు - కావున బహువచనమున రేఖమురాగా బాలురు అని యగును.

దయాళు అదంతముకాదు. ఉదంతము. అయినను “దయాళురు” అను ప్రయోగము గోచరించుచున్నది. అది తెలిసిన మారి “దయాళు శబ్దంబున కిట్లు రేఖంబును గానంబడియెడి దయాళురు” అని వివరణమున పేర్కొన్నాడు. “దయాళురు” అను రూపమునకు “కవి ప్రయోగములేదు” అని యొక టీకాకారులు వక్కాణించిరి. (చు. ఉద్వృత్తము. పుట-112) దానిపై రుచి యము లాక్షణికులు పత్యేకముగా పని బూని నిర్దేశించిన ఒక విశేషరూపము, అనంతర కాలికులగు విమర్శకులకు కవి ప్రయోగము లందు గోచరింపనిచో, ‘లట్టి రూపము కానరాదనుట తగిన మాట గాని “లేనేలేదను”ట నిదానపు మాటకాదు.

దీనితోపాటు “పల్లరు” అను మాట కన్పట్టుచున్నది. మారి స్మృతము ప్రకార మసాధువు.

“అరరేయయ్యలు రామరాజు పెదతిమ్మాదీశు బాహుభయం కరకొడేయ కధారథో రనగడంకం దెప్పు వీరారిచు ల్లరతున్ మట్టియగుం దధీయ పదధూళుల్ సంగవాలెనియ

ఆంధ్రుల అభిమాన దిన పత్రిక

ఆంధ్రపత్రిక

ఇట్లును ఎన్నో సరికొత్త శీర్షికలతో వెలవడుతోంది.

విడిగ్రహతి వెల 25 పైసలు

..... శం దా వి వ రా లు

సంపత్సరమునకు	ఏజెంటు ద్వారా	రు. 88-00	పోస్టుద్వారా	రు 95-20
ఆరు మాసములకు	„	రు. 44-00	„	రు 47-40
3 మాసములకు	„	రు. 22-50	„	రు. 24-30
1 మాసమునకు	„	రు. 7-50	„	రు 8-10

చరకాంతానన పాళికి న్న రడి కాళ్యంబు సంధింపగన్
రామాభ్యుదయము. పీఠిక. 59.

దీనిని కాదందుమా?

ఇక సూరి నిత్యములన్న తావుల గమనింతము. ఇది యాఱు
తావుల పయోగింపబడినది.

1. "అనుదంతమగు తెనుగుడు మంతమునకు నిగాగమము
నిత్యము గానగును." బాలవ్యా. తత్వ. 24వ సూ.
దీనివలన మగనిని-మగనిచేత-మగనికి-అగును.

2. పు వర్ణ కేరరి విభక్తి వరమగుచో సుకారాంతంబులకు
బహుళంబుగా, గోళబ్ధంబునకు నిత్యంబుగా పుగాగ
మంబగు. బాల. తత్వ. 49వ సూ.

దీనివలన తరువులు అని పుగాగమము తోడిరూపము,
పుగాగమము లేనిచో తరులు నగును. ఇట్లే ధేనువులు,
ధేనులు. కాని గోళబ్ధమునకు పుగాగమము నిత్యము.
కావున గోవులు అనియేయగును గాని గోలు అని కాదు.
అది సూచించుటకే సూరి స్మృతమున నిత్యమనెను.

3. "సుర శబ్దంబు నిత్యంబుగా నసుర శబ్దంబు వైకల్పి
కముగా స్త్రీ తుల్యంబులగు; సంస్కృత సమాసంబున
గావు." బాల వ్యా. తత్వ. 60వ సూ.
కావుననే సురలు అని నిత్యముగా స్త్రీ తుల్యత.

4. "బహువచన శ్లిష్టంబులయి యద్విరుక్తంబులయిన
డకార లకారంబుల కలఘు లకారంబు నిత్యంబుగానగు." బాల. ఆచ్చిక. 14వ సూ.
దీనివలన త్రాళ్ళు-గుమ్మళ్ళు.

5. "ఇటు బిందువుమీది తదలకు నిత్యవైకల్పికంబులయి
టడలగు" బాల వ్యా. క్రియ. 59వ సూ.
అంటివి-అనితివి, అండురు, అందురు, అందు.
ఈ యెదు సూత్రముల కేవలమొక్క నిత్యమునే వాడి
నాడు.

6. "కలన్వాదు లనువర్ణంబుకు జగు; బహువచనము
పరంబగునపుడు నిత్యముగానగు" బాల. ఆచ్చిక.
18వ సూ: ఈ సూత్రమున "అగును-నిత్యము"
అని రెంటిని వాడినాడు. ఇచట మొదటకు జగు అన్న

చాలదా? నుటి నిత్యముగా నగుననవలె? ఏక వచనమున
నువర్ణంబునకు వైకల్పికముగా కు జగును. బహువచన
మునకు చ నిత్యము. ఇదియే సూరి యభి పాయము.
ఈ యాఱుయమునే దువ్వారివారు స్పష్టము చేసిరి.
కాని నాగళ్ళవారి విషయమును పరికింపరైరి. దీనినిబట్టి
లగును-నిత్యము సమానార్థకములుగావని తెలియు
చుండగా "బాలవ్యాకరణమున అగును. నిత్యము అను
నవి భిన్నములుగావు" అని నాగళ్ళవారు వ్రాసిరి.

నేను వ్యక్తి విమర్శచేసినానని యతిగా వ్రాసినారు. "సారళ్యం
సరళే కుర్వాత్ శతేశార్యం సమాచరేత్" అను పెద్దల
మూక్తి ననుసరించితిని.

ఇంతేకాదు సూరి స్మృతము ప్రకారము పేదరాలు మున్నగు
నవి సాధువులగును. ఇల్లాయి మున్నగునవి కావు. ఇటు రుగాగమము
రాకపోగా టుగాగమము వచ్చుచున్నది.

"పుట్టి కంఠుఁడై నట్టి రాకాసుల
చేనివలన సూడుచోనే పూని
పండు నింటుఁ బెరినందుని యిల్లుటా
లగు యశోద పాపఁడనుచుఁ జెనుప."

నీలాసుందరి ప్రథ. 71వ పద్యము.

ఈ తిమ్మన ప్రయోగమును కాదందుమా?

ఇట్లే చదురు + అలు, రుగాగమము రాగా చదురురాలు
కావలెను. కాని యట్లు కాని రూపముగలదు. నన్నెచోడుడు యతి
స్థానమున ప్రయోగించినాడు. ఇది మార్పరానిది.

"తన ముఖమంబు జాతమని తందడి మూపునవివజంబుతోఁ
జెనఁగు విదగ్ధమ్రొలనొక చేయనతింగని యోలఁ బెట్టిపి
ల్చినవదిఁ దప్పులుట్టినని చేరినఁ దేటుల దాని మూవి కొం
డనుచును గుంకి పోయి చదురాలయి నప్పుడు లేచెనొక్కెడన్"

రుచూరసంభవము. సప్తమ. 88వ పద్యము.

చేయు + అలతడు అనుచో సుదంత తద్దర్మార్థ విశేషణమున కచ్చు
పరంబగునపుడు సుగాగమము రాగా చేయునతడు అని యగును. ఇది
నిత్యమైనచో సుగాగమము కాని రూపము గోచరమగుచున్నది.

"నాలా వెలుంగపు బారుడ
వాలము నీచేల తొంగు మనఁగుటఁడలుకన్
వాలిక తూపునఁ గ్రెతెడు
వాలికఁగ్రుంచు గురమునందల ద్రుంచెన్."

జైమిని భార. షష్ఠి. 186వ పద్యము,

ఇది నాగళ్ళ వారనట్లు శాద్విక శిల్ప శిరోమణియగు పిననీరభి దునిది.

ఇంతియేగాదు నుగాగమము రాని ప్రయోగము లింకను గొన్ని చూపెద.

రగడ. లలిత హృదయము తివిరి లంఘించు నరదములు

గులగిరులనై నదీకొనుమ దద్విరదములు
దెరలి యురువడి గాలి దిగఁ బాటు వాజులును
సురరాజు సరివచ్చు చుట్టంపు రాజులును
దివిజగురు తోడనుద్దికి వచ్చమాత్యులును

శృంగార శాకుం. 3వ ఆశ్వా. 226వ పద్యము.

ఇదియను శాద్విక శిరోమణియగు పిననీరభి దునిదే?

“కప్పిన యంపవా నలకుఁ గంపము నొందక, మానవాశనుల్
ముప్పిరిగొన్న రోషమున మోమునఁ గంఠమునన్ భుజమ్ములన్
జిప్పి వేడినెత్తురులు జేగురు టేరులు కొండనుండి జా
తొప్పనఁ గాలు, వీర రసమొల్కెడు చందము దోపనుగ్రుడై”

లకాడమీ ప్రచురణ. కాలహస్తి - ద్వితీ-57.

“గరుడానీత సుధాఘటంబుఁ గొనిపోగా నిర్జర శ్రేణి వెం
ట రమంబారగఁ బాటునాగముల చూడారత్నసందోహ మం
బర విధిం బరగింపఁ జం దుఁ డుదయింపం దోచె దోడ్తుడూ
త్కరముం జిందమృతంబు బిందువుల శంకం గ్రమ్మగం జేయుచున్”
లకాడమీ ప్రచురణ. కాలహస్తి. ద్వితీ. 135వ పద్యము

ఇంకొక్కటి చాలించి యీ విషయము చాలించెద. సూరి
“కర్మధారయంబులం దుత్తునకచ్చపరంబగునపుడు టుగాగమంబగు”
ననగానుకారేతరముల కచ్చ పరమైనను టుగాగమము కలుగు
చున్నది. ప్రయోగములు చూపలేదని నాగళ్ళవా రాక్రొశించుటచే
చూపుచున్నాడ.

అడిగిన గొడుకకపుడమి వేయ్వులకు ని
చ్చలుఁ బాడి మొదవులఁజాల నొసఁగు
జేదగేస్తులఁజేరఁ బిల్చికొరినయన్ని
దుక్కిపెద్దుల బిల్చిలోదనిచ్చి

సీతాసుందరి. ప్రథ. 49 పద్యము

ఇంకొక విచిత్రమేమన సుత్తున కచ్చ పరంబగునపుడును టుగాగమము
రానిరూపము కానొచ్చుచున్నది. అది యివరిదోకాదు తిక్కన కవి
ప్రహ్లాది.

“ముదుకడనైన నాదు బలముంజలమున్ వివిధాన్త శస్త్రసం
పదయును బోయిగిరుడు భార్గవుచే సమమాబిధామినా
కె దిరినవారు పెక్కెడల నెమరె యెఱుగన్ జగంబునా

ముదిమియు నీ కుమారు తనమున్ వరుసన్ విజయుండెట్టిగెరిన్.”

భారత. ఉద్యోగ. 4 246.

“అగును - నిత్యము” సమానార్థకములని నిరూపించుటకు
వారు పడిన సేగి నాకు మిక్కిలి జారిగొల్పుచున్నది. దీనికి నాగళ్ళ
వారు పలువురు వ్యాఖ్యాతల రంగమునను గొనివచ్చిరి. వాని నన్నింటిని
ఇండింపగలను. రాని న్యరాభావముచే వొక్కటి ఇండించి పాత్రకు
వ్యాకరణ జిజ్ఞాసువులకు వదలెద.

“రావుననే దూసి రామన ర్తిదాస్సిగాదు” మధ్యపు పురుష
క్రియలయం దిత్తునను సంధియగు”నను స్మాతమునను “మధ్యము
పురుషై కవచన బహువచనముల తుది యికారములను నిత్యముగా
సంధియగునని యర్థము చెప్పిరి” అని నాగళ్ళవారు నిత్యము అన్న
దానినభోరేఖాంకితము గావించిచూపినారు. దూసివారి వారలు నమ్మి
నాగళ్ళ వారు పాపము పేరుపడ్డవారు పేరుపడ్డవారయినారు అటు
నిత్యసంధియని యిర్పరును భ్రమపడిరి. ఇట్టి పట్టులసంధికాని
రూపములు చూపెద.

“ఎట్టుగనేగు దెంచిలిరి యిందుఁచా ధర భ్రష్టులార -
బి. రామరాజుగారి సంస్కరణ. శివరాత్రి చతుర్థ. 60 వ పద్యము.

తే. “శిలమఖిలంబు నిది పిలి శిలమనుచుఁ
జదువు లివియొక్కఁ జల్కల చదువు ననుచుఁ
దోడివారలు నవ్వనాలోడ! యేల
జేల వైతివి యీ గుణంభేల? నీకు

సాండుగంగ. తృతి 36 వ పద్యము.

“చూచితినేకదా నిను విలద్రచరి చుడయో! పులస్కరే
లా చెడుదోవ పట్టిలివి యాయన పంజమునంజనింగియున్.”
లకాడమీ ప్రచురణ. రామాభ్యుదయము. పష. 235.

“వీలరా నాయన్న! యేకాపరాధంబు
పైరింపవైతి యీ శాపమునను”
వావిళ్ళ ప్రచురణ. కాఫిల. పష. 23 వ పద్యము.

“చేసితివి యిందను”
విష్ణుపురాణము 5. 83 వ పద్యము.

“తత్వద్యోతలేని రాధాకృష్ణ మూర్తిగాదు నేనాచార్యుల వారిని
కించపఱచుచున్నాడనని చర్చచ బర్కదారులు నట్టిందిరి నిరాధార
ప్రసంగములు చేయుట నెచ్చి సూటిగా వారిన వెయొక్క ప్రశ్న

మడుగుచున్నాను. ఆచార్యులవారు చెప్పిన లక్షణములు సూరికిఁ దెలియునని సిద్ధాంతముచేసితిని. సాక్ష్యములు చూపితిని. అవి సబల ప్రమాణము లవునా? కావా? ఈ ప్రశ్నమునకు సోపన్వికముగా నవుననియో కాననియో సూటిగా సమాధానము చెప్పగలిగినగానివారు నాతో వాదము చేయుట కర్హులుగారు.”

ఇవి నాగళ్ళవారి యాత్మకానూపరాయణతకు ప్రబల నిదర్శనములు. ఆచార్యులవారు చెప్పిన లక్షణములు సూరికిఁ దెలియునని వీరు సిద్ధాంతముచేసినారట! ఒకసారి వీరు రమణీయమును జక్కగ చదువుకొన్నచో నిట్లు వ్రాసెడివారుకారు. ఏమిసేయుదు. నాగళ్ళ వారి కోరిమి తక్కువ.

“వీరు (ఆచార్యులవారు) చూపిన (1) నా యొనర్పం బూనిన (2) హయోత్తమ మొక్కెడగట్ట బంపుచున్. (3) ఇంద్రున్యరెన్ (4) అబ్బాసనాండముల్ పెంపు - మున్నగు కొన్ని ప్రయోగములతోని విశేషములను పూర్వులు నిర్దేశించినట్లు కానరాదు ఇట్టి కొలదియంశములను ప్రాథవ్యాకరణమున సూతన ముగా భావించవచ్చును”.

రమణీయము. 506 వ పుట.

శ్రీ దువ్వారి వారి మాటలను నాగళ్ళవారు కాదందురా? వీరు క్షేత్రము చిన్నయనూరి వ్యాకరణమే సమ గమను ప్రథమప్రమాదముతో మునిగినవారు వారి నుద్దరించువారెవరు?

“మఱియు నిందు వాక్య పరిచ్ఛేదము నొకదానిని సంఘటించి నారు. వ్యాకరణములందు శబ్దప్రక్రియ మాత్రమే గాక వాక్యగతము లగు సర్వ సమన్వయాది విశేషములను గూడ నిరూపించుటకు ఇట్టి ప్రకరణ మొకటి యావశ్యకమును సంకల్పము మిక్కిలి సమంజసము. ఈ వ్యాకరణమున మఱియొక విశేషము కవిప్రయోగ ప్రదర్శనము. విశేష రూపములకు ప్రమాణములయిన కవి ప్రయోగములు చాల వలకుఁ జూపఁబడినవి. అవి పాఠకుల పరివిధముల పరిశీలనమునకు సాకర్యము నొదవింపగలవు. స్మృతకర్త నిర్దేశించు లక్షణమునెడ నిబ్బరమయిన విశ్వాసము గూర్చగలవు. స్మృతముల ప్రామాణ్యము బలపఱుపగలవు.”

రమణీయము. 512 పుట.

ఇవి వ్యాకరణ నిష్ణేతులయిన శ్రీ దువ్వారి వేంకటరమణ శాస్త్రిగారి మాటలు. మఱి నాగళ్ళ వారికిమాటలు తెలియునా? ఒకనేత తెలిసినను నాగళ్ళవారా చార్యులవారిని మెచ్చుకొందురా?

వీరు చేసిన సిద్ధాంతమిది. “ఆచార్యులవారు చెప్పిన లక్షణ ములు సూరికిఁ దెలియును.” వీరి సిద్ధాంతము మెచ్చదగినదే. ఎప్పుడ? ఇంత యున్నప్పుడు,

సీని సూరి చెప్పినవన్నియు వాని స్వంతములా? వారే

గంధమునుండి వానిని గ్రహింపలేదా? ఒకసారి పరామర్శనము చేసిన లెల్లము కాగలదు. నేను చెప్పగలను సూరి చెప్పిన వన్నియు పూర్వ లాక్షణికులు తెచ్చినవే? సాక్ష్యములు గావలెనని నాగళ్ళవారు రాద్ధాంతము సేయుచున్నారు. కావున సూరి యేయే గంధమును సనుసరించి తాను వ్యాకరణము వ్రాసినాడో నిరూపించెద.

సూరి వ్యాకరణము చదువుటకుముందు సంస్కృత వ్యాకరణ జ్ఞానముగూడ సవసరము. సిద్ధాంతకౌముది కాలికావృత్తి మున్నగు సంస్కృత వ్యాకరణములనుండి యనేక విషయములను సూరి యథా తథముగా తన వ్యాకరణమున ననువదించివెని వ్రాసియున్నాడు. అది సూరికి తెలియును. కేవలము సంస్కృత గంధములనుండియేకాదు తెలుగు లాక్షణికుల గంధములనుండియు ననేక విషయములు గ్రహించి సూరి వ్యాకరణము వ్రాసినాడు. అది సహజము. పూర్వులు చెప్పిన దానికి కొంత మెరుగుపెట్టుట-కొంత సూత్రబద్ధము చేయుట సూరి చేసిన పనులు.

ఇక సూరి లక్షణ గంధమునుండి గ్రహించిన విషయము లలో కొన్ని చూపెద.

1. దూరాదులకు స్త్రీత్వము బహుళంబుగానగు దూత-దూతుడు. బాల. తత్వ. 61 సూ.

దూతపదము స్త్రీ లింగము

రీతిం బుంలింగమట్లు గృతుల దనర్చున్

దూతయన దూతుడనగా

భూతేజ! మహాశ! నిఖిల భువనాదీశ!

అలాచేమి ప్రచురణ. లక్షణసార సంగ్రహము. ప్రథ. 24

2. విధర్ష ధర్ష దాత్య సవిత్య నేత్ర శబ్దంబులకు మహత్తులకత్వ స్త్రీపద్యానంబులు విధాననగు.

తత్వ. 53. సూ.

సవిత్ర సవిత్యులనగఁ జనువిధాతవిధాత్యుఁ

డనగఁ జను లక్షణసార సంగ్రహము ప్రథ. 15

3. పుష్ప వాచి ధూశబ్దంబునకు భువియగఁ.

తత్వ. 62 సూ

దుహృచ్చబ్దంబులకు దివిహృదియగఁ.

తత్వ. 84 సూ.

భువి-భువులు; దివి-దివులు.

అలరగ భూ 5 శబ్దం

బులుభు విదివి యనగఁ బడగు-

లక్షణసార సంగ్రహము. 19

4. పద్యాదులు పరంబులగునపుడు మువర్తకంబునకు లోప
పూర్ణ బిందువులు విభాషనగు. సంధి. 46 సూ

పడియెనన్ పదంబు పరమునగం ప్రథ
మాంత శబ్దములకు నగు ముకార
మడగుం బూర్ణ బిందువగు భయపడి భయం
పడి యనంగం గృతుల ఫలినేత.

లక్షణసార సంగ్రహము ప్రథ 163.

5. కర్మధారయంబులందుత్తున కచ్చుపరంబగునపుడు
టగాగమంబగు. సంధి. 28.

తగ నుకారాంతముల కర్మధారయమున
షష్ఠి యగుచోటం బైనన్పు సంఘటిల్లె
నేని సంధులయెడల దనల్పిలుచు గొన్ని
యెడలఁ గులఁగకయుండు మహేశరాంగ.

లక్షణసార సంగ్రహము. ప్రథ. 169.

6. ద్రుతప్రకృతికముమీది పరుషములకు నరళములగు
సంధి. 16 సూ.

నాంతములపై సక్తమగు పదముల
కచట తపల్లెడు నగుచుండు గణదదబలు.

లక్షణసార సంగ్రహము ప్రథ. 199.

నాంతంబైన పదంబుల
పాంతంబైయున్న శబ్దముల కచట తపల్
దొంతి గణద దబలగున
య్యంత నకారమగు సున్నయభినవ దండి.

అంధభాషాభాషణము. 54

7. ప్రథముమీది పరుషములకు గణద దవలగు. సంధి-13.

లమరం గృతులందుం బ్రథమాం
తము పయిన్ నిలుచున్ కచటతపలకు నాదే
శముగ గణద దవలగున్

సర్వలక్షణసార సంగ్రహము. ప్రథ. 215.

8. అచ్చికంబు లందిద మధ్యంబులనలడరల యుత్కంబు
నకు లోపంబు బహుళంబుగ నగు.

ప్రవీర్ణకము. 17 సూ.

కినుక-కిన్క. చిలుక-చిల్క.

మలుడు లనడు మంగలపద

ముల యుత్కములు దుగుంగవ్యములఁ జిల్కయనం

జిలు లుకయనం గిన్కం గినుకన

నలి గాద్యనగాడునగనం దితురంగా!

లక్షణసార ప్రథ. 265.

తెలుగులలో నచ్చంబులు

దులురులుసులు పదము తుది నడుమ 1.9.1.1

మ్ముల దానిమీది యుత్కము

పాలుపుగ హల్లుండెజేని పోవున్ నిలుచున్

ఆం ధబాహాభాషణము 64.

సూరి లక్షణమును గ్రహించుటయేగాక చిలుక-చిల్క, కినుక-కిన్క
లను లక్ష్యములనుగూడ గ్రహించినాడు.

9. దక్కులోనగువాని దా కుడకారంబు విభాషనగు.

ప్రవీర్ణక. 14.

దక్కె డక్కెననగ దబ్బరడబ్బర

దాసి దాసి యనగ దప్పిడప్పి

దాగి దాగి యనగ దాపలదాపల

దొప్ప దొప్పయనగ నొప్పనభవ

సర్వలక్షణ. ద్వితీ 384

10. స్త్రీ సమంబులగు విశేషణంబులయు మువర్తరాంత
విశేషణంబులయు బహువచనంబున కేకనచనంబు బహు
ళంబుగానగు. కారక. 20 సూ.

ఉవా. కులిశ ధారల్కుం రితంబయ్యె,
కులిశ ధారల్కుంతంబులయ్యె,

జడపద బహువచనములకు

నిదదగును విశేషణములనేక నచనముల్.

కవిసంశయ నిర్ణేదము ప్రథమత. 107.

తెలుగున ప్రాణిపదంబులు

వెలిగా బహువచనమునకు విస్తృష్టముగా

నిలుచు నుపవిశేషణంబై

పాలు పొందగనే కవచనము ముఖదగంపి.

లక్షణసార. ద్వితీ. 48.

ందుడహరించిన పద్యము.

“సురపతిసభ జూడంజూడనంగా రవ్యష్టల్
గురి సెగువిశధారల్కుంతంబయ్యె.

ఆదిపర్వము. 2-82

ఈ లక్ష్యమునే సూరి గ్రహించినాడు.

11. కలన్వాదులను వర్ణంబుకుజగు; బహువచనము వరంబగు
నపుడు నిత్యముగానగు. ఆచ్యకము. 18 స్తూ.

కొఱను నెఱను నాగఁ గొలను నామ్రాననఁ
గలను గవకు తెలను వలనునాగఁ
బరఁగు శబ్దములకు బహువచనంబులు
సులకుఁ కులు విధించెనూత్పదండి.

ఆంధ్ర భాషా భూషణము. 73.

12 ద్వీరుక్తంబగు పాల్కు వరంబగునపు డాచ్యకంబగు దీర్ఘంబు
నకు హ్రస్వంబగు. సమాన. 13.

త్రికంబుమీది యనంయుక్తపాల్కునకు ద్వీత్వంబు బహు
భింబుగానగు. బాహుళికముచే నూష్మరేఫంబులకు
ద్వీత్వంబు గలుగదు. సమాన. 14.

ముదమున నాయా యేలను
పదముల తుదనూష్మలుడుగఁ బై పర్ణముతో
నదుకునెడఁ గుదియు పాగును
గుదియు నెడన్ జడ్డవా లగున్ బై హల్లుల్
ఆంధ్రభాషాభూషణము. 136.

13. తిర్యగ్జడంబులు వాచ్యంబులగునపుడు లిడ్లాట్టుల ప్రథమ
బహువచనంబున కేకవచనంబగు. క్రియ. 25 స్తూ.

స్థావర తిర్యక్ ప్రతతుల
కేవలపు న్నగియలుపొందు కేకవచనముల్.

ఆంధ్రభాషాభూషణము. 147.

14. పేదాది శబ్దంబుల కాలుశబ్దము వరంబగునపుడు కర్మ
ధారయంబునందు రుగాగమంబగు. సంధి. 30 స్తూ.

ఆలికిరాలగు దిగువగు
ణా లివిలిపి పలుకువోట నమవగునెడ గొ

డ్రాలు జవరాలు పాతకు

రాలు గెడపు రాలు ముద్దరాలనఁ జనుటన్.

ఆంధ్రభాషాభూషణము. 168.

15. అసదాద్యంబయి యనంయుక్తంబయిన గకారంబునకు
వకారంబు విభాషనగు. ఆచ్యక. 27 స్తూ.

అచ్చ తెలుగుమాట ననువై నచో వకా
రము గకార రూపముమరదోచుఁ
దీవె తీగెయనఁగఁ జేవచేగయనఁగఁ
బవలు వగలు నాగఁబరఁగుఁగాన

ఆంధ్రభాషా భూషణము. 169.

ఇట్లు సూరి యాంధ్ర లక్షణ గ్రంథముల ననుసరించిన
పొట్టుములు కొన్నియె చూపిలి. అటనట సూరి లక్షణముతోపాటు
లక్ష్యములుగూడ గ్రహించుట విశేషము. వైయాకరణుల కీరతార
ములు లేమి మంచినెట సుష్టను గ్రహింతురు. గ్రహించుట
యాచారము.

సూరి కేవలము నాంధ్రలక్షణ గ్రంథముల ననుసరించుటయే
కాదు సంస్కృత వ్యాకరణముల సైతము ననుకరించిన పట్టులు
కొకొల్లలు.

1. పృథగ్భూతంబులగు నర్థంబుల కీకార్థిభావంబు సామ
ర్థ్యము, ప్రథక్ ప్రసిద్ధార్థంబులగు పదంబుల కేకా
ర్థంబునందు వృత్తి సామర్థ్యము. సమానము. 1

పృథగర్థానాం ఏకార్థిభావః సమర్థ వచనమ్. వార్తికమ్.
పృథగర్థానాం పదానాం ఏకార్థిభావః సమర్థ మిత్యుచ్యతే భాష్యము.

2. కర్మంబున ద్వితీయయగు. కారకము. 2
కర్మాణి ద్వితీయా 2-3-2. సి. కే.

3. గతి బుద్ధి ప్రత్యవసానార్థ శబ్ద కర్మాకర్మకంబులన్ ప్రే
రణంబునం గర్తయగునది ప్రేరణంభునంగర్మంబగు
క్రియ. 123 స్తూ.

గతి బుద్ధి ప్రత్యవసానార్థ శబ్దకర్మకారక కాణామణి
క్తానచీ. 1-4-52. సి. కే.

4. క్రియాసిద్ధింబ్ర కృష్టోప కారకంబు కరణంబు
కారకము-4 స్తూ - క్రియాసిద్ధే ప్రకృష్టోప కారకం
కారకం కరణ సంజ్ఞంస్యోల్ సి. కే. 560 స్తూ.

5. ఉపయోగంబునందాఖ్యాతకుందోడ వర్ణకంబగు
నియమ పూర్వక విద్యాస్వీకారంబుపయోగంబనంబడు
కారకము 7 నూ.

అఖ్యాతోపయోగే - 1-4-29
నియమపూర్వక విద్యా స్వీకారే వక్త్రప్రాక్ సంజ్ఞాఃస్యాత్
సి. కే. 592 నూ.

6. సంప్రదానంబునకుంజతుర్దియగు. కారకము. 8
వతుర్ది సంప్రదా వే, సి. కే. 2-3-13.

7. ఉపాయభయ జగుప్సాపరాజయ ప్రమాద గ్రహణ భవన
త్రాణ విరామాంతర్ది వారణంబు తెద్దాన నగు దానికి
ఓలన వర్ణకంబగు. కారకము. 9 నూ.

యతోఽపాయ భీజగుప్సాపరా జయప్రమాదాదాన
భూత్రాణ విరామాంతర్ది వారణమ్. ముగ్ధ.కార.299

8. ఎచ్చట నిర్తార్యమాణంబు జాత్యాదులచే భేదంబె కలిగి
యుండు నచటంబంచమియగు. కారకము. 12
నిర్తార్యమాణస్యయత్ర భేద ఏవతత్ర పశ్యమిస్యాత్.
సి. కే. 639 నూ.

9. జాతిగుణ క్రియా సంజ్ఞలచేత నమదాయంబునకుం
యేకదేశంబునకుఁ బృథక్పరణంబు నిర్తారణమనంబగు.
కారక-16.

జాతిగుణ క్రియా సంజ్ఞాభిః సముదాయాదేకదేశ్య
పృథక్పరణం నిర్తారణమ్. సిద్ధా. 638 నూ.

10. అధికరణంబునకు సప్తమియగు
అధికరణంబునా నాధారంబు. కారకము. 17 నూ.
మోక్షమందిచ్చగఁడు.
సప్తమ్యధి కరణేద.

మోక్షే ఇచ్చా అస్తి.
అధారోఽధి కరణమ్. 1-4-45.

11. మనుష్యుల లోపల క్షత్రియుండు చాతురంబు.
అధ్యగులలోపలం బాటువాడు శీఘ్రగామి. కారక 16.
ఈరెండు సుదాహరణములు
మనుష్యేణాంక్షత్రియః చూరణమః
అధ్యగానాం ధావంతః శీఘ్రతమాః కారకావృత్తి

12. ధాతువునకు. ఇదియధికార స్మృతంబు. ఇంక నెయ్యది

ఆంధ్రగ్రంథమాల ప్రచురణలు

పండితారాధ్య చరిత్ర

డాక్టరు తిమ్మావజ్జిల కోదండరామయ్యగారు వ్రాసిన పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్దంగాఉంది. వెల రు. 15-00

(పాస్టేజీ అదనం)

బసవ పురాణము

బైండుచేసిన రంగుల అట్టతో, కీ. శే. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి 'ప్రస్తావన'తో కళాప్రపూర్ణ నిడుదవోలు
వేంకటరావుగారి విపుల పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్దంగా ఉంది. వెల : రు. 7-50

(పోస్టేజీ అదనం)

భగవద్గీత

కీ. శే. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు సంతులుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానముతో బైండు చేసి అమ్మకమునకు
సిద్దముగా నున్నది. వెల : రు 7-50

(పోస్టేజీ అదనం)

ఆంధ్రపత్రిక ఏజెంట్లద్వారా కూడా తెప్పించుకోవచ్చు.

(పాస్టేజీ అదనం)

మేనేజరు

ఆంధ్రపత్రిక, గాంధీనగర్, విజయవాడ-3

యుక్త కమింజింటిని నయ్యది ధాతువున కణిననియె
అంగునది. క్రియా. 1 సూ.

ధాతోః అధికారోఽయన్ తతః క్షిప్త్యంత్యత్ అనుక్రమిష్యేమః తత్
ధాతోరితి వేది తష్యమ్. కాశికావృత్తి.

ఇంతియేగాదు పారిభాషిక పద నిర్వచన సందర్భమున సూరి
సంస్కృత పారిభాషిక పదముల యధాతథ మనుసరించెను. ఇది
నైయాకరణబుందరెఱింగినదే. సూరికిని తెలియనియా వానిని
గ్రహించుట? ఇది వ్యాకరణ వేత్తల లక్షణము.

1. ఉపథి యనగాఁ దుదివర్ణమునకు ముందువర్ణము.
సంజ్ఞా 10. అలోన్యాయే పూర్వ ఉపథా.
2. ధాత్యర్థ వ్యాపారాశ్రయంబు కర్తవానిడు. కారక. 3
ధాత్యర్థ వ్యాపారాశ్రయత్వం కర్తృత్వమ్.
3. నియతో వస్థి తిళము ప్రాతిపదికార్థము. కార. 1.
నియతో వస్థి తిళః ప్రాతిపదికార్థః
4. వర్తమానంబునాఁ బ్రారబ్ధా పరిసహృత్తంబు. క్రియ. 2.
ప్రారబ్ధా పరిసహృత్తం త్యజవర్తమానత్వమ్.
5. భూతంబు నావిత్య మానర్యంబు ప్రతియోగి.
క్రియ. 3. భూతత్వంక విద్యమానత్వంబు ప్రతియోగి
త్వమ్—

6. భావినా విద్య మాన సాగ భావప్రతియోగి. క్రియ. 4.
భావితత్వంతు విద్యమాన ప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వమ్.

వ్యాకరణ రచన మహిధరా ప్రతము వంటిది. దానికనేక కావ్యా
వలోదన మవసరము. అనేక వ్యాకరణులు చెప్పిన విషయముల నాష్టాలము
గ్రహింపవలెను. తొలి శ్రీవ్యాకరణకే యీ శ్రమ మిక్కుటము.
అక్కినవారి కతడు దారిచూపును గావ కొంచెము వ్యాకరణ రచనము
అనువనిపించును. ఇట్టిదే సూరి విషయము గూడ. తెలుగు బాటకు
వ్యాకరణము వ్రాయుటయేయైనను సంస్కృతాంధముల తనకు
పూర్వమునగల వ్యాకరణ గ్రంథముల సవ్యలోకనముచేసి బాహ్యాకర
ణము వ్రాసినాడు. సూరి తన వ్యాకరణమున చెప్పినవన్నియు పూర్వ
వ్యాకరణములగల విషయములే. సూరికి ముందుగల ఆంధ్రశబ్ద చింతా
మణి-అధర్వణకారికావళి ముఖ్యుగ్రంథముల విండుమిండు పూర్తిగా
ననుకరించినవాడన మచ్చునకుఁ గొన్ని చూపెద.

1. అనునోఽ అమువశ్యేతి ద్విధాం తస్మాన్ పదన్ని శాస్త్రాః
చింతామణి.

యరశలు అముపురి నిమిషముపురిని ద్వివిధంబులగు.

విశిష్ట. 18 సూ.

2. నవికృతి శబ్దాత్ పరతః సాంస్కృతికానాం భవన్తి
గనడదవాః చింతా.

తెనుగులమీది సాంస్కృతిక పరుషములకు గనడదవలు
రావు. సంధి-14.

3. పరుషాణాం గనడదవాః స్వః పదాత్ దృన్వే. చింతా.
ద్వంద్వంబునం బదంబువయి పరుషములకు గనడదవలగు
సంధి. 15.

4. సామాదాధికరణ్యషా దన్తానాం టుగాగమాఽచిస్యత్.
చింతా.

కర్మధారయంబులం దుత్తున కచ్చు పరంబగునపుడు
టుగాగమంబగు. సంధి. 28.

5. క్త్వార్థే తోనధవేత్ సదా. అధర్వణకారిక.
క్త్వార్థంబైన యిత్తునకు సంధిలేదు. సంధి. 8.

6. మానార్థాన్నిత్యచేకత్వ మెదుస్యోత్ పరిమాణనే. అధ
ర్వణ మానార్థంబును కేకత్వంబు సందెడు వర్ణకంబగు.
తద్వి. 25.

7. నశుక్ళుబ్ధ విసర్గస్యలోప ఓత్సమపీష్యలే. అధర్వణము.
అను కృతిని నశుక్ళుబ్ధము తుది యత్తున కోత్సము
విభాషనగు. సంధి 51.

ఇంకను చెప్పియో చూపవచ్చును. కాని వ్యాకరణము చదివిన
ప్రతివారికిబాంవ్యాకరణములేని విషయములన్నియు పూర్వవ్యాకరణముల
లోనివేయని తెలియక చూసదు.

అచార్యులవారు చెప్పినవన్నియు సూరికి తెలియును. సూరి
చెప్పినవన్నియు ప్రాచీన లాక్షణికులు చెప్పినవే. అకటా! నాగళువారి
పలన సూరి యెంత యప్రతిష్ఠ పాలగుచున్నాడో విద్యల్లోకము
గ్రహించుగాత.

సూరి-అచార్యులు ఇరువురును వ్యాకరణవేత్తలే-మహాను
భావులే. అనేక వత్సరములు శిష్యులకు పాఠములు ప్రవదించినవారు.
వారు నమస్కారార్హులు. అట్టివారిని బయటికి లాగుచున్నారు నాగళు
వారు. అది మంచిదికాదు. వ్యాకరణ మొక్కరి వలననే సమగ్రము
గాదు.

ఇప్పట్లుప భర్తృహరి శ్లోకము పేర్కొందును:

“అజ్ఞః సుఖమారాధ్యః
సుఖతరమారాధ్యతే విశేషజ్ఞః
జ్ఞా పరివ దుర్వి దగ్ధం
బ్రహ్మోఽపి న రంజయతి.”

(ఇంతటితో “భారతి”లో ఈ డర్పని నిలిపివేస్తున్నాము - పంపాదకుడు.)

ఎంతెంత దూరం... చాలా చాలా దూరం

ఎంతెంత దూరం...చాలా చాలా దూరం. తప్పు ... యిప్పుడు మన లక్ష్యాలన్నీ చాలాదగ్గరకు వస్తున్నాయి. దూరాన్ని చూసి అమ్మో అని గుండె బాదుకొనే రోజులు పోయాయి. దూరాన్ని కాలంతో నిక్కబిచ్చిగా కొలిచి లక్ష్యాలను సాధించుకొనే రోజులు వచ్చాయి.

వ్యాపారం చెయ్యాలన్నా, వ్యవహారాలు చక్కబెట్టుకోవాలన్నా సృజనాత్మక శక్తి ఉత్పత్తి పెరిగితే చాలదు.

రవాణా, వార్తా సౌకర్యాలు అడుగడుగునా అవసరమౌతాయి. ఈ రంగానికి ప్రస్తుత సంవత్సరంలో రూ. 19.98 కోట్లు కేటాయించారు. గత యేడాది కేటాయించిన మొత్తం కంటే యిది సుమారు రెట్టింపు.

అల్లాగే రోడ్డు-రవాణా సంస్థను మరింత పటిష్టం చేసేందుకు యీ యేడాది రూ. 12.21 కోట్లు ఖర్చుచేస్తున్నారు. క్రిందబేడు కన్నా యీ సంస్థకు రూ. 5.56 కోట్లు అధికంగా కేటాయించారు.

కేవలం అంకెల్లో ఖర్చు మొత్తాలను అధికం చేయడంతో సరిపెట్టు కుండా మారుమూల ప్రాంతాలకు కూడా రవాణా సౌకర్యాలను విస్తరిస్తున్నారు.

“రోడ్ల నిర్మాణం, మెరుగుదల” కోసం కేటాయించిన రూ. 4 కోట్ల నుండి రూ. 50 లక్షలు ఏ రహదారి సౌలభ్యానికి నోచుకోని గిరిజన ప్రాంతాలకు ప్రత్యేకించారు.

అదే విధంగా మత్స్య పారిశ్రామికల వాడలను కలిపే రోడ్లు వేయడానికి రూ. 15 లక్షలు ప్రత్యేకించారు.

అంధప్రదేశ్ ప్రభుత్వం రవాణా సౌకర్యాల అభివృద్ధికి గాఢ శక్తులా ప్రయత్నిస్తూంది.

సమాచార, పౌర సంబంధశాఖ, హైదరాబాదు.

3/76

తెలుగు కావ్యమాల*

[శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య

'కావ్యమాల' అనే పేరు చెవిని పడగానే నాకు ఈ శతాబ్ది పాఠశాలలో బొంబాయిలోని సుప్రసిద్ధ సంస్కృత గ్రంథ ప్రకాశకులు నిర్ణయసాగర ముద్దాక్షరశాలవారు ప్రచురించిన కావ్యమాలా సంపుటాలు స్మరణకు వచ్చాయి. ఆ సంపుటాలు ప్రాచీన కవులు రచించిన అముద్రితాలైన పెక్కు లఘుకృతులను ప్రకటించి, సంస్కృత భాషా జ్ఞానాభిమానులకు ఎంతో ఉపకారం చేశాయి. అట్టి సంపుటాలు ఇంతవరకూ తెలుగులో వచ్చినట్లు తెలియదు. ఇప్పుడు ఈ 'తెలుగు కావ్యమాల' ఆ లోపాన్ని తీరుస్తున్నది.

వివిధ కవుల కవితా వైవిధ్యాన్నీ వైశిష్ట్యాన్నీ గ్రహించి వారి కవితామాధుర్యాన్ని ఆస్వాదించడానికి సంక్షేపరూపములైన కావ్యాలు ఎంతో ఉపకరిస్తున్నవి. సంస్కృత కావ్యమాలలో కాలాన్ని బట్టి కాక ఉపబద్ధాలైన లఘుకృతుల పరిమాణాన్నిబట్టి సంపుటాలు వెలువడినవి. ఈ 'తెలుగు కావ్యమాల'లో కాలానుసారంగా కవుల యెక్కిక జరిగింది. అందులోనూ ఆయా కవుల గ్రంథాలలోని రసవత్ప్రభావాలు కొన్ని స్వీకరించబడినవి. 356 పుటల్లో అష్టోత్తర శత కవుల కవితలు నూట ఎనభైకి పైగా ఇందులో చేర్చబడ్డాయి. ఇందరు కవుల రచనలను సంపాదించడం, అందులోని రసవంతమైన ఘట్టాలను ఎన్నుకొని చదవడం ప్రత్యేక వ్యక్తికి సాధ్యంకాదు. అట్టి సాకార్యాన్ని సులభ పద్ధతిలో కలిగించి నన్నయ నాటినుండి నేటికాల వరకూ వున్న కవితా రీతులను ప్రదర్శించే యీ సంకలనాన్ని వెలువరించిన సాహిత్య అకాడెమీవారిని అభినందించవలసి ఉన్నది.

ఏ గ్రంథానియినా సంపాదించి, పరిష్కరించడం కొంత సులభం కావచ్చు. సంకలనం చెయ్యడం కష్టం. దానికి విచక్షణ జ్ఞానం, నిష్పక్షపాతబుద్ధి, పరిశీలన సామర్థ్యం, అవసరం. శ్రీ వేంకటేశ్వరరావుగారు ఇట్టి కార్యం నిర్వహించడానికి సర్వవిధాలా సమర్థులు. ఆయన సంస్కృతాంధాగ్ల భాషల్లో గట్టి విద్వాంసులు. ఈ శతాబ్దిలో మహాకవి బిరుదం లేకుండానే మహాకవులయి, కవులలో అగ్రశ్రేణికి చెందినవారు. తనవంటివారినేకాక, ఎంతో తక్కువ శ్రేణిలో ఉన్నవారిని కూడా ఎంతో గౌరవంతో చూచే విశాల వృద్ధ

యులు. ప్రాచ్య, నవ్య కవిత్వాల తత్త్వాన్ని బాగుగా అనగాహన చేసుకుని, అన్విరకాల కవితలనూ అదరించే రసజ్ఞులు. అట్టివారు కూర్చిన ఈ సంకలనం ఉత్తమంగా ఉండుటలో ఆశ్చర్యం లేదు.

శ్రీ వేంకటేశ్వరరావుగారు బాగుగా పర్యాలోచనచేసి, ఈ కావ్యమాలను మూడు పేటలుగా గ్రుచ్చారు. మొదటి పేట శ్రీ. శి. 11వ శతాబ్దం మొదలుకొని 15వ శతాబ్ది చివరిదాకా ఉండే కాలంలో వెలువడిన కవిత్వ వాఙ్మయానికి చెందినది. రెండవపేట 150 మొదలుకొని 850 వరకూ వుండే మూడువందల విభయ యేళ్ల కవిత్వానికి చెందినది. చివరిది ఆ తర్వాత నూరేండ్లకు పైగా 1955 వరకూ వెలువడిన కవిత్వ కళకు చెందినది.

తొలివిభాగంలోని కవిత ప్రధానంగా పురాణేతిహాసాలకు సంబంధించినది. నన్నయ మొదలుకొని వేమన వరకూ వున్న కవు లిందులో స్వీకరించబడి ఉన్నారు. తిక్కన సోమయాజి నిర్వచనోత్తర రామాయణం తప్ప తక్కినవన్నీ పంపూపద్ధతిలో గద్య, పద్యాల్పకంగా రచింపబడినట్లు ఇందులోని 'నివేదనం'లో చెప్పబడింది. నన్నెచోడుని కుమారనంభవం తప్ప తక్కినవి సంస్కృత మూలానికి అనుసరణాలనీ, పాల్కురికి సోమనాధుడు ఇతివృత్తంలోనూ, పందస్సులోనూ దేశీయతనే స్వీకరించాడని, పాల్కురికి సోమన కావ్యాలూ, సోతన భాగవతం భక్త్యావేశంతో రచించబడినవనీ, నాచన సోమన, శ్రీనాథుల కవితల్లో కథావస్తువుకంటే కవితా శిల్పమే ప్రధానంగా కానవస్తుందని సంకలనకర్త సముచితంగానే తెలియజేశారు. తాళ్లపాకవారి సుంకీ రత్నాలూ, వేంకటేశ్వర విన్నపములు (పంచనం) ఇందులో చేర్చబడినవి. వేమన 15వ శతాబ్దివాడని కొందరు, 16వ శతాబ్దివాడని కొందరు, 17వ శతాబ్దివాడని కొందరును లభిప్రాయపడుతున్నారు. శ్రీ వేంక

* తెలుగు కావ్యమాల : సంకలనము : శ్రీ కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు, డెమ్మి ఆర్కైవ్స్ 082 పుటలు. ప్రథమ ముద్రణము. 1959. ద్వితీయ ముద్రణము 1976. వెల. రు 12-50. సాహిత్య అకాడెమి ప్రచురణ-ప్రతులు దొరకుచోటు-(1) సాహిత్య అకాడెమి, రవీంద్రభవన్, న్యూఢిల్లీ-1. (2) మదరాసు-6, (3) కలకత్తా-29, బొంబాయి-14.

ఔషధరావుగారిని తొలిపేటలోనే చేర్చినారు. తొలిభాగంలో శ్రీనాథ మహాకవి రచనలే ఎక్కువ స్థలాన్ని ఆక్రమించుకున్నవి.

పదహారవ శతాబ్దంలో సర్వలక్షణ సంపన్నమైన సృతంత కావ్య రచన ప్రబంధనామంలో ప్రారంభమయినదనీ, కథాకథనం కంటే రసపుష్టియే ముఖ్యంగా గ్రహించబడినదనీ, తొలుత సాహితీ సమరాంగణ చక్రవర్తి శ్రీకృష్ణదేవరాయలూ, తర్వాత తంజావూరు పాలకులూ ఇట్లే, రచనకు ప్రోత్సాహ మిచ్చారనీ, నాయకరాజుల కాలంలో యక్షగానాలు, శృంగారకావ్యాలు, శృంగారపదాలు వాఙ్మయంలో ప్రముఖస్థానాన్ని ఆక్రమించాయనీ చెప్పబడింది. ప్రభువుల ఆస్థానంలోని నాట్యకత్తెలయిన కవయిత్రుల ప్రబంధాలనుంచి కూడా చక్కని పద్యాలు ఉదాహరించబడినవి. క్షేత్రయ్య, త్యాగయ్యల గేయ కవితలున్నూ ఈయబడినవి. సంకలకర్త శతక వాఙ్మయాన్ని విస్తరించలేదు. శతక కర్తలలో ప్రఖ్యాతి పొందిన కాసుల-పురుషోత్తమ కవి ఆంధ్రనాయక శతకంనుంచీ, గోగులపాటి కూర్మనాథకవి సంహృది నారసింహ శతకంనుంచీ, అడిదం సూరకవి రామలింగేశ శతకంనుంచీ చక్కని పద్యాలు వీరి కూర్చడం సముచితంగా ఉన్నది.

పూర్వకపుల గ్రంథాలనుండి ఉదాహరణములను గ్రహించేటప్పుడు కొత్తపద్య తి అవలంబించబడింది. సాదారణంగా ఆ యా గ్రంథాలనుండి భాగాలను ఎన్నుకోవేటప్పుడు పద్యయ బారిత భాగం లోని శకుంతలోపాఖ్యాన, నలోపాఖ్యానాలను, తిక్కన ఉద్యోగపర్య భాగాలను, శ్రీనాథుని నైషధంలోని హంసదూర్యాన్ని-ఈ విధంగా ఉదాహరించడం పరిపాటి. ఇంచుమించుగా అందరి విన్నికలతోనూ ఇవే కనబడతవి. శ్రీ కాటూరివారు అచ్చివానిని పరిహరించి, రససంతా రైన ఇతర ఘట్టాలను స్వీకరించారు. అందువల్ల ఈ సంకలనాని కొక ప్రొత్తదనం ఏర్పడింది. కాలక్రమ పద్య తి నమసరించి ఈ కావ్య దాగాలను గ్రహించుటవల్ల కాలానుసారంగా కవితలో ఎట్టి పరిణామాలు వస్తున్నదీ పాఠకులకు స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

మూడవ భాగంలో కవులను ఎన్నుకోడం చాలా కష్టం. వేమ కటి భాగాలలో మహాకవులను విడిచిపెట్టినా చిక్కులేదు. కాని, యీ భాగంలో అప్రసిద్ధులను విడిచిపెట్టినా వారు సంకలనకర్తపై ధ్వజం ఎత్తవచ్చు. శ్రీ కాటూరివారు బాగుగా నిదానించి పేరున్న వారినే కాకుండా అప్రసిద్ధులనుకూడా ఇందులో చేర్చారు. ప్రబంధ కవులు, భావకవులు, గేయకవులు, ఆధ్యుదయ కవులు-అందరూ ఇందులో చేరారు.

‘వేమేండ్లనుండి విప్పటికప్పుడు నవనవంగా వర్తిల్లుతున్న

ఆంధ్ర సాహిత్యమందలి కావ్యభేదాలను, రీతులను ఇందు ప్రదర్శించుటకు యత్నించితిని. ఆంధ్రసాహిత్యంలో కేవలం మేలేర్పి కూర్చె యత్నం కాకపోవడంవల్ల ఆంధ్రరసజ్ఞ లోకానికి పరమాపర పాత్రము లైన కొన్ని కొన్ని రచనల నిందు చేర్చకపోతిని. రుచిభేదంవల్ల పరి శీలనా లోపంవల్ల, స్థలసంకోచంవల్ల కూడా ఈ కూర్పు కొంత లు మగ్రతకు పాల్పడి ఉంటుంది” అని సంకలనకర్త తమ నివేదనంలో సహజ వివరభారంతో వ్రాసుకున్నారు. ఇట్లే సంకలన గ్రంథాలను సమగ్రత ఉండడం సాధ్యం కాకపోవచ్చు. కాని ప్రాచీనులలో రంగనాథ రామాయణకర్తనూ, ఈ శతాబ్దికి చెందినవారిలో శ్రీ వేమూరి-ప్రభాకరశాస్త్రి మంగిపూడి వెంకటశర్మ, వి.కమర్తి-అక్కిరెర సింహం, భోగరాజు - నారాయణమూర్తి పెమ్మరాజు - అక్కిరెర ముప్పగు వారిని చేర్చకపోవడం లోటుగానే కానవస్తున్నది.

ఇంకా మరికొన్ని లోపాలు తగిన శ్రద్ధ చూపసంతున్ననో ఏమో కొన్ని కానవస్తున్నవి.

144వ పుటలో గార్లస్థ్య వైభవాన్ని పల్లించే పద్యం ప్రారంభంలో

“పరిణత యగునింతి ప్రతికూల కాదని

తనయుండు తన యాజ్ఞ దాంబరమెని,”

అని ఉన్నది. ఇక్కడ

“పరిణత యగునింతి ప్రతికూల కాదని”

అని ఉండవలసి ఉన్నది. ‘పరిణతయగు నింతి’ అంటే భార్య. ఆమెను ఇక్కడ ఉద్దేశింపబడినది. ‘పరిణత’ అంటే ఆ అర్పించాడు

146వ పుటలో మొదటిపద్యం

‘పూవుదేనియు దడిసిన మావి విగురు

మీదనంటి చరించు తుమ్మెద దలిచు

సమయమౌటయు మనె నెయ్యి నమరి మటాడు

ప్రస్పతోదోము నీలంపుర దునుక యనగా’

ఇక్కడ ‘సమయమౌటయు’ పేదన ఉండవలసినది ‘అని’ కాని మన కాదు. మనకి ఇక్కడ ప్రసక్తేలేదు.

176-వ పుటలోని ఎట్టు గీతిలో

‘నిదిడ పాశ్చర్య భీతులై నీభిల జనులు

కాసి మొఱవెట్ట నీ తెల్లు నిదురనెచ్చె?’

అది ఉప్పుది. ఈ రెండూ చరణంలో యిది తప్పింది. ఇక్కడ 'కదిసి మొలనెట్ట' అని ఉండవలెను.

ఇది ముద్రణ స్థూలిత్యాని దొప్పడం సముచితం కాదని తోస్తుంది. తొలి ముద్రణలో ఎలా ఉన్నదో తెలియదు కాని మరి ముద్రణలో ఇట్టివానిని ఉపేక్షించడం సరికాదు.

పదిహేనేళ్ల క్రిందట తొలిముద్రణ జరిగింది. ఆ తర్వాత ఈ పదిహేనేళ్లలోనూ కొందరు మంచి కవులు సాహిత్యరంగంమీదికి

వచ్చారు. కాటూరివారే జీవించి ఉంటే మూడవ భాగంలో మరి కొందరిని చేర్చి ఉండురు. ఈ రెండవ ముద్రణకు బాధ్యత వహించిన వారు అనుబంధంలోనైనా కొందరిని చేర్చి ఉండవలసింది.

ఈ కావ్యమాల చివర కవులను గురించిన వివరాలు సంగ్రహించబడినవి. కావ్యస్మృతిక కూడా ఇవ్వబడింది.

ఇది సాహిత్యాభిమానుల ఆదరాభిమానాలు సంపాదించగలిగింది. పునర్ముద్రణ భాగాన్ని పొందడమే దీని విలువను వ్యక్తం చేస్తున్నది.

కాంతి రేఖ

శ్రీ కె. శివారెడ్డి

శబ్ద సముద్రం మధ్య మునిగిన నాకు
ఏకాంత పునరావాసం కావాలి
నన్ను నేను దర్శించుకుంటానికి
నన్ను నేను అవిష్కరించుకుంటానికి —

కాంతి సాదాల సవ్యదులు నిండిన శబ్దమే
నాలోనూ కదులుతోంది
గాలినిండా జీవన శృతుల్నినింపిన
కాంతి కరాంగుళుల అలవోక కదలికలే
నాలోనూ చిత్రాలు గీస్తాయి
నా నేత్రాల్నిండా రోడ్లు వేస్తాయి .
నా రక్తం నిండా జనాన్ని ప్రవహింపజేస్తాయి.
ఒక ఏకాంత లిప్త
ఒక ఏకాంత నిశ్శబ్దం కంటి వెలుగు కావాలి

ఆకాశంలో చెట్లు చేసే భాషణ
మట్టిలో మనిషి చేసే సంభాషణ వింటానికి —

అవును
నేను నా గుండె లయ వింటాను
గుండెనిండా ఒదిగిన ప్రపంచ జన ఘోష వింటాను
రోడ్డువతల చేయెత్తి పిలిచేవాడి కంఠస్వరం
ఇక్కడ నా నది ఒడ్డున కూర్చుని వింటాను.

శబ్ద సముద్రం మధ్య
ఏకాంత ధ్యాన ముద్ర.

విమాలితాక్షుల కొనసమీపించి జారే
శబ్దాల కాంతి రేఖలు - పల్లెల్లో
మేలుకొలుపుల పొద్దు పొదుపులు.

అ తడు చచ్చిపోయాడు

శ్రీ చివుకుల సీతారామ్ బాబు

తన తిప్పి చూశాడు అతడు.

దూరంగా ఉన్న మానవ గోడమీద తను నిప్పుతో ఇంటర్వ్యూ లకు వెళ్ళినప్పటి రోజులు పెన్సిల్ లో రాశాడు, అవి కనిపించాయి. ఆ గోడకే ఓ చిరిగిన తాజ్ మహల్ కాలిండరు వేలాడుతుంది. దాని వెళ్ళినప్పుడు మరో మేకుకు చిరిగి బాగా మాసిపోయిఉన్న ఫాంటు తగిలించి ఉంది.

గదికి మూలగా ఓ మట్టి కుండ, దానిమీద అంచులు పగలిన గజా గ్లాసు ఉన్నాయి. మరోమూల తుప్పపట్టిన ట్రంకుపెట్టె ఉంది. అందులో ఏం ఉంటాయో అతనికి తెలుసు. తన డిగ్రీలు, కాండ్లెస్ సర్టిఫికేట్లు, ఇంటర్వ్యూలకి రమ్మంటూ వచ్చిన ఉత్తరాలు, ఇంకా కొన్ని కవర్లు, లెక్కాగితాలు తప్ప మరేం ఉండవు.

అతడు కూర్చున్న చోటునుంచి లేచాడు.

గోడ దగ్గరకు వెళ్ళి చూశాడు. పెన్సిల్ లో రాసిన అంకెలు కనబడ్డాయి దగ్గరగా. చివరిసారిగా ఇంటర్వ్యూకి వెళ్ళి నిన్నిరోజులు అయిందో లెక్కవేశాడు. మూడునెలల పదిరోజులు.

నిట్టూర్చాడు ఒక్కసారి.

ఆ పెన్సిలు గీతల్ని చెరుపుదామని చేత్తో బలంగా రుద్దాడు. కానీ అవి చెరిగిపోలేదు. అతికినట్టుగా ప్రక్కలకు కూడా వ్యాపించాయి. ఆ పయత్నం మానుకుని ట్రంకుపెట్టె ముందుకువెళ్ళి కూర్చున్నాడు అతను. పెట్టె తెరిచి చూశాడు. మూతకి అంటించి ఉంది ఓ దేవుడి బొమ్మ.

దాన్నిచూసి అతనికి నవ్వుచ్చింది, నవ్వాడు కూడా పెద్దగా.

ఉన్నట్టుండి ఏదో గుర్తొచ్చినట్టు కాగితాలన్నీ క్రిందపడేసి పెట్టె అడుగున అంతా వెదికాడు, పాత బ్లేడుముక్క కనిపించింది. దాన్ని చేతులోకి తీసుకుని చూశాడు. బాగా తుప్పపట్టిపోయిఉంది. అది తాను ఎప్పుడు కొన్నాడా అని అలోచించాడు కాసేపు, గుర్తు రాలేదు 'చాలా రోజులు అయి ఉంటుంది!' అనుకున్నాడు చివరికి.

బ్లేడుతో జాగ్రత్తగా చిండుతూ ఆ బొమ్మని తీసుకుని నుంచి తొలగించాడు. బొమ్మ ఊడి చేతుల్లోకి వచ్చింది. దాన్ని చేతుల్లోకి పట్టుకుని పెట్టె మూసేసాడు. మళ్ళీ ఇండాటి స్థలంపోతే కూర్చున్నాడు.

బొమ్మని నేలమీద ఉంచి బ్లేడుతోదే బొమ్మ రెండు కళ్ళు దగ్గర చిన్నరంతలు పెట్టాడు. ఇప్పుడు దాన్ని చూసేసరికి ఒక నింత అనిపించింది అతనికి. తర్వాత పొట్టమీద సున్నాలాగా కత్తిరించాడు. అంతమేరా కాగితం ఊడి చేతుల్లోకి వచ్చింది. ఆ కంతలోనుంచి అడుగున ఉన్న గచ్చు కనిపిస్తుంది. గచ్చుమీద ఉన్న పగులువార కూడా కనిపించింది. ఆ తర్వాత అతను ఆ దేవుడి బొమ్మని మోచాళ్ళదానా కోశేశాడు.

ఇప్పుడా బొమ్మని చూస్తుంటే మరి మరి నవ్వుచ్చింది అతనికి.

తర్వాత తల, చేతులు...ఇలా బొమ్మ మొత్తం ముక్కలు ముక్కలుగా కోశేశాడు. అలా చేసినందుకు అతనికి సంతోషం కలిగింది. ముక్కలు అన్నీకలిపి ఉండలాగా చుట్టి కిటికీలోనుంచి బయటికి విసిరి వెయ్యబోయాడు. కానీ అవి కిటికీ చువ్వకి తగిలి మళ్ళీ లోపలపడ్డాయి చెల్లాచెదురుగా. లేచి వెళ్ళి ముక్కలు అన్నీ ఏరి కిటికీలోనుంచి బయటకు విసిరాడు.

ఆ సమయంలో అతనొక దృశ్యం చూశాడు.

పెరట్లోఉన్న జాత్ రూమ్ లోనుంచి అప్పుడే స్నానం ముగించుకుని ఇంటివారి రెండో అమ్మాయి ఇంట్లోకి వస్తుంది. వంటికి వీర అస్తవ్యస్తంగా చుట్టుకుని ఉండటంవల్ల మోచాళ్ళ క్రిందిబాగం అంతా కనిపిస్తుంది వచ్చగా.

అతను అలానే చూస్తున్నాడు.

పచ్చటి పిక్కలు! వాటిమీద నల్లటి వెంట్రుకలు! కాలి వేళ్ళకి ఉన్న మట్టెలు గచ్చుకి తూలుతూ శబ్దం చేసు నా గుండు తల పైకెత్తి చూసింది. తనకేసే చూస్తున్న అతను కనిపించాడు.

గాభరాగా అడుగులు త్వరగా వెయ్యబోయింది. కానీ చేతిలోఉన్న సబ్బు దిళ్ళ జారి క్రిందపడటంతో సెగ్గుతో తల మునకలు అయిపోతూ కండ్ల సబ్బుదిళ్ళ అందుకుని లోపలికి పరిగెత్తింది.

అతను వెనక్కితిరిగివచ్చి కూర్చున్నాడు.

ఆ ఆమ్మాయి వంగినప్పుడు నీటిబిందువులతో ముత్యాలు పొదిగినట్లుగాఉన్న పచ్చటి వీపు అతనికళ్ళముందు మెదిలింది. ఆ తర్వాత ఆమె మొగుడు ఎలాఉంటాడాఅని ఆలోచించాడు. ఆఆమ్మాయి మొగుడిని అతమచూడలేదు అసలు ఇంతవరకు. వివరితోనో ఉంటూ ఈమెని వదిలేశాడు. అందుకనే ఆ ఆమ్మాయినిచూస్తే అతనికిజాలి.

జేబులు తడుముకున్నాడు అతను ఓసారి.

పదిపైసల నాణెం తగిలింది ఏత్తుగా. దాన్ని చేతులోకి తీసు కున్నాడు. బాగా పాతబడిఉంది. అక్కడక్కడా నల్లగా మకిలి పట్టి ఉంది నాణెనికి. అదితన జేబులోకి వివ్వడు వచ్చిచేరిందా? అని ఆలోచించాడు కాసేపు. రెండురోజుల క్రితం చివరిగా తన దగ్గర మిగిలిన అర్ధరూపాయిలో ఒకరొట్టె కొనుక్కుని పింగిల్ బీ తాగాడు దిక్కుదో కాకా హోటల్లో. అప్పుడు మిగిలి ఉండాలి.

దాన్ని మళ్ళీ జేబులో వేసుకున్నాడు.

అంతలో కిటికీలోనుంచి ఓ పిచ్చుకవచ్చి కిచకిచమంటూ ఎగురుతూ గదంతా తిరగపొగింది. ఆ పిచ్చుక వైపేచూశాడు అతను కాసేపు. అది అగదిలోనే విక్కడన్నా అగితే బాగుండు! అనుకున్నాడు, కానీ అది అగలేదు. కొంతసేపు ఎగిరి కిటికీలోనుంచి ఎటో వెళ్ళి పోయింది.

అతను నిట్టూర్చి తలదించుకున్నాడు.

తను వేసుకున్న చొక్కా బాగా మాసిపోయి కనిపించింది. దాని మీద ఓ గ్రీసు మరకకూడా కనిపించింది అతనికి. చేత్తో తుడిపి చూశాడు పోతుందేమోనని, పోలేదు. చొక్కాని క్రిందికి వదిలేస్తూ మళ్ళీ ఆలోచించాడు ఆగ్రీసు మరక ఎప్పుడు అంటిందాఅని, గుర్తుకు రాలేదు. మరికొంతసేపు ఆలోచించి చూశాడు గుర్తు వస్తుందేమో నని, లాభంలేకపోయింది. అది గుర్తుకురాలేదు.

కానీ, చిన్నప్పుడు జరిగిన ఓ సంఘటనమాత్రం గుర్తుకు వచ్చింది.

ఏదో చెరువుగట్టు, సాయంత్రంపూట, వొడ్డునే కూర్చుని

నీళ్ళలోకి రాళ్ళు విసురుతున్నాడతను. రాయి నీటిలోపడి పడినప్పు డల్లా అలలు బయలుదేరి చుట్టూ పోతున్నాయి. కొంతసేపు ఆలా రాళ్ళు విసిరేసరికి విసుగు అనిపించి మానేశాడు. కొంతసేపటికి ఓ కప్పపిల్ల కన్పించింది నీటిమీద. తనకేసే చూస్తుంది. అది అసలు కళ్ళు ఆర్పుతుందో రేదొకూడా తెలియలేదు. కాసేపుచూసి ఓరాయి విశిరాడు దానికేసే గురిచూసి. కానీ రాయి దానికి తగలకముందే నీళ్ళ లోకి మునిగిపోయింది ఆ కప్పపిల్ల. ఆ కప్ప ఇంకా బ్రతికి ఉందో లేదో? అనిపించింది అతనికి. కానీ అది ఇంకా బ్రతికి ఉండదని మాత్రం సమాధానం చెప్పుకున్నాడు తనకు తానే.

చుట్టూ చూశాడు.

ఇందాకటి వస్తువులే మళ్ళీ కన్పించాయికళ్ళకి. వాటి స్థానంలో ఏ మార్పు రాలేదు. కానీ ఓ విషయంమాత్రం గమనించాడు అతను. కిటికీలోనుంచి ఎండ గదిలోకి పడుతుంది కొంతమేర. ఆ ఎండని ముక్కలుగా కోసినట్టు మధ్యలో కిటికీమధ్య నీడలు కనబడు తున్నాయి. మొత్తం ఎనిమిదవల ఉన్నాయో లెక్కపెట్టాడు, ఆరు!

తల వంచుకుని కూర్చున్నాడు.

కాళ్ళు కనబడ్డాయి. అరికాళ్ళకేసే చూశాడు. నల్లగా మట్టి పట్టి ఉన్నాయి. ఎడమ అరికాల్లో కన్పించింది లోరుగాఉన్న చిన్న గుంట.

అది ఎలా ఎర్పడిందో అతనికి గుర్తుంది. ఓరోజు రాత్రి పూట నడిచివస్తున్నాడు చీకట్లో. కనుక్కున ఏదో దిగబడింది కాలిలో. వొంగిదాన్ని లాగి వెలుతురులోకి వచ్చినతర్వాత చూశాడు. పెద్దగాజుముక్క! వ్రజంలా తళతళా మెరిసింది. ప్రక్కనఉన్న కాలవలోకి విసిరి వేశాడు తర్వాత. ఆగాజుపెంకు ఇంకా అక్కడే ఉండి ఉంటుందా? అనిపించింది. ఉంటుందో లేదోమాత్రం అతను ఊహించలేకపోయాడు.

అరికాళ్ళని చేత్తో ఓసారి రాశాడు.

గరుకుగా ఉప్పుచి చర్మం. మొద్దుబారిఉంది అరికాలంతా. విందుకనో వాటిని చూస్తూంటే అతనికి చెప్పలేని ప్రేమకలిగింది అరి కాళ్ళమీద. కష్టంమీద ముందుకువంగి వాటిని ముద్దు పెట్టు కున్నాడు. చల్లగా తగిలింది చర్మం పెదవులకి. తర్వాత మళ్ళీ మామూలుగా కూర్చుని ఆలోచించసాగాడు.

తను అడుగులు వెయ్యటం నేర్చుకున్న దగ్గరనుంచి ఇప్పటి

వరకు అని తన శరీరాన్నినిన్నో వేల మైళ్ళు తీసుకువెళ్ళి ఉంటాయి. కానీ ఏనాడూ వాటినిగురించి ఇలా ఆలోచించటం జరగలేదు, ఎందు కని ?

నవ్వొచ్చింది అతనికి.

తనెవరు ? అని ఎవరిని ? కాళ్ళు, చేతులు, ముఖం, తల అన్నీ కలిపితేనేగా తను తయారు అయింది !

చేతులకేసి చూసుకున్నాడు ఓసారి.

రెండు మూడు వాంపులు తిరిగిన పెద్ద రేఖలు కనిపించాయి అరచేతిలో. తను ఎన్నోసార్లు అనుకున్నాడు ఎవరికి అయినా చెయ్యి చూపించుకోవాలని. ఆ రేఖలు దేన్ని తెలుపుతాయో అడగాలనుకున్నాడు, కానీ ఇంత వరకు అలా చెయ్యటం జరగలేదు.

అరచేతుల్లో ముఖం ఉంచుకుని కళ్ళుమూసుకున్నాడు, కళ్ళ ముందు చీకటి ప్రత్యక్షం అయింది గాఢంగా. తను అన్నం తిన్నది ఆచేతులతోనే, చిన్నప్పుడు పేము బెత్తం దెబ్బలు తిన్నది ఆచేతులే, పరిక్షలు రాసింది ఆచేతులతోనే, స్కాలర్‌షిప్పులు తీసుకున్నదీ ఆ చేతులతోనే, చదువుల్లో స్కూల్ ఫస్టు వచ్చినప్పుడు కలెక్టరుగారు షేక్ హాండు ఇచ్చిందీ, కాలేజీలో డిప్లొమాతో పాల్సొంటే వచ్చిన మెడల్ లోని అందుకున్నదీ ఆచేతులే. ఆఖరికి తన డిగ్రీ సర్టిఫికేట్టు కూడా తీసుకున్నది ఆచేతులమీదుగానే.

మనసంతా అదోలా అయిపోయింది అతనికి.

ఏడుపు వచ్చింది. ఆ భాధలో కొంతపేపు ఏదీ ఆలోచించ లేకపోయాడు. కొంత సేపటి తర్వాత తల్లి గుర్తొచ్చింది. బొట్టు లేని ఆమె నుదురు గుర్తొచ్చింది. కళ్ళక్రింద ఉండే నల్లటి చారికలు గుర్తొచ్చాయి. అప్పుడప్పుడు ఆమె కళ్ళల్లోంచి గిరున తిరిగి క్రిందకు రాలే కన్నీటిబిందువులుకూడా గుర్తొచ్చాయి. తనతల్లి ఇప్పుడు ఈలోకంలో లేదు. మరోరోకానికి పోయిందా ? ఒకవేళ తనుకూడా చనిపోతే ఆలోకానికే పోవాలికదా ! అప్పుడు అమ్మ తనని గుర్తుపడుతుందా ? అసలు అమ్మరూపం ఇంకా అలానే ఉంటుందా ?

గట్టిగా నిట్టూర్చాడు అతను ఓసారి.

తనకి బాగా గుర్తు ! రాత్రిళ్ళు వంటరిగా కూర్చుని ఏదో ఆలోచిస్తుండేది అమ్మ మధ్యలో తనకు మెంతువవచ్చి చూసేవాడు. అమ్మకళ్ళవెంట నీళ్ళు వస్తుండేవి. తను పిలిచేసరికి అమ్మ ఉలిక్కి పడి చూపేది. తనని దగ్గరకు తీసుకుని 'భయంలేదు పడుకోబాబూ!

నీకు నేను ఉన్నాగా' అనేది. అప్పుడు తనతో అనుమానం వచ్చేది. 'మరి నీకు భయం వేస్తే ఎవరున్నారు' అని అడగాలనిపించేది. కానీ ఏనాడూ ఆ ప్రశ్న వెయ్య లేదు. మౌనంగా ఆమె గుండెలమీద తల అన్ని నిదురపోయేవాడు. నిదురలోకి జారిపోయే వరకు ఆమె గుండెలు కొట్టుకోవటం స్పష్టంగా వినిపించేది. ఆ గుండె కొట్టుచున్న చప్పుడు తనకి ఇప్పటికీ గుర్తువుంది.

తల తిప్పి చుట్టూ చూశాడు అతడు.

కిటికీలోమంచి ఎండ ఇంకా పడుచూనేఉంది. ఇండాకటి చోటనుంచి ఇప్పుడు మరికాస్త ముందుకు జరిగినట్టుగాఉంది.

మళ్ళీ ఆలోచనలోపడిపోయాడు.

చిన్నప్పుడు తన ఇంటిలో ఓ మూలగా పెరిగిన పెద్ద జిల్లేడు చెట్టు గుర్తొచ్చింది. చాలా పెద్దదిగానే పెరిగింది అది. చెట్ల పూలతో ఉండేది. ఓసారి విక్కడినుంచో బుల్లిరంగురంగురి పిల్ల వచ్చివారింది జిల్లేడు కొమ్మలమీద. ముక్కుతో కొమ్మమీద అటూఇటూ రాసింది. అది ఆ జిల్లేడు చెట్టుమీదవే గూడు కట్టుకుంటే బాగుండు అనుకున్నాడు తను ఆ సమయంలో. అది కొంతసేపు కొమ్మమధ్య నుంచి తర్వాత ఎగిరిపోయింది అరుచుకుంటూ. ఆ తర్వాత పరు సగా రెండు మూడు రోజులపాటు ఎదురుచూశాడు మళ్ళీ ఆపిట్ట వస్తుందేమోనని. కాని అది రాలేదు. తర్వాత దానికోసం ఎదురు చూడటం మానేశాడు.

కిటికీ ప్రక్కనుంచి ఓకాకి పెద్దగా అరుచుకుంటూ సోప టంలో అతని ఆలోచనకు అంతరాయం కల్గింది. కిటికీకేసి చూశాడు. కాని అప్పటికే కాకి కిటికీదాటి వెళ్ళిపోయింది. మరి కనపడలేదు తల తిప్పుకున్నాడు.

దాహం అని పించింది.

లేచి మూలనున్న కుండదగ్గరకి వెళ్ళాడు. అడుగున దాసిని మాత్రమే ఉన్నానునీళ్ళు. కుండవంచుకున్నాడు. గ్లాసులోకి మూడు వంతులదాకా వచ్చానునీళ్ళు. ఆ శుభ్రమైన గొంతులో పొసుపని గ్లాసు క్రింద పెట్టివచ్చాడు.

మళ్ళీ అక్కడే కూర్చోవాలనిపించలేదు.

కిటికీ దగ్గరకి వచ్చినిలబడ్డాడు.

క్రింద ఇంటివారి రెండో అమ్మాయి బటలు ఆరేస్తుంది తాడుమీద. చీర పైకి ఎగిదోపింది. మళ్ళీ కనిపించాయి అతనికి -

పచ్చని పిక్కలు! దానిమీద నల్లటి వెంట్రుకలు! మల్లెలు దిండవిడి మెరుస్తున్నాయి.

తల వీల్చి చూసింది. ఆ అమ్మాయి. తనవైపు చూస్తున్న అతను కన్పించాడు. సిగ్గు వచ్చింది ఆ అమ్మాయికి. అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోవాలనిపించింది. కానీ పని సగంలో ఉండటంతో ఆ పని చెయ్య లేక మళ్ళీ బట్టలు ఆరేయసాగింది,

అతను ఆమెనే పరీక్షగా చూస్తున్నాడు.

ఇందాక పచ్చగా విశాలంగా కన్పించిన వీపుని ఇప్పుడు ఎర్రటి జాకెట్టు కప్పి ఉంచింది. జాకెట్టు చెమటకు తడిసి వీపుకి అంటుకు పోయి ఉంది.

కిటికీ దగ్గరనుంచి వెనక్కి తిరిగాడు అతను.

పెట్టె దగ్గరకువచ్చి కూర్చున్నాడు. కాగితాలన్నీ తీసి బయట పెట్టాడు. వాటి అన్నిటినీ చూస్తూనే విచారం అనిపించింది. కానీ వీధి నిశ్చయించుకున్నట్టుగా తల ఊపి ఒక్కొక్క కాగితమూ చింపి ముక్కలు చేయసాగాడు. తన డ్రగ్గీ కాగితాన్ని చింపుతుంటే దుఃఖం పొంగివచ్చింది అతనికి. అతి కష్టమీద నిగ్రహించుకుని దాన్నికూడా చింపి ముక్కలు చేశాడు.

కొంతసేపటికి కాగితం ముక్కలన్నీ కుప్పగా పోగు అయ్యాయి.

వాటి అన్నిటినీ తగులపెట్టాలనిపించింది. చుట్టూ చూశాడు. గదిలో ఎక్కడా అగ్గి పెట్టె కన్పించలేదు. కానీ ఆ కాగితాలను అలానే వదలబుద్ధి కాలేదు. మేడదిగి క్రిందకు వచ్చాడు. ఇంటి వారింట్లోకి వెళ్ళాడు. వాళ్ళ రెండో అమ్మాయి వస్తుంది లోపలినుంచి. బట్టలు ఆరేయటం అప్పుడే పూర్తి అయినట్టు ఉంది. చీరపైకే కట్టి ఉంది. మళ్ళీ కన్పించాయి అతనికి పచ్చటి పిక్కలు! దానిమీద నల్లటి వెంట్రుకలు!

“అగ్గి పెట్టె!”

“కావాలా?”

తల ఊపాడు అతను.

లోపలికి వెళ్ళి అగ్గి పెట్టె లెచ్చి ఇచ్చింది ఆ అమ్మాయి.

అగ్గి పెట్టె అందుకుంటున్నప్పుడు అతని వేళ్ళు ఆమె వేళ్ళకి తగిలాయి. ఒక్కసారిగా తన శరీరంలోనికి విద్యుత్ ప్రసారం జరిగి

నట్టుగా అనిపించింది ఆమెకి. సిగ్గుతో కళ్ళు మూతలు పడి పోయాయి. బలవంతాన రెప్పల్ని తెరిచి అతనిచేపి చూసింది. సుదుటి మీద నరాలు తెలి ఉన్నాయి అతనికి. కళ్ళు ఎర్రటి జీరంతో నిండి ఉన్నాయి. ఎటో చూస్తున్నట్టుగా ఉన్నాయి చూపులు. అతను ఎందుకు అలా ఉన్నాడో అడగానిపించింది ఆమెకి. కానీ అప్పటికే అతను అగ్గి పెట్టె తీసుకొని వెనక్కి తిరిగాడు. ఆమె కూడా లోపలికి నడిచింది.

“నడుస్తున్నాడల్లా వెనక్కి తిరిగి చూశాడు అతను.

ఆమె వెళ్ళి పోతుంది లోపలికి. మల్లెలు చప్పడు అవుతున్నాయి గచ్చుకు తగిలి. పచ్చటి పిక్కలు! దానిమీద నల్లటి వెంట్రుకలు! తల తివ్వకుని గబగబా ముందుకు నడిచాడు.

గదిలోకి వెళ్ళేసరికి కాగితం ముక్కలు కొంత చెదిరి ఉన్నాయి గాలికి. మళ్ళీ అన్నిటినీ పోగుచేశాడు. అగ్గిపుల్ల వెలిగించి ఒక్కక్షణం పాటు చూశాడు ఆ జ్వాలవైపు. ఆ కాంతజ్వాల ఇన్నేళ్ళ తన చదువుని రూపులేకుండా చేస్తుంది, కొద్దిసేపటిలో ఆరేనిలో మళ్ళీ దుఃఖం కట్టలు త్రెంచుకోసాగింది.

కానీ ఎంతో కష్టమీద దాన్ని నిగ్రహించుకుంటూ మంటని కాగితాలకి తాకించాడు. అడుగుతున్న లేచింది మంట. ఎర్రటి ఆ మంటలో తన బడి చదువు కన్పించింది. తన కాలేజీ బీనితం కన్పించింది. డ్రగ్గీ తీసుకుంటున్న దృశ్యం కన్పించింది. అరచేతులలో ముఖాన్ని కవ్వకుని నిశ్శబ్దంగా రోదించాడు అతను.

కొంతసమయం గడిచింది.

కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటూ చేతులు తొలగించాడు అతను ముఖానికి. అప్పటికి కాగితాలు అన్నీ కాలిపోయి ఉన్నాయి. సుసీ గాలికి చెదిరి గది అంతా పరచుకుంది.

లేచి నిలబడ్డాడు అతను.

గోడదగ్గరకు వెళ్ళాడు. ముపావలపై నీటిపాత కమ్మకుని ఉండటంవల్ల దానిమీద గీసిన లంకెలు కన్పించలేదు సరిగ్గా. తాక్ మహల్ కారండోరేపి చూశాడు ఓ రెండు నిమిషాలపాటు. తర్వాత మూలనున్న కుండదగ్గరికి వెళ్ళాడు. అది ఎన్నేళ్ళగానో ఉంది తన గదిలో. మంచినీళ్ళు తాగుదామనిపించింది. అతనికి ఆ కుండలోనివి. కానీ నీళ్ళు ఇందాకనే అయిపోయాయన్న విషయం గుర్తొచ్చి ఆ అలోచన

విరమించుకున్నాడు. కుండని ఓసారి చేత్తో తాకి చూశాడు, చల్లగా తగిలింది.

అగ్గి పెట్టె చేత పట్టుకుని బయటకు వచ్చాడు గదికి తాళం వెయ్యాలనిపించలేదు. గోళ్ళంపట్టి ప్రిందికిదిగి వచ్చాడు. ఇంటవారి రెండో అమ్మాయి వాటిలి ఊడుస్తుంది. చీర పైకే కట్టుకుని ఉంది.

పచ్చటి పిక్కలు! దానిమీద నల్లటి వెంట్రుకలు!

ముందుకు నడిచి అగ్గి పెట్టె చేతిలో ఉంచాడు. అగ్గి పెట్టె తీసుకుంటుంటే మళ్ళీ ఆమెవేళ్ళు అతని వేళ్ళకు తగిలాయి. మళ్ళీ విద్యుత్ ససారం జరిగినట్లు అయింది వేళ్ళ చివరకుంచి. నీగ్గొచ్చింది. అయివా తలఎత్తి అతనికేసి చూసింది. అతని కళ్ళల్లో ఎర్ర జీరాలు ఇందాకటికన్నా అధికంగా కచ్చిస్తున్నాయి.

‘ఎందుకు అలా ఉన్నారు?’ అని మళ్ళీ అడుగుదామనుకుంది. కానీ అప్పటికే అతను వెనక్కి తిరిగాడు. ఆమె లోపలికి నడిచింది.

గేటు దాటుతుండగా వెనక్కి తిరిగి చూడాలనిపించింది అతనికి. చూశాడు. చీర కప్పలేని పచ్చటి పిక్కలు! దానిమీద నల్లని వెంట్రుకలు! మల్లెలశబ్దం వినిపిస్తుంది గచ్చుకు తగిలి.

తలఎత్తి గబగబా ముందుకు నడిచాడు అతను.

ఎండవేడికి కాళ్ళు బొబ్బలెక్కుతున్నాయి. అయివా ఆ బాధ అతనికి తెలియటంలేదు. వడివడిగా అడుగులు వేస్తున్నాడు. మవస్సు నిండా ఏవో ఆలోచనలు!

చిన్నప్పటి ఇంగ్లీషుపాఠం గుర్తొచ్చింది. అదంటే అతనికి ఎంతో ఇష్టం. పేరు గుర్తురాలేదు. ఒక విద్యార్థి తన గురువుగారి కూతుర్ని ప్రేమిస్తాడు. ఓరోజు తన ప్రేమని బయట పెడతాడు. ప్రేమకానుకగా ఓ ఎర్రగులాబిపువ్వు తెచ్చి ఇవ్వమని అడుగుతుంది ఆమె...అంతే! తర్వాత ఏమయిందో గుర్తుకు రాలేదు అతనికి. గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలని చాలా ప్రయత్నించాడు. కానీ లాభం లేక పోయింది. ఎందుకని అలా అయిందో అర్థంకాలేదు అతనికి.

తల ఎత్తి చూశాడు.

దూరంగా రైలుగేటు కనబడింది.

ఇంక కథగురించి ఆలోచించకూడదనుకున్నాడు. మనసునిండా అస్తవ్యస్తమయిన ఆలోచనలు రగులుతున్నాయి. దేనికీ ఆరంభం ఉండటంలేదు, అంతం కూడా ఉండటం లేదు. అక్కడక్కడా... కొంచెం కొంచెంగా...ఇరవై ఎనిమిదేళ్ళ జీవిత జ్ఞాపకాలు ఒకదాన్ని ఒకటి నెట్టుకుని వెలుపలికి రావాలని ప్రయత్నిస్తున్నాయి. ఆ సంఘర్షణలో ఏ ఆలోచనా తుదివరకు నిలబడటంలేదు.

రైలుగేటు దగ్గరయింది!

అటాయిటూ చూశాడు అతను. గేటు నేసిఉంది. కానీ

కనుమూపుమేరలో కిక్కిరా రైలు వచ్చి స్థిరంగా నిలబడినది. దేని లోని పదిపైపైలు గుర్తొచ్చాయి. ఏం చెయ్యాలానని ఆలోచించాడు. వెట్టునీడవ అక్కడికి దగ్గరలోనే కూర్చునిఉన్న ఓ ముగిలి దిబ్బగారు కప్పించాడు అతని కళ్ళకి. గబగబా వెళ్ళి ఆ పదిపైపైలు అతనికి ఇచ్చి రైలుపట్టాల వెంట నడవటం మొదలుపెట్టాడు. రైలుగేటు క్రమంగా దూరం కావడంలేదు.

తలఎత్తి చూశాడు అతను.

దూరంగా పొగను చిమ్ముతూ వస్తున్న రైలు కప్పించింది.

అదిమాచి అతనిలో ఏదో నూతనోత్సాహం బయటికి వచ్చింది.

‘మరికొద్ది క్షణాల్లో తనీలోకంనుంచీ శాశ్వతంగా శలవుతీసుకుంటాడు!’ అనుకున్నాడు.

దూరంగా రోడ్డు మీదపోతున్న ఓ మూడేళ్ళపిల్ల ఏడుస్తూ పోతుంది. అటుమాశాడు. ఆపిల్ల కాళ్ళకి చెప్పులులేవు. జాలేసింది అతనికి ఆపిల్లమీద. వెంటనే తన మవస్సుని దానిమీదే మరల్చు కున్నాడు. ఇంక కొంతసేపటిలో తానీలోకంనుంచీ శాశ్వతంగా విష్కమిస్తున్నప్పుడు, ఈ కాసేపట్లోనే ఒకళ్ళపైజారి, మరొకళ్ళపై ప్రేమ-ఇచ్చి అనవసరం అనిపించింది అతని హృదయానికి.

రైలు వంద గజాలదూరంలోకి వచ్చేసింది.

దూరంగా రైలుగేటుదగ్గరనుంచీ కేకలు పెడుతున్నారనివరో. వాళ్ళ కేకకి జాలిపడ్డాడు అతను. తను వచ్చింది తప్పు కోటానికా?

ఉన్నపాటున రైలు పట్టాలకి అడ్డంగా పడుకున్నాడు.

అడుగున స్లిపర్ తాలూకు పేడు అతని వెన్నులో గుచ్చుకుంది. ఎర్రటి ఎండలో ఉదయంనుంచీ కాలుతున్న రైలుపట్టాలు, అప్పుడే కొలిమిలోనుంచీ తీసిన ఉక్కుకడ్డిలలా కాలుస్తున్నాయి అతని శరీరాన్ని. కంటికి ఎదురుగా నీలంగా, విశాలంగాఉన్న ఆకాశం కప్పించింది. తెల్లగా దూది పింజల్లాఉన్న మేఘాలు కప్పించాయి. మేఘాల మధ్యగా ఎంతో ఎత్తులో ఎగురుతున్న గద్దలు కప్పించాయి.

తల్లి గుర్తొచ్చింది ... చచ్చిపోయినతర్వాత బిగుసుకుపోయిన ఆమె కాలివేళ్ళు! ... తన అరికాళ్ళు...నల్లటినుసి...పచ్చటి పిక్కలు ...నల్లటి వెంట్రుకలు...మల్లెలశబ్దం...నసిపావపిడుపు...అరుపులు ...గోల...కేకలు...రైలుపట్టాల దడదడ...ఇంజనుకూత...

“అమ్మా!!!”

సరిగ్గా అదే సమయంలో అతనుఉండే ఇంటి వాకిట్లో ఫోన్ మేన్ కేక పెడుతున్నాడు -

“నలవారూ ఇరావుగారూ!”

అతని కిటికీ ఓకవరు ఉంది.

విశ్వనాథ జగన్నాథులు -

కావ్యప్రయోజనం

శ్రీ సర్వేశ్వర తిరుమలరావు

జూన్ 1976 "భారతి"లో "సాహిత్యవ్యాప్తి-ప్రమాణాల పరిరక్షణ" అనే శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారి వ్యాసం పురస్కరించుకొని ఇట్లా వ్రాస్తున్నాను.

శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు ఒకచోట ఇట్లా వ్రాస్తారు:

"ఇక సర్వమూ రసదృష్టితో చూచిన జగన్నాథ పండితుడు వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం-రసాత్మకమైన వాక్యమే కావ్యం అని నిర్వచించాడు."

వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం అన్నది "సాహిత్య దర్శన" కర్త విశ్వనాథుడ కాని, "రసగంగాధర" కర్త జగన్నాథ పండితుడు కాదనుకొంటాను. ఇక జగన్నాథ పండితుడు చేసిన నిర్వచన మేమంటే "రమణీయార్థ ప్రతిపాదకః శబ్దః కావ్యం"-ఇద్దరూ "లోక"నాథులే. వారి వారి నిర్వచనాలు కిరోధాధ్యాలే. విశ్వనాథుని నిర్వచనంలో కేవల శబ్ద స్వరూపకమైన వాక్యం కావ్యంకాదు. అందు (అంటే వాక్యంలో) ఆత్మగీర్జన రసంకావ్యం. జగన్నాథుని నిర్వచనంలో, శబ్దంకాదు కావ్యం శబ్దం ప్రతిపాదించు (రమణీయమైన) అర్థం కావ్యం. రసానికీ, అర్థానికీ మూలభూతమయింది భావం. ఉదాత్త భావమే కావ్యం అవుతుంది. ఉదాత్త భావం కేవలం అశిః ప్రధానంగా (Benedictory), సంకల్ప స్వరూపంగా (Wishful thinking) ఉండరాదు. "మనీషిని స్వావలంబునిగా చేసేటటువంటియు, లోకశ్రేయః క్రియాపరునిగా ప్రేరేపించేటట్టియూ ఉదాత్తభావాన్నే కావ్యం" అనవచ్చును. రససిద్ధాంతాన్ని, శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు, బండగా చెప్పినాడని నిష్కారంగా అనిన మమ్మటుని కావ్యప్రయోజనాల్లో ఒకటగుకాంతాసమ్మితత్వాన్ని, ఊతగా కొనుటవల్ల కావ్య నిర్వచనం పరిమితం

అవుతున్నది. వేదములు ప్రభు సమ్మితాలన్నారు. పురాణేతిహాసములు సుహృత్సమ్మితాలన్నారు. నేనందుకే, వేదాలు ప్రభుసమ్మిత కావ్యాలు, పురాణేతిహాసాలు స్నేహసమ్మిత కావ్యాలు అంటాను. "సత్యం వద" అనిన వేదవాక్కు, "సత్యంబున వలననములు సూపుగౌరవంబున" అనిన ఇతిహాసవాణి, "ఆపద్గం సెప్పమాకు మావా" అనిన మేనకోడలి పలుకు, మూడును కవిత్వాలే. అమాటకువస్తే వేదవాక్కే నిజమైన కవిత్వం. మంత్రద్రష్టను "కవి" అనిరి. అగ్నిదేవతను కవి ("కవిక్రతుః"-ఋగ్వేదం) అంటారు.

శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు ఇటీవల తమ రచనలల్లో కొన్ని నిగమనములు ప్రతిపాదిస్తూ వస్తున్నారు. ఫిబ్రవరి 1976 భారతిలో వారి "కవులు ఎప్పుడూ అనుచరులే" చూడవచ్చును. వారికి కొన్ని ప్రయతమ సిద్ధాంతాలున్నవి పై వ్యాసమూ, జూసు వ్యాసం చర్విత చర్వణంగా వున్నాయి. మీరే అయోమయత్యం, స్వవచో విభాతం కన్పడతాయి ఎవో మంచి చేస్తాను:

అని ఏవంటే,

"నేడుగాని, నాడుగాని, ఏనాడుగాని కవులు సంఘాన్ని ఎప్పుడూ నడిపింపలేదు పరికరా సంఘనాయకులకు అనుచరులుగానే ఉన్నారు." (కవులు ఎప్పుడూ అనుచరులే"-ఫిబ్రవరి 1976 భారతి)

అటులనే ఉన్న ఇంకొక నిగమనం.

"ప్రపంచంలోగాని, మనలోగాని ప్రవర్తిల్లిన ఏ ఉద్యమాన్ని పరిశీలించి, తదనంతర కళాకారులను పరిశీలించినా నా సంఘం

మార్పులను సాహిత్యం అనుసరిస్తూ వచ్చిందనే వృత్తం ఆపుతుంది" (సాహిత్యవ్యాప్తి....-జూన్ 1976 భారతి).

చర్చిత చర్చణాలు :

అన్న చనిపోతే అతని భార్యను తమ్ముడు కట్టుకునే వ్యవస్థ పై జగన్మోహను ఏర్పడడమనే సిద్ధాంతము ఫిబ్రవరి వ్యాసంలోనూ జాన్ వ్యాసంలోనూ ఉన్నది. అట్టి భ్రమమూలక సిద్ధాంతమే కర్మకాండపై అశ్రద్ధ అనాదరంతో గౌతమబుద్ధుడు విప్లవజ్వాల రేపినాడన్నది రెండు వ్యాసాలలోనూ ఒకేవిధమైన సదజాంతో ఉన్నది. గౌతమ బుద్ధునికి విరక్తి కల్గింది కర్మకాండపై కాదు. జర, రుజ, మృత్యు వులను చూచి కలిగినది.

అయోమయత్వం :

ఫిబ్రవరి వ్యాసంలో ఒకచోట ఇలా ఉంది. "గందీజి కవి కాదు-అంటే నేడు అధికారంలోవున్న అంశపురుషులకు రచనలు అంకితమిచ్చే కవికాదు ఋక్కులలో చెప్పిన నిజమైన కవి." దీని భావమేమి తిరుమలేశ? కవులు రెండు రకాలు. నిజమైనవారు. నిజము కానివారు. ఎవరు నిజమైనవారు? ఋక్కులలో చెప్పబడ్డ వారు. మరి ఋక్కులు ప్రభుసమ్మిలాలు కాన కవిత్వంకాదే? ఎవరు నిజమైనవారుకాదు? అధికారంలో వున్న పురుషులకు అంకితమిచ్చే వారు. వన్నయ, శ్రీనాథ, రామకృష్ణులు కవులు కాలేదు దీని ప్రకారం. నిజమైన కవులే కవులనదగి నప్పుడు, "కవులెప్పుడూ అను చరులే" అనడంలో అయోమయత్వం, స్వవచో విఘాతత్వం ఉండ లేదా?

స్వవచో విఘాతత్వమునకు మచ్చ :

జూన్ వ్యాసంలో ఇట్లా ఉంది.

"అన్న మరణిస్తే అన్నభార్యను తమ్ముడు పెళ్లాడే వ్యవస్థ ప్రబలంగా ఉండేది. ఇది కాలానుగుణంగా జగన్మోహను ద్వారా నికులు దీనిని ఖండించారు. దానితో అన్న భార్యకు సంఘంలో తల్లి ప్లానం ఏర్పడింది. దానితో నూతన నీతి ఏర్పడింది. దాని వైభవ వర్ణనమే వాల్మీకి రామాయణం. ఈ నూతననీతి వాల్మీక్యునిజ్ఞం కాదు. వాల్మీకి అంతగా చెప్పిన రామాయణం ఉత్తర భారతంలో- ఎందుకు దేశమంతా ఎంత ప్రచారంలో ఉన్నా, కొన్ని కులాల వారిలో

అన్న మరణిస్తే, తమ్ముడు అన్న భార్యను పెండ్లాడే వ్యవస్థ ఇంకా పాతదే?"

పై పేరా గాపులో కల ప్రమాదాలుబట్టిస్తాను. అన్న భార్యను పెళ్లాడే వ్యవస్థ ఉండేది. అది జగన్మోహనుపైంది? ఎందుకు, ఎప్పుడు? సంఘ పరిణామాలకు శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర గారగ తాంబూలం ఇచ్చిన దార్శనికులు ఖండించిన తర్వాతనా? యే ఆ వ్యవస్థ జగన్మోహనుపై తర్వాత, దాని ఘనతను తమకే ఆసా దించుకొనేందుకు దార్శనికులు చేసిన ఖండన తంతు తర్వాతనా? అన్న భార్యకు సంఘంలో ఏర్పడ్డ తల్లిప్లానంయొక్క వైభవ వర్ణనగా కన్నడదు రామాయణం. ఎందుకంటే రామాయణంలో అన్న చనిపోతే, అతని భార్యను తమ్ముడు పెళ్లాడే వ్యవస్థనుకొని మరలా "వ్యవస్థ మారిందిలే, వద్దు" అని పునః విశ్లేషించుకొననూ లేదు. అన్న అంటే వర్ణమాలిన అభిమానం కల ఒక తమ్ముడు తన భార్యను కూడా వదిలిపెట్టి అన్నవెంటబడగా, ఆ అనూయకుణ్ణి పోగొట్టుకొనిపోయిన తన పెండ్లామును వెదకుటకు ఉపయోగించు కొన్న ఒక అన్న కథే రామాయణం. అన్న చనిపోగా, వాని భార్యతో ఉండిన తమ్ముని ఉదంతం రామాయణంలోనే ఉంది. ఇంక వాల్మీకి రామాయణంలో శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారికి దొరికే వైభవ వర్ణన మేముందో? అన్న భార్య తల్లివంటిదను సూతనరీతి వాల్మీ క్యునిజ్ఞం కానప్పుడు, క్రింది కులాలవారు అన్న భార్యను చేసికొనే పద్ధతికై వాల్మీకినిని ఏం ప్రయోజనం? ఆ సంఘపు మార్పులెచ్చిన దార్శనికుల ననవలెను. ఇది వాల్మీకి రామాయణ విమర్శకాదు. శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారి విగమన పరీక్షయేనాని వేరుకాదని మనవి. వేదసారాన్ని, గాయత్రీమంత్రాన్ని కథగా చెప్పబడిందన్న వాల్మీకి రామాయణాన్ని వేటి చచ్చు సోషియాలజిగ పరిగణించడం సరికాదనియే నా మనవి.

శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారి పరస్పర నిరుద్దభావ సరణి కింకొక ఉదాహరణ :

జూన్ వ్రతకలోని వ్యాసంలోని ఒకభావం ఇట్లా ఉంది: "...సంఘంలోని పరిణామాలనుబట్టి కళారీతులు ఆవిర్భవిస్తాయి. ఆ కళారీతులు తక్కినవారికి కొంత మార్గ దర్శకాలు కావచ్చు, కాని, మరొక మహోద్యమం వచ్చినప్పుడు పాతవేనీ నిలువవు."

చిత్రమేమంటే, పై మూడు వాక్యములొకదానిలో ఒకటి వైరంకల్గి ఉన్నాయి.

ఇక శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారి ముఖ్య సిద్ధాంతము

కవులు ఎప్పుడూ అనుచరులే. సంఘాన్ని మార్చేది మరెవరో అని ఆ మరెవరినో కవులను సరిస్తారు అని. దీన్ని పరీక్షిస్తాను.

సై సిద్ధాంతమునకు చేసిన వివిధ ప్రతిపాదనలు తీసికొందాం. ఫిబ్రవరి ప్రతికలో ఇట్లా ఉంది:

“భారత చరిత్ర గతిని పరిశీలించినపుడు దార్శనికులు సంఘ సంస్కర్తలు, పరిపాలకులుకాని పరిపాలన వ్యవస్థలోగాని మాత్రమే పరిణామానికి నాయకత్వం వహించిరేగాని కవులెన్నడూ అగ్రగణ్యులు కాలేరని, పైవారికి అనుచరులుగా వేరున్నారని స్పష్టమవుతున్నది”.

దార్శనికులు, సంఘసంస్కర్తలు, పరిపాలకులు ఒక గ్రూపుగాను, కవిని ఎదిరిపార్టీగాను విభజించుట అతార్కికం. లావువారు, ఏడ్చుమొగంవారు, కర్తవిప్యవారు ఒక గ్రూపుగాను పాటపాడువారు విదిరి గ్రూపుగాను విభజించుట అట్టిదే. దార్శనికులలో కవులు (మహమ్మదు ప్రవక్త, ఆది శంకరులు, వేదాంతదేశికులు) ఉండవచ్చును. సంఘ సంస్కర్తలలో కవులుండవచ్చు. (టాల్స్టాయి, ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగరు, వీరేశలింగం) పరిపాలకులలో (మహేంద్ర ప్రసాదు, కృష్ణదేవరాయలు, డి.సాయలీ, మోసేటుంగ్, హోచిమిన్, నెహ్రూ) కవులయినవారు, అనదగినవారు వున్నారు. కవులకు నాయకురే అనుచరులైన ఉదాహరణలున్నాయి. బోల్షివిక్ నాయకులు పుష్కిన్ టాల్స్టాయిలను గురువులుగా భావించిరి. ఫ్రెంచి విప్లవ వాదులకు వోల్టేరు కవిపూజనీయుడు. గాంధీజీ రవీంద్రనాథ ఠాకూరును గురుదేవుడని వినమితుడాయెను.

“వారు (అనగా కవులు) తమంతట తాము ఎప్పుడూ ప్రవక్తలు కాలేదు” అన్న శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర వాక్యమూ పూర్తిగా సరికాదు. విందుకంటే ప్రవక్తలందరూ కవులే. వేదర్షులు, బుద్ధుడు, క్రీస్తు, మహమ్మదు, ఆదిశంకరులు, వానకు మున్నగు ప్రవక్తలు కవులు. వాళ్ల ప్రవచనాలు కవితామయాలు కాబట్టే మిగిలినాయి. కవులు, సంఘాన్ని మార్చే నాయకులు, వీరిలో ఎవరు గొప్పయితే వారిని రెండవవారనుకరిస్తారు. కవి తుమ్మల సీతారామ మూర్తి గాంధీని అనుసరిస్తే, గాంధీ నరసింహమెహతా (కవి) ను అనుసరిస్తాడు. కవి వేదాంతదేశికులు. దార్శనికుడు రామానుజాచార్యులను అనుసరిస్తే, రామానుజాడు వ్యాసుని (కవి) ని అనుసరిస్తాడు. నేటి “రెండుమేలు మూడుచాలు” ముందు ప్రజయాపీ మనుష్యుః పూర్ణా” అనే వేదవాక్యంగతి ఏమయిందని శ్రీ తి. రా. గారి ప్రశ్న. “ఒకూరి రెడ్డి ఇంకొకవూరికి పసులపోలిగాడు” అనే సామెత అనంతపురం జిల్లాలోవుంటుంది శ్రీ తి. రా. గారికి తెలియంది కాదు. ఒక కాలపు ప్రభువాజ్ఞ ఇంకొక ప్రభుహయాంలో బుట్ట

దాఖలు! పరిపాలకులుచెప్పే సంఘపుమార్పు లెచ్చే హాస్యాస్పదంగా ఉంటాయి. “దిలీపుడు సంతానంకోసం పడినపాట్లు నేడు మనం శత్రువుకుకూడా కోరం” అనిలంటారు, శ్రీ తి. రా. గారు. దిలీపునికి ఒకటికూడ సంతానం లెడుకాబట్టే అతిప్రులు. ఏమీ సంతానం లేనివారు నేడుకూడ అట్టి పాట్లనే పడుతుంటారు. ఈ సార్వకాలిక సత్యాన్నే కాలిదాసు చిత్రిస్తాడు. సామిలీప్లానింగ్ లంటా మా ఆది వేదాల్లోనేవుంది. “విన్నకుటుంబం చిన్నయానందకుటుంబం” అనే నేటి నినాదసారం మహాభారతంలో దీర్ఘ తమసప్రద్యక్షిణుల కథలోను అనంతని “భోజరాజీయం” లోని చూడగలం. ఇవికవుల క్రాంతిదర్శిత్వాని తారకాణుకావా? దార్శనికులు శంకరరామానుజ మధ్యల తత్త్వాలు వేడు గాలికి కొట్టుకొని పోయాయే? దానికేమంటారు? ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగరు, వీరేశలింగంల సంఘసంస్కరణా పయత్నాలు చదివితే వేడు మనకు సప్ర, జాలితప్ర నిజమైన గౌరవ భావం లుగుతుందా? విన్నిదన శతాబ్దాన శంకరుని అద్వైతం, 11 వ శతాబ్దాన రామానుజాని విశిష్టాద్వైతం, 13 వ శతాబ్దాన మధ్వనిద్వైతం రావడానికా కాలపు సంఘపరిస్థితులేవి? ఏవీలేవు! ఒకటే పరిస్థితి!! ఆయాకాలాల్లో అవిధంగా భావించిన దార్శనికులుండడమే అని నాభావం. గొప్ప గ్రంథమున్నందువలననే సాంఘిక పరిణామంరాదు. కోడికూసినంత మాత్రాన తెల్లవారదు. తెల్లవారుట ప్రకటించుకోడికూత. అటులనే ఒక ఉద్యమం మూలకంగా గొప్ప గ్రంథం రాదు. గ్రంథం, ఉద్యమం రెండూ ప్రజలనుండే వస్తాయి. ఉద్యమంకూడా ఒక్కనివల్లరాదు. చారిత్రావసరముల బలిమివలన, పరిస్థితి పరిపక్వత మూలమున, ప్రజల సమష్టి ప్రయత్నమువల్లనే వ్యవస్థ మారే ఉద్యమం వస్తుంది. అంతేకాని ఏదో ఒక “హీరో” త్రొక్కలాటలాడితే ఉద్యమం సాగదు. సంఘం ఎట్లు మారుతుంది? ఎవడో, ఒకడుకాని, కొంతమందికాని ముందు భావింపవలెను, మాట్లాడుకొనవలెను, తర్వాత ఆచరించవలెను. ఈ మూడు “రింగుల” గొలుసులో కవి ఒక “రింగు” అవుతాడు. కవి మంచిదే చెబుతాడు. ఎవరూ వినకపోతే ఏమిచేయగలడు? మహాభారతం చివర వ్యాసుడు “ఇది ధర్మమురా, ఇది అధర్మమురా అని చేతులు పైరెత్తి ఎంతమొత్తుకొన్నా వినకపోతిరికదరా” అని ఆక్రోశిస్తాడు. పైగా హితం, కర్తవ్యంచెప్పే రచయితను కార్యముల పాల్గొనిన సంఘ సంస్కర్తలు పాలకులు ఉన్నారు. డోస్త్ థిస్త్రి, సోల్జెనెత్సిన్, మెండెల్ స్టాం, లీహాఫ్ వంటి కవులను పరిపాలకులిడుమలపాల్గొనిరి. గయార్డన్ బ్రూన్ వంటి మానవతా వాదిని సంస్కర్త రెబ్బిన్ పెట్టివ కష్టములంత ఇంతా? ఉపహసత, శాపకము, అజ్ఞానం, జలుంలు దార్శనికుల, సంఘసంస్కర్తల, పరిపాలకుల నైజాలైతే, సహనత, విగయం, జ్ఞానం, ఉదారత కవిగుణాలు. స్వేచ్ఛో, అరి

స్లాటెలు, అక్యనాస్, గ్లాస్సులు రేరనుకొందాం. పాశ్చాత్య వాగరికత చేమి రోటువుండదు. జోషురు, సాఫ్ట్లీస్, డాంటె, డికెన్సులు రేరనుకొందాం. పాశ్చాత్య వాగరికత ఏదీ? మాంధాత, లక్ష్మరు, రాజారామమోహనరాయలు రేరనుకొంటే ఫర్వాలేదు, వార్మీకి, తులసీదాసు, రవీంద్రుడు రేరనుకొంటే భారతీయ సంస్కృతి ఏదీ? దార్శనికులు, సంస్కర్తలు, పాంకులు చెచ్చిన మార్పులు మదుగున పడిపోతాయి. చివరకు మిగిలేది కవివాచ్ఛే. అందుకే వార్మీకి తన కావ్యం సూర్యచంద్రులు, నదీవర్షతాలు ఉన్నంతవర కుంటుంది అని భీమాగా చెప్పినాడు. కవులలో కవియైన ఏసుక్రీస్తు ఇట్లుంటాడు: Heaven and earth shall pass away; but my words shall not pass away. "స్వర్గ రోకం, భూరోకం రుడివిపయ్యు కొని పోవచ్చును నా వాక్కుమాత్రం ఉంటుంది." తుదిలోనుండు ఈవాక్కు మొదటనుండీ ఉంది. In the beginning was the word, and the word was with God and the word was God. ఈ Word (శబ్దం) యే అదికవిత్వం. ఇది పాఠ్యాల పర

మేచ్ఛరుల వంటిది. బుకేచురు (పాఠ్యరీతి, రమేచ్ఛర) వంటిది. సంసుంరో కొన్ని మార్పులు చెప్పేదానికి త్రక్కలాయదే కొందరు Busibodies ను కవులు అనుసరిస్తారనుచు ప్రాచీనమైన కెందులున్న శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారి గాదిని నిర్దాంతముతో విడిచిపెను. "నాయుడు" అని కొందరికగ్రహంజూరంఇచ్చి, కవులను రెండవ ప్రాంత పాఠకులు చేయుట, అలాగే వేష భాషల్లో ప్రాసాయిక్గా వుండే గాంధీజీని ("నాయుడు") మళ్లా నిజమైన కవి అగుట నా నిర్వచనం ప్రకారం, దృవ్యధం ప్రకారం గాంధీజీకవే. చూడండి నా "మనిషిని స్వేచ్ఛలంబునిగ.....భావమే కావ్యం." తర్కాసేన సాంఘిక పరిణామాన్ని (అన్నభార్య తల్లి సమాచారాలగుట) వర్ణించిన రామా యణం ఇప్పటికీ ప్రచారంలో వుండేందుకందలి ఆదర్శారేఖో కారణాల గుట, ఇందరామాస్తే శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారిని, నిర్భీత అవగాహనతో, "కవిత్వతత్వం-కావ్యప్రయోజనం" అను విషయం పై వ్యాసం వ్రాయుండని అర్థించుచుద్ది పుడుతూన్నది.

చుక్కలు మూడు!

వి హా రి & శా లి వా హ న

నిన్న మొన్న నిర్లక్ష్యంగా విసిరేసిన

చింత పిక్కు — ఇవాళ,

పెళ్లను చీల్చుకొని, ఇంచక్కా

నవనవంగా ఆకాశం లేసి చూస్తోంది —

అది నా ఆశ!!

★ ★ ★

ఎక్కడో బండరాళ్ల గుండెలో ఉలికిన

సెలయేరు — ఇక్కడ,

ఆకాశ నీలాన్ని బంగారు ఇసుకలో

తళుక్కుమనిపిస్తోంది —

అది నా ప్రవర్తన!!

★ ★ ★

కనిపీకటివేళ గుడిమట్టా తిరిగొచ్చిన తోచనితవానికీ,

అర్ధరాత్రి ముడుచుకు పడుకున్న ఒంటరితనానికీ,

'మనస్సు బావురేకపోతే ఉతికి ఆరేసుకో'మని

అలవోకగా సలహా యిస్తోంది,

ఆకాశంలోని అఖిరి చుక్క —

అది నా ఆశయం!!

★ ★ ★

ఈ 'సిక్వెన్స్'ని తలచుకుని

మృత్యువుకు భయపడరాన్నేను!

లేకుంటే,

జీవితం శకటరేఖగా మారుతుంది, మరి !!!

కిలగూరగంప

విప్రవర్యుడెవరు ?

ఆ. మొదలిరాజు సభయముగ నిట్లు సమరంబు
దొఱగి చనియె నట్టే ! పెఱబలంబు
దొరలు నిలిచి పోరు టరిది; యనంతర
వర్తనంబు విప్రవర్య చెపుమ.

తిక్కన భారతమున కర్షవర్యము దిగ్విజయాశ్వాసమునందు
397వ పద్యమిది కర్నూని బారిబడిన ధర్మజుడు చావునెబ్బలు తిని
భయపడి యుద్ధభూమిని విడిచి ఇంటికి వెళ్ళాడు అని ధృతరాష్ట్ర
నకు సంజయు డెఱింగించినాడు. ఆపై పుటిన దీపద్గం.

ఆంధ్ర పరేష్ సాహిత్య అకాడమీవారు అచ్చు నేయించుటకై
శ్రీ మరుపూరు కోదండరామరెడ్డిగారు ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ
వారి సంబోధిత ప్రతినిబడి పరిష్కరించిరి.

విప్రవర్య అను పదమునకు అథో హుచికలో - "ఇవట సంజ
యుని ధృతరాష్ట్రుడు విప్రవర్య" అని సంబోధించుచున్నాడు. సంజ
యుడు సూతుడని భారతమున అన్నిచోట్లా చెప్పబడినది. విప్ర
వర్య అనుటకు కారణము ఊహించవలసి యున్నది. భగవద్గీతలో
1 ఆ-7 శ్లోకములో "ద్విజోత్తమ" అని పిలువబడి యున్నాడు. గీతా
రహస్యములో రోకమాన్య తిలకు సంజయుని సూతుడనియే జెప్పిరి.

"సూతులు బాహ్మణ స్త్రీకిని, క్షత్రియునికి బుట్టినవారు.
రథకారక వృత్తిలోనుండి కథలు పురాణములు చెప్పి శౌనరాది మహా
మునులే ఇంపునం కరుగునట్లు ధర్మోపదేశము చేసినవారు" అని కీర్త
వివరణమునే యిచ్చియున్నారు. ఇది ప్రమాదవశమున జరిగినది కాదమ
నమ్మికచే ఈ చిన్మవ్యాసమును వ్రాయుటకు సాహసించుచున్నాను.

సంజయుడు "విప్రవర్య" సంబోధనకు అర్హుడా? అను
ఆపూర్వ విషయము ఈ పద్యమునొద్ద అనవసర మనుకుంటాను.
"విప్రవర్య" అనుటకు కారణ మూహించవలసియులేదు. ఎందుకన
ఈ పద్యం జెప్పచున్నది ధృతరాష్ట్రుడుకాదు. "విప్రవర్య" అని
సంబోధింపబడుచున్నాడు సంజయుడంతకంటె కాదు.

ఈ ఆశ్వాసము దాదాపు అంతమై నది. ఈ పద్యము తరువాత
'అని అడుగుటయు' అను పదముతో ఆశ్వాసాంత పద్యములు

ప్రారంభమగును. అంతేగాక పై పద్యమునకు పై నగల 396వ
వచనముందు అని యిట్లు సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకు ధర్మ
వందను పలాయనం జెఱింగించెననుటయు' అని ఉన్నది. ఇచ్చట
'అనుటయు' అన్నదానిలో సూచనెవరు? భారత కథను మొదటినుండి
చెప్పుకొని వస్తున్న వైశంపాయనుడేయని సులగముగనే తెలియును
గదా! అతడు అన్నది జనమే జయునితో ననియు జెప్పనక్కరలేదు
గదా! ఆ పరిస్థితులలో ఈ పద్యము పుట్టినది. గనుక ఇది జనమే
జయుని నోటినుండి వెలువడినదియే గాని శ్రీ కోదండరామరెడ్డిగారు
భావించుచున్నట్లు ధృతరాష్ట్రునినుండి వచ్చినదిగాదు. జనమే
జయుడు విప్రవర్య అని సంబోధించినది వైశంపాయనునే. పతి
ఆశ్వాసాంతమందును జనమేజయుడు 'అటమిది వృత్తాంతం దెఱిం
గింపు' మనును. ప్రథమ 319, తృతీయ-396.

తృతీయాశ్వాసము 4వ. వచనమున, యుధిష్ఠిరుండు సనిన
పిదపి నెత్తెఱంగున సంగరంబు సిల్లె?నని యడిగిన సంజయుండతని
(ధృతరాష్ట్రుని) కిష్కినియెనని విపులముగా తరువాతి కథాప్రారంభ
మునకు వారిరువురి సంభాషణను దిక్కునగారు తెచ్చుచునే యున్నాడు.

'అనంతర వర్తనంబు విప్రవర్య చెపుమ' అని అప్పుడు ధృత
రాష్ట్రుడే అడిగియున్నట్లుయింక ఈ యంతర్రోనే తిరిగి అతనిచేత
'యుధిష్ఠిరులతో పనిక పిదప...' మొదలుగాగల వచనమును చెప్పించి
పునరుత్తి కల్పించవలసిన అవసరం తిక్కనగారికిలేదు.

మఱియు పద్యమునందు 'మొదలిరాజు సభయముగనిట్లు
సమరంబు దొఱగి చనియెనట్టే!' నని ఇచ్చట నొక (ఆశ్చర్య)
విచార సూచక గుర్తుగలదు. ధృతరాష్ట్రుడే ఈ పద్యము బల్కు
వాడైన విచారమును జూపించురా? ఒకవేళ అభిమన్యుడు పద్మ
వ్యూహమున జొరబడి వధింపబడినాడు

మనమున ధేదము మోదము

దెనగొనియెడు మధ్యలంబు బిడించెడు నా

మనుమడవి విరికి...

(దోణ-ద్వితి. 40

అన్నట్లు ధర్మజుని పలాయనము నెడ విజముగా ధృతరాష్ట్రునకు
బాధ కలిగినది అనుకొంచున్నను కుదరదది. వివస రర్థ - తృతీ-
3వ పద్యములో

అనిలజనరు బాడె నా
తనయ.దు? మోసంబుగక ధర్మజడట్ట
చిసచో నిప్పుట రాధా
తనయునకున్ బుద్ధియగునె? తప్పిందప్పెన్!

అని విచారపుగుర్తు ఇక్కడపెచ్చి వగచుచున్నట్లు తెలియుచున్నది.

ధర్మరాజును తుదముట్టింపు సమయంలో శయ్యకు భీముని చేత బొదువబడిన దుర్యోధనుని జూపి—ఈతనిలో నేమి? ముందు అతని రక్షించుకోమనాడు. అందుచేత ధర్మరాజును విడిచి రాజాజును రక్షించుకొనుటకు కర్కశుడగు. ఈ విషయమును ప్రస్తావించి మోసపోయి రాధా తనయ.దు ధర్మరాజుని విడిచిపెట్టాడని 'తప్పిందప్పెన్' అని ఎంతో తన తన వెలిబుచ్చుచున్న మహానుభావుడు 'మొదలిరాజు సభయ.దుగనిట్లు సమరంబు దొఱగి చనియెనట్టె! అని విచారమెఱిగించునా? నీయిరెడు.

కాన దీని బలుచువారు జనమేజయ మహారాజు. తన వంశస్థుడయిన మొదలిరాజు సమరము దొఱగెనా?యని, యుద్ధి.గుచు యుద్ధ భయమాయని, అశ్చర్యమును జూపుచున్నాడు.

'పెటబలంబు దొరలు నిలిచి పోరుటరిది;' అనుటతో బహుశా ధర్మరాజు పోరు దొఱగవలసిన స్థితిని గని, భీమార్జును లక్కడనే యుండగా, సాక్షికి ధృష్ట్యుద్వమ్ములు లోడుండగా 'కా'యని వారిచే చించి చెందాడబడన్ పెటబలంబు దొరలు యింకను నిలిచి పోరుటన్నది లరిది అని జనమేజయుడు అశ్చర్యపడుచున్నాడు కావచ్చును.

ఏపైనా 'లనంతవర్తనంబు విప్రవర్య (వైశంపాయన మహామునీ) చెప్పును' అని లడుగుటయు ద్వి-398-; 'దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిన్నియె.' ర్పతీయ: 2. అనియు, విప్రముగనే యున్నది. గనుక ఈ పద్యమును బలికినవారు జనమేజయుడు; విప్రవర్యులు వైశంపాయన మహామునుడే; కాని శ్రీకృష్ణుడే రామ రెడ్డిగాట భావించునట్లు దృతరాష్ట్రుడు విప్రుడుకాని విప్రుని సంజయుని లడుగుటలేదని స్పష్టమని సవినయముగ మనని చేసికొన సాహించుచున్నాను.

— శ్రీ శిరివెల్ల యాసోది

క లు వ కొ ల ను

"అలంపురము నంది అందమైన నంది, కలువకొలను నంది ఘనమైన నంది, వడ్డెమాను నంది వడుపైన నంది" - అని ఈ

ప్రాంతమున నందులపై నొక సామెత యున్నది. ఈ సామెత యందలి సర్వమును కలువకొలనులో నందిగుడి సమీపమున భావిలో దొరికిన నందిని జూచిన పిమ్మట కాదనువారుండరు. అటునరా నంది పనిరకమున అలంపురము వడ్డెమాను నందు కంటె ఎన్నియోరెట్లు ఘనమైనది, మరియు పరిమాణమునగూడ ఏమి చిసిపోదు. వెయి శతాబ్దాల మంటపమందలి నందిగూడ ఇంత సుందరముగా చివరేజిలలో నుండదన్న అతియోక్తి కాదు. ద్వారాజుగారు వారాపి గణపతిని, బాపిరాజుగారు రెపాషి బకచని నూ రమె జూచిరి గాని. వానివలె స్మరి పోషమైన గణపతి మూర్తులు నందీపుర మూర్తులు ఈ ప్రాంతమున నెక్కులున్నవి.

ఈ గ్రామమొకప్పుడు నాగర కందనంబు కాలుకాలో నుండెను. నేడు కొల్లాపురము నకు మారినది. కొల్లాపురమునకు మొదటిపేరు కొలనుపురము. ప్రస్తుతము కలువకొలను నందః కోట వెలువల పూర్వమొక పెద్దకొలను మరియు అందు కలువ లుండెనట. ఆ కొలనున దినమొక కలువ వికసించెదని ఆ కలువతే కోటయందలి నందీపురాలయమందలి శివుని పూజించుమఁదీరః

— చందా వివరాలు —

విడి ప్రతి వెల ...	0 - 60 పైసలు	
	క్యూస్ విజంటుద్వారా	చిక్కుద్వారా
	రు. పై.	రు. పై.
సంవత్సర చందా	31-20	33-80
ఆర్థ సంవత్సరం	15-60	16-90
మూడు మాసములకు	7-80	8-45

మేనేజరు

ఆంధ్రప్రదేశ్

ప్రాచీనులు చెప్పుచుండిరి ఈ కొలనునుబట్టియే గ్రామమునకు కలువకొలను అని వ్యవహారమేర్పడెను. ఈ కొలనునకు సమీపమున నున్న పల్లెను కొలనుపురమని పిలిచిరి. అదియే కాలాంతరమున కొల్లా పురమై సురదీవంశీయులకు జటప్రోలు పిమ్మట రాజధానియయ్యెను.

కలువకొలను పూర్వము గొప్ప పట్టణము మరియు రాజధాని. ఆ నాడిది మిక్కిలి ప్రశస్తిజనదిన పట్టణము. స్థానిక జానపదులలో ఒక పుష్పసుందరి (గురేబాకావళి) కథాది నిలయమని చెప్పిన అనా డిది ఎంత గొప్పగా మరియు వైభవముగా నుండెనో ఇక వేరుగా జెప్ప నవసరముండదు.

ఈ గ్రామమున ప్రస్తుతము గనిపించు కోట జాడలు నంది గుడికోట యనిపేరు. ఆ కోటలో పూర్వము రాజధానములు మంత్రుల నియములు మరియు పెక్కాలయములుండెను. అందన్నిటికి తలమానిక మైనది నందీశ్వరాలయము.

ఈ ఆలయమున శివప్రతిష్ఠ దొంతరలు దొంతరలుగా నున్నది. ఒకదానిపై నొకటిగా నెదురెవప్రతిష్ఠలున్నవట. పూజా సమయమున పై శివునకు గావించెడు నభిషేక జలము క్రిందుగా నుండెడు అన్ని శివలింగముల నభిషేకించునట. మహమ్మదీయుల కాలమున వారిది దొంతర ప్రతిష్ఠయని లెలియక పెప్పానవట్లమును మాత్రము పగులగొట్టి వెళ్ళిరి. అది గిన్నె బోరిలించినటు యుండెను. వేడు భక్తులు వారు పగులగొట్టిన పాన వట్లమును తొలగించినారు దానిక్రిందనున్న శివప్రతిష్ఠ సురక్షితముగా నున్నది. ఇది ఈ ప్రాంతమున శివ ప్రతిష్ఠయం దెచటను లేని విశేషము.

ఈ ఆలయము నేడు గ్రామమునకు కోశమాత్ర దూరమున నుండును. ఇందలి నంది శ్రీశైలమునందలి నందీశ్వరునకు తమ్ముని వలెనుండును.

ఈ గుడిముందు మరియొక నంది యున్నది. దానిని దుండ గులు నడిమికి రెండు తునకలుచేసి వేయ పజలా తునకలను జోడించి గుడిముందుంచిరి. ఆతునకల నడుమ వేలుదూరునంత సందుండెను గాని క్రమముగా నేడది పూడిపోయి నంది ఏకశిలమైనది. అది రెండు తునకలవలె గనిపింపదు. ఇదియొక విచిత్రము.

ఈ గుడి చెంత ప్రస్తుతము పెక్కు శాసనములున్నవి.

అందొక శాసనము సామాన్యమైన నల్లదాతిపై చెక్కబడినది. అది ఒకానొక వ్యక్తి ఆ యాలయమున కొనర్చిన భూదాన శాసనము. అందుశకము పేర్కొనబడలేదుగాని దాని లిపి రేనాటి చోళుల శాసన లిపిసబోలి ఈ ప్రాంతమున కంతటికిని ప్రాచీన మనదగియున్నది.

ఆ ఆలయము ముందే మరియొక శాసనకంబమున్నది. అందు చెలురురెడ్ల ఎంచావళ యున్నది. శిథిలమైపోయిన జలాలు పూర్వ శాసన విషయమున నీ శాసనము పూరించును. ఇది చెక్కు చెదర కుండ నున్నది. దాని ఏకాక్షరముననో గండాచార్యుడు దాని నసంపూర్ణ ముగనే వదలిచాడు.

ఆలయము ప్రక్కన నొక వీరగల్లుపై వీరుడొకడు అశ్వ రోహకుడై కత్తి ధరించియున్నాడు. దానిపై అతని వినరమునకు సంబంధించిన శాసనమున్నది.

వేటి నల్లగొండ పాలనూరు మండలములు పూర్వము గడి మండలములుగా నుండెనని ఆచార్య ఖండవల్లివారు, బాణరాజుల కాలమునుండి వీరగల్లులు వెలసినవని శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు, తెలుగాణమున వీరగల్లు లెక్కవయని శ్రీ అక్కిరాజుగారు నుడివి యుండిరి కనుక తెలుగాణమున వీరగల్లు అధికమైన నందీ ప్రాంత మున ఏవం విదమైన రేవంతులు ఎక్కువ.

ఆలయమున నీ యశ్వరోహకుడేగాక ఇంకను కొందరి వీర గల్లులున్నవి. అందు మెడలో రుద్రాక్షమాలయ. చేతులందు శివ లింగములు ధరించిన యిద్దరు వీరులున్నారు. వారిని జూచి పురాతత్వ శాఖ అసిస్టెంటు డైరెక్టరు శ్రీ పి. పర బహ్మచాస్త్రిగారు ఆ వీరులు చెలురురెడ్లగుదురని వారు మారారెడ్డి కాటారెడ్డి కావచ్చు నని అభిప్రాయపడిరి ఆ వీరగల్లుల తీరునుబట్టి చూడ వారి యూహ సమంజసమయే లోచును.

అచట నా యిద్దరివేగాక మరియొక వీరగల్లున్నది. అందలి ఏరుడు వడి మీనములతోచేత పాడుగాటి కత్తిని ధరించి నిలుచున్నాడు. చహుశా అతడు చెలురు ప్రోలయరెడ్డిగావచ్చునని మా విశ్వాసము. ఈ వంశమున నరడు ప్రసిద్ధ పురుషుడుగ గనిపించును. అతడు కలువ కొలని ప్రసన్న పల్లభదేవయ్య గావించిన దానశాసన మొకటి ప్రస్తుత గ్రామమునందలి ఆలయము ముందున్నది. ఈ ప్రాంతమున ఇతనిపేర పోలేపల్లి (పోలపల్లె) అను గ్రామముగూడ వెలసినది. ఇతని శాసన మొకటి హంపియందు నృసింహస్వామి చెంతనున్నది.

ఈ నంశమున మరియొక ప్రసిద్ధ పురుషుడు బొల్లయరెడ్డి. అతని శాసనముల మరాదాద ప్రాంతమున నున్నవి.

ఈ గ్రామముయొక్క ప్రాచీన చిహ్నములు నేడు అంకిరాపు పల్లె వరకు నున్నవి.

కలువకొలను సమీపముందలి కోనరాపుపల్లె, చెప్పపురాపుపల్లె,

లేఖ

లంకిరావుపల్లె ఒకనాడు అందలి పేటలవలె దోచును. అవి క్రమముగా కోనారావు, లంకిరావు అను దొరలపేరున స్వతంత్రమైన గ్రామములై నేడు కలువకొలను నుండి వేరైనవి.

కోనారావు ఆ ప్రాంతమును రాజుల చేతిక్రింద పాలించిన దొర. అతనిపేరున నెలసినది నేటి కోనరావుపల్లె. ఇతని కుమారుడు వేంకటరావు. ఇతనిపేరున నెలసినది వేంకటరావుపల్లె. అవి ఏ కారణముననో నడుమ పేరు మారి చెన్నపురావు పల్లెయైనది. ఇక లంకిరావు కోనారావు సోదరుడు గావచ్చును.

కరుణరసమునకు మారురూపమైన బాలనాగమ్మకథకు నేటి వనపర్తి సమీపముందలి పాగచర్ల నియమని శ్రీ సురవరమువారు తలచిరి. ఆ కథయందలి రాజులు వద్ది వంటియులు. వీరు వోడ్డు అని, వోడ్డశబ్ద భవమే వద్దియని వారి యభిప్రాయము. ఈ పాను గల్గు వోడ్డులైన గజపతులు ఆసీనమందుండెను.

నేడు కలువకొలను సమీపముందలి కోనరావు పల్లె మున్నగు గ్రామములందు 'వద్దివంశములున్నవి కనుక ఈ గ్రామమొకప్పుడు వారికి కేంద్రముగా విలసిల్లిదననవచ్చును.

పూర్వమీ గ్రామము పట్టణ సదృశమైన జాగీరు కనుక ఈ పేటలు ఎప్పుడెప్పుడు స్వతంత్రములుగా రూపొందిన, అనాటి మహమ్మదీయ ప్రభుత్వము వాటి నిర్వహణకు ఖర్చులుగా ప్రకటించుచు బోయెను.

అందువలన నేటి గ్రామము తరతరముల రాజుల చరిత్రలను కడుపున జీర్చించుకొని యొక సామాన్య గ్రామముగా మిగిలిపోయింది.

— శ్రీ కే. కిశోరుబాబు,

శ్రీ కే. అశోకుబాబు.

‘అండ్రి ...’

1976 ఏప్రిల్ నెల ‘భారతి’ సంచిక ‘కలగూరగంప’లో శ్రీ చిరుమల రామచంద్రగారు ‘అండ్రి! పుంటిచూర! కొండంగ!’ అనే వ్యవహారంతో ఉన్న మూడు పదాల పుట్టుపూర్వాల గవేషణకు పూనుకొన్నందుకు వారిని అభినందిస్తున్నాను.

“సహృదయ భాషాతత్వ విచారకులు పై మూడు పదాల పూర్వ గవేషణకు నెను సరికొత్తగా ప్రతిపాదించిన వాదాన్ని శిశిని లిప్తారని అభిస్తున్నాను” అన్నారు శ్రీ రామచంద్రగారు.

పై మూడు పదాలలో, మొదటిదైన ‘అండ్రి’కి శ్రీరామ చంద్రగారు సరికొత్తగా వాదాన్ని ప్రతిపాదించినవారుమాత్రం కాదని మనవి చేస్తున్నాను. ‘స్ఫూర్తిశ్రీ’ (టి. భాస్కరరావు) గారి ‘లెలుగు భాషా చరిత్ర’ అనే గ్రంథంలోని (మూడవ ముద్రణ) క్రియా ప్రకరణం-పుట 354-వంశీలించినవారికి పై విషయం స్పష్టమవుతుంది. పాఠకుల సౌకర్యార్థం ‘స్ఫూర్తిశ్రీ’ గారి ‘లెలుగువాషా చరిత్ర’ లోని ఆధాగం ఇక్కడ ఇస్తున్నాను -

“అండ్రి” యను గౌరవ వాచకము వ్యవహారికమున విరివిగా గలదు. ‘వినుండి, లెలియుండి’ మున్నగుచోట్లు ఉచ్చారణచ్యరనుబట్టి ‘వినండి, లెలియుండి’ అను రూపము లేర్పడును. అందుల దురుప్రసంగ నేరుజేయగా మిగిలిన ‘అండ్రి’ అనుదానిని గౌరవ వాచకముగాబావించి ‘ఏమండి’ మున్నగు విధముగా సంబోధనాది రూపములందు చేర్చుట కనిపించుచున్నది, అట్లే ఏకవచనమున ‘రా’ అనునది క్రియలపై చేరి “వినుమురా; వినరా”-మున్నగు విధముగానుండి ‘ఏమిరా’ యను నట్లు అన్యోపయోగమునుచూడ అవలంబించునది. -

— ‘కనిక ప్రవాసి’

గ్రంథ విమర్శలు

రాగలహరి (నవల)

[రచన : విజయమూర్తి. పుటలు : 134. వెల : రు. 5
ప్రచురణ : స్వంధన సాహితీ సమాఖ్య మున్సిపల్ క్వార్టర్స్,
మచిలీపట్నం]

ఈనాటి సాహితీ లోకంలో పండిత పాఠకుల కందరికీ ఆనంద దాయకమై పట్టం కట్టుకున్న మహారాజ్ఞి నవల. అందులోను మధ్య తరగతి కుటుంబాల గాథలను అద్దంపట్టి నట్లు చూపే నవలలు పుంఖాను పుంఖంగా వస్తున్నాయి. అట్టివాటిలో రాగధార ఒకటి. సైహమాధుర్యాన్ని బాంధవ్యంగా మార్చుకొని, తమ శత్రువులు. ఆశ యాలను తమ పిల్లలకు వంటబట్టించటానికి యత్నంచేసి విఫలమై చివరకు ఆ పిల్లలలోనే రాజీపడి సరిపెట్టుకున్న రాఘవరావు, రమణ మూర్తిల కథయిది. సుపు తుడైన చలపతి రాఘవరావు చెప్పచేతల నుండి తెలిసే దాటిపోగా, రమణమూర్తి పెద్దకూతురైన సరోజ ఆయనకు తెలియకుండానే తండ్రి అదుపాళ్లు దాటిపోతుంది. విశ్వంఖల ప్రవృత్తికలవడిన చలపతి పెళ్ళి పెద్దపోజలో సరోజకు ఆమె ప్రేమికుడు మాధవరావుల వివాహం చేయించి, తిరిగి తలిదండ్రులను చేరతాడు తప్పవేననే భావన వుంటుందల్లాబోయి, అనాకారియయిన రమణమూర్తి రెండవ కూతురు నిర్మలను చేసుకుని, తనవారి కూరట గల్గించాలని చూస్తాడు. అప్పుడే నాడూ పదుగురితో మాటాడి యెరుగని నిర్మలచేత మాటలాడించి, నవలకు ముగింపు నిచ్చారు రచయిత.

పిల్లల పెంపకం, తల్లిదండ్రుల బాధ్యతలు అన్న ప్రధానాంశం యీ నవలకు ప్రాతిపదిక. యువతరంలోని నేటి ప్రైవేట్ బ్యాంకు హేతువైన సమస్య ఆధారంగా సాగిన కథ అయినా తీర్పు పొంద యాలకు వచ్చేటట్లు చెప్పబడలేదు. ఇతివృత్తం బాగున్నా కథనంలో పటిమలేదు. కొన్ని సన్నివేశాలు పేలవంగా వున్నాయి. వినాయకరావు మనస్తత్వ చిరీకరణ అసమగ్నంగా వుంది. ఇందులో ఏ ప్రాత్రగూడ పాతకుని మనసులో మాయని ముద్రవేసుకోదు. ఏదో చెప్పాలనే తపన వున్నది గాని, కథన కౌశలం రచయిత కింకా పూర్తిగా పట్టువడనట్లు లోస్తుంది. ప్రాసంగికంగా అక్కడక్కడ అందించబడ్డ సూక్తులు సందర్భ సుందరంగా వున్నాయి. “కరెంటు పోయినప్పుడు వెలిగే దీపాలరినట్లు “వంటెపోలికలు” తొందరపడుతున్నాడనిరాదు తొందర పెడుతున్నాడని” వంటి భాషా ప్రయోగాలు రమణీయంగా వున్నాయి

నవలా మనువు నాణ్యమైనది. కాని సన్నివేశాలు బలంగాలేవు. ఉదాహరణకు చలపతి తల్లిదండ్రులను ధిక్కరించే నెంజం కలవడని చెప్పటానికి మరెవరినీ పటిష్టమైన సంఘటనల కూర్పు వుండాల్సింది. చలపతి తల్లిపాత్ర సుఫలముని గారాబు చేసిందనటానికి బలమైన ఆధారాలు కావాలి. సరోజ మాధవరావుల పెళ్ళి హడావుడి తంగా పాతకునికి లోస్తుంది. అందుకు సరియైన పూర్వరంగం కానరాదు. భావుకత, భాషాపటిమగల యీ రచయితనుండి మున్నుండు మరింత పటిష్టమైన నవలలు వెలువడతాయని, అందుకు యన్నటి లాగే స్వంధన సాహితీ సమాఖ్యవారు చేయండిస్తారని ఆశించటం అత్యుక్తిగాదు.

జీవన ఘోష (నవల)

[రచన : శిష్య కృష్ణమూర్తి. పుటలు : 172.
వెల : రు 6-50. ప్రచురణ : ఉజ్జ్వల పబ్లికేషన్సు, కర్నూలు.]

జీవన ఘోష నవల నాన్మవానికి ఒక మునిషి అంతరంగికక్షోభ. అడుగుడుగునా అర్హాశ్రయత వెల్లివిరిసిన నవల. తనకేం కావాలో తెలిసినా, దాన్ని సాధించుకోలేని, పతాయన వాదాన్ని ప్రదర్శించే ఒక అమాయకుని ఆరాట పోరాటాలు కథావస్తువు ఆధ్యంతం వచన కవితా ధోరణిలో పాతకుల గుండెను పిండేల్చేలితో, మరో ‘రావిశాస్త్రి’ ఫక్కిలో చదివినవారికి ఆలోచనను, ఆవేదనను సమపాళ్ళలో సమర్పించిన గ్రంథం. ఆధునిక నూతన సర్మాణంలో అంతరంగ విశ్లేషణం (Psycho analysis) సరికొత్త ప్రయోగం. అంచేత అది దీమా మ్యులకు నచ్చుతుంది కాని సామాన్యులకు దూరంగా వుంటుంది. రాతి బొమ్మలాంటి నాటిలో ముగిడసాగించలేని నిర్దిష్ట నైఖరి. అలా సరిపుచ్చుకోలేని ఇంద్రియ లోలమైన మనస్సు చిత్రహింస పెడుతుండగా, వివిధ సవాల ఆభ్యాస మరణించగా, నిండు మనసులో తన జీవితంలోకి మరోజీవితము కలిగి, తిరస్కృతుడై విధివంచితమైన మరో ‘అల్పజీవ’ యీ కథానాయకుడు రామకృష్ణ. ఆశయాలు ఆకాశ విహంగాలు కాగా వాటి సందుకోరే పరిస్థితులకు బానిసయిన ఈ సగటు మనిషి జీవితాన్ని రసస్పందన నానగే రీతిలో ఆవిష్కరించారు రచయిత. ‘ఆరాల్’ ప్రాతద్వారా నేటి సాహితీమూర్తుల దర్శన ప్రసంగాలు చేయించడమే కాకుండా, వర్తమాన రచయితల వేదనలను, పోధనలను వినిపించాడు. కవిరసో వ్యక్తి నీతికన్న సామా

దిక వేయస్సు ప్రధానమని సందేశాన్నివ్యడం వేటి రోజుల కనుగుణంగా వుంది.

ఆవేదనలోంచి అక్షరం అవిర్యవిస్తుంది. నాటి వాల్మీకంశుంచి నేటి విప్లవ కవివరకూ అద్వైతి సాహిత్యంలో ఈ సర్వాన్ని రామ కృష్ణ బీజితానికి. సాహితీ సృజనకు ముడివేయబడింది. ఇంతటి సరస హృదయుడైన రామకృష్ణ శైలజపట్ల తన వర్తన పరివర్తన గావించుకొని, ఎందుకు మనలేదో అనూహ్యం. పెగ్గా శైలజ దర్శన పట్ల చేసిన పెద్ద అపచారం కూడ పాఠకుడికి గోచరించదు. ఆమె మరణించినప్పుడు 'దాని పాత్ర అది నిర్వహించి దాటుకుంది' అని వేదాంతిలా ప్రవచించడం సబబైనా? బ్రతికివుంటే శైలసుసంస్కరించలేని అరసి మనసు తదుపరి ఆశాలతను వాచించడం, తిరస్కృతుడై బాధపడటం 'చేతులు కాలాక' సామెత స్ఫురణకు లెస్తుంది. పిరికివాడైన రామకృష్ణపట్ల మనకు సానుభూతి కలగదు. ఒకచోట కొద్దిగా కలగినా శైలపట్ల అరసి వర్తనలోని గడుసుతనం గోడలాగ నిలుస్తుంది. ఈ ద్వైధీభావానిరాస్కారమిచ్చేది రామకృష్ణ గీతం. పిరికివాడైన ఈ కదానాయకుని పాత్రను రసవంతంగా మలిచారు రచయిత.

ఈ రచనలో అంగవదాలండటం (అవి యెక్కువ మోతాదులో) కథాగమనాని కవరోధంగావుంది అనిపిస్తుంది మామూలు పతిలకు. బరువైన భావుతర, బలమైనభాష, పదులైన శైలితోగూడిన యీ రచయిత రాసే చెప్పినట్లుగా, అనుకరణను లగ్గించుకొని, స్వీయవ్యక్తిని ప్రదర్శించే మరెవరినీ నవలకు సృజిస్తే, జీవితాన్ని స కమంగా దిద్దుకోలేని పిరికివాడైన రామకృష్ణ నలే కాకుండా, నవలా రచనా జీవితాన్ని నందనదరితం చెసుకుంటారు. ఆ లక్షణానికి నవల లక్ష్యం.

కథలు

[(215౯ సెంచరీ రైటర్లు సంకలనం) పేజీలు : 130. వెల : రు. 4 00. ప్రచురణ : 215౯ సెంచరీ రైటర్లు, 26-3-22. దానస్సపేట, విజయనగరం.]

సమాజంలోని ఎగుడు దిగుడులు పోవటానికి నకల జన సమానత్వమే దారి అనే సిద్ధాంతంలో, రమ రచనల సూటిగా పతిమని పీసి పలకరించేట్లు వుండాలని నీలవం, పెకినిమ్మలు తమకు సధానం కావని, కొందరు యువబాపకులు తమ గుండెలోని గొడవలు గోచరింపజేసిన కదా సంకలనంయిది. ఇందులోవున్న పదిహేను కథలు

సంఘంలోని అక్రమాలను, అనినీతి అన్యాయానుచిత్రకపట్టిని తనన చేసిన రచనలే. సహజజ్వలం కొట్టొచ్చిపట్టున్న యీ రచనల చివర వెనుక మాటలో కళలనుగురించి, కవిత్వాన్నిగురించి, అడవాళ్ళ అడుగు తినిగూర్చి, కృతిమ వ్యత్యాసాలకు గూర్చి వీరి విమర్శ, 'పాత' ను పట్టుకుని పాకరాడేవాళ్ళకు నచ్చకపోవచ్చుకాని వీరి చిత్తశుద్ధికి, రోకాసు లీలకు నిదర్శనాలుగ వున్నాయి. సమాజంలో మూఢు, నచుర రావాలంటే నీచులరల్ల రావాలని, రచనలవలన కాదని వీరంటారు. బారడచెంబో నీచులవారే ఎక్కువైనారనే లోపణవుంది. మరి వీరేమంటారో దానికి ?

ఈ సంకలనంలోవున్న కథలలో ఎక్కువ భాగం దొంగస్వాముల వార్తమీద, అసలు స్వాముల పూజలో, అధ్యాజనుల ననాదరిచే ప్రవృత్తులమీద, రాజకీయాలమీద, ఆశీసులలోజరిగే అనినీతిపనుల మీద ఆయుధం సారించబడ్డది. కొన్ని అసలు కథలేకాదు. రచయిత తొంగిచూస్తున్న స్వగతాలు. ఆరావీ తిరిగిరాని గాడిద అలాంటి మనుషుకు చక్కని సెటైరు. దరి దూరాయుణలసేన స్వాముల సేన కన్న మిన్నయని మోషించినది రెండవకథ. వోలిబుద్ధీన్ కథ రామాయణంలోని రాముడిమీద విసురు. 'రసదాకావస్తేనేగాని' అశ్రమాటకు రూపకల్పన. 'గర్బగుర్బో గాంధీ' కథ భవిష్యత్తుకు ఊహకల్పన. కాని అసలు జనానికి భవిష్యత్తులో గాంధీ గుర్తుంటాడా? అని నా సందేహం. 'రాసెబంధులు' బడుగుబడి పండుల్ని పీచుత్తినే లంచాల పంపకులకథ. 'జోలో నిదాలు' రచయిత స్వగతం. కథావస్తువులేదు.

కాకాకథకూడ కొర్రదనంలేని వింతకృత. దాక్కిరు దూరంకం జనాన్ని హరిమనిపించే నైద్యనారాయణ ని విశేష ర. దీనిలో కదా శిల్పం పుష్కలం. రెండోభాగంలోని కథలు సారాకథకన్న మిగిలినవన్నీ మరీ మినీకథలు. 'ముష్టివెధనలు' భిక్షుకవృత్తిని మరో విధంగా నిర్మూలించే ప్రభువులకు చురక. 'చాచాగారి బాప్సి' చూడ అందరికీ దేవుడైన చాచా రక్తం దొరక్క దిక్కులేని చాచు పొందటం చూపిస్తుంది. మరిలేని మృత్యువులకు లండరూ నోకచేసిన సంగతి నునుపులకు తెలియదుగదా! గదనో స్మృతి వ్యంగ్యకవిర. ఇవి కథల్లో ఎందుకు చేర్చబడ్డదో తెలియదు కదాకనిత అనుకోవారి అస్తికర, నాస్తికతల సంఘర్షణలో నేటి రోజుల కనుగుణంగా నాస్తికర స్వగతం కల్పన చూసినదీనిపై కథ, దేవుడి అద్భుత గోడ కథలు సాధురంగా పున్నవి. ముచ్చడిక్కులు ముచ్చవంటిదాక గును చూపించిన కథ. ఒకే సారాసారో కథ లీర్చికరో 'రాసాస్తి' గారి ఛాయపూర్వా, చాచానాయకల మంచికథ. సాటక జనాలవృత్తి ప్రవృత్తులకు పట్టెపించి చూపిన చక్కని కథనం.

ఈ రచయిత లండనిలోను నమాజాన్ని సంస్కరించాలని తపన, అందుకేదో చెప్పాలని ఆవేదన, ఎదురైన భాష, వసందైన కథాశిల్పం వున్నాయి. రచయితల్లోని ఆ నిజాయితీ చాలు, అదృశ్యసిద్ధి కోసం యితాంటి మరికొన్ని పుస్తకాలు ప్రచురించి సమాజంలో నకు తను చెప్పేందుకు యత్నించటానికి. సామాజిక రుగ్మతలకీ టానిక్ రైటర్లు మంచి మేతలనిచ్చి మెదళ్ళను మార్పుతారని ఆశించవచ్చు.

బా క్రి బా కా

[(కథా కవితల సంపుటి) పేజీలు : 60. వెల : రు 3-00
రచన : నిష్కల వెంకటరావు]

21^{స్త్} సెంచరీ రైటర్లు సంఘానికి చెందిన యువ భాషక కవి నిష్కల వెంకటరావుగారి కవితల కూర్పు యీ పుస్తకం. “అద్భుద్భుద రోజులో వాటికి లేని నడుము విరగ్గొడ్డం శిల్పం” అని శ్రీశ్రీగారి ఫక్కిలో అంటూ, “కోతల్ కోసేవాడు శిల్పమే వాడి తీరుతాడు” అని తీర్పుచెబుతూ రచన కవిత్వాన్ని పాస కీడలలో విసిపిస్తూ సమాజంలోని అపహాస్యాల్ని హాస్యంలో రంగరించి అందించారు యీ గంధంలో. ఇందులో 20 ఖండికలున్నాయి. శీర్షిక భావం అగ మ్యంగా వుంది. సమాజావకీయన యివ్వవలసిన బాటేని బాకాలాగా పిలి పిస్తున్నాడని సరిపుచ్చుకోవాలి.

మొదటి ఖండిక ‘కవుల తక్కెడ’ చెబుగు దేశంలో వ్యాపక మైన వాడుకకు కమనీయ వ్యాఖ్య ‘కోర్కెల్లో ఒప్పందాలు చూచి కంటగింపు అయి బియ్యి చదివిన బరిమేష్టరు నయ్యెడన్’ అంటారు వీరు. బడిమేష్టరు కంటికింపుగా వుండొచ్చుగాని అందులో మాత్రం ఒప్పందాలు లేవు? “పాత పక్షపాతికలు. పక్షపాత పక్షి కలు” అని పక్షికలవారిమీద పదునైన ఛోక్కి విసిరారు. కొన్ని పదాలు కేవలం ప్రాసకోసం కూర్చబడ్డట్లున్నాయి గాని అర్థవంతంగా సందర్భ శుద్ధిగాలేవు. ఉదాహరణకు, “ఈ కేసులో ఎవరయ్యా అగ్రీ వుడు, అలనేసార్ వాలి తమ్ముడు సుగీవుడు,” లాంటివి. ‘సంగీతం సంగతి’ ఖండిక హాస్యానికి తారస్థాయి. అయితే “ఏమాత్రంపాడిలే రాగానంద, అతని పెళ్ళాం తంతానంద”లాంటివి సంగీతకళను తెగదు తున్నట్లున్నాయి. రైటరు, ప్రాప్తైటరులో మహాకవులు మొదట మామూలు కవులేనని వాళ్ళకు లోపుడు గాళ్ళున్నారని ఆరోపణ. ఇది నేటి కాలపు ఎక్కువమంది రచయితలకు బాగా వర్తిస్తుంది. ఒకటి నాలిటి వున్నవ్యక్తి ఎప్పటికయినా రాణిసాడు.

“దేశదిమ్మరీయం”లోని వింతలు నవ్వుకోడానికి పనికిస్తాయి

తప్ప, అదృశ్యసిద్ధి లండనలోని ‘సూదిమక్తావళి’ సుమతీ శతకం లోని పద్యాలకు సూదుల్లాంటి వీరిభాష్యాలు. “ఉద్యోగములేని నరడు పద్యములను రాసి బతుక. పద్యముగ డిహించు లేమిచోద్యముగాదె” అన్నమాట రసవంతంగా వుంది. మారు దుమారు చరితం, మండ్ గబ్బు మూర్ఖుల అధికార దుర్వినియోగాన్ని చూపే ఖండికలు. అన్నిటి లోకల్ గొప్ప భావనాబలంకల ఖండిక “ఆ-కరికిచావు” శీర్షిక విరుపు లోనే వుంది చాల. “మనిషింటే భయం ఆకరికి ఆకరింటే భయం మనిషికి” అన్న యెత్తుగడయే సూదరంగా వున్నది “మనుగతిను” అనేది సమలా మనుతర్ని పెంచే సందేశం. “మనుగతిని బతగ్గ లిగిన్నాడే మనుతుంది సమాజం” అనే వీరి హాకంక్ష అమోదయోగ్యం. నా భాషేనే కోవది “నా చెబుగే నా గొప్ప” అన్నది మధుర మనో హరమైన మన చెబుగుదనంమీది వీరి రక్తికి ఆసక్తి పొంది, చివరగా రాసిన మణిప్రవాళంలోని సంస్కృతాంధ్ర సమ్మేళనాన్ని చమత్కారంగా చేబట్కించుకుంటాం. అదియిది.

“దురదం గోడం చెవతక్షణం సుఖమేవచ
అనంతరం మంట మాప్పోలి ఇత్యేవదురదలక్ షణం”

సరళమైన శైలిలో, ఆత్మీయంగా ‘బి లవ్ యూ’ అనే ఈ ఏకలవ్యయుని భావాలు వచనకవిత అంటే చెవి కోసుకునే వాళ్ళకు విందుగా వుంటాయి. అయితే ఈ భావాలలో ఆదృత, జలసూతంల ప్రభావాలు చాటుగా గోచరిస్తున్నందున ఆరోగ్యకరంగా రచయిత ఎడగటానికి అవరోధమవుతాయేమో! అనుకరణకు స్వస్తిచెప్పి స్వీయ వ్యక్తిని పెంచుకొని, నలుగురుమెచ్చే అచ్చమైన కవితలు ఈ మాట వాడి, మనసు వేషిం ఈ రచయితనుండి రావాలి.

శిలరో సెలయేరు (కథల సంపుటి)

[రచన : విహారి & శాలివాహన. పేజీలు : 100. వెల : రు. 4-00. ప్రచురణ : సిందన సాహితీసమాఖ్య. 23/182/E న్యూ మున్సిపల్ క్వార్టర్లు, మచిలీపట్నం.]

కవిరారంగంలో చిరునలి వెంకట కవుల్లాగ, కథారంగంలో వీరవిహారంచేస్తున్న జంట కవికులు విహారి, శాలివాహనలకు పాత్రక లోకంలో ప్రజ్ఞమైన స్థానం వుంది. వివిధ ప్రతికలలో ప్రచురిత మైన వీరి కథలను స్పందన వారి పుస్తకంలో అందించారు. మారే మనసుల మనిషిని, అతని వియవను అద్దంలాగా చూపెట్టే కథ లిందులో ఎనిమిది వున్నాయి. చివరికి మనిషి మనసులోగూడ సెల యేరుంటి రసజ్ఞులను ప్రసహింపజేసినట్టి కథనాలు. వాటిని దిట్టాంత్రంగా అవలోకిద్దాం.

ఇంటింటికథ జీతంచాలని మధ్యతరగతి జీవితాలకు లసమగ్ర రూపకల్పన. రాజరావులాంటి బల్కులు పోషేవరకు యాకథలకు ముగింపు కథకుడు చెప్పినట్లే లసమగ్రంగావుంటుంది. గొంగళి పురుగులాంటి అనిరిగాడి జీవితం ఆచరిమంటలకు కుళ్ళుమామిళ్ళులిని అంతంకావటం, ఆ ఓవం సమాజానికి అంకితం కావడం నిర్ణయమనం నగరజీవితంలోచూసే దృశ్యాలకు ప్రతిరూపం ఈ కథ ఈ కలియుగంలో ఆకలిమంటలకిచ్చిన సమగ్ర గ్రామీణ - తాను నవ్యరూప, యతరులను సన్మితాలనుకొనే సత్వానికి లభిస్తుమనసున్నో ఎదురైన విటపటాలు, అసంతృప్తులు, అశ్వానాలు విప్పజెప్పిన ముచ్చటైన మూడోకథ “ఒక్క మనిషి నవ్వడం?”. నీలికథ ధర్మారావు కవ. అపీలికి పరాకాష్ఠగా మనుషులనుతినే మునిరత్నం, బ్రహ్మానుండి సమాజానికి బీజంపోయాలనే బదుగు బడి పంటలు వేదన.

అతి మంచి తనంతో అయినవాళ్ళను నమ్మి మోసపోయిన అభాగ్యుని అనుభవం మెర్తని పులులు. అస్తికోసం స్వంత తమ్ముడై మోసంచేసే మిత్రని పులులు ఇంటంటా పుంటామని హెచ్చరించిన నినాదం. ఉద్యోగంచేసే విషయంలో అపోహలు వచ్చిన ధార్యా ధర్మలు కాలం మాన్సిన గాయంలో కలిసిన వైనం కర్త, కర్మ, క్రియ. దీని శీర్షిక చాలభావ స్ఫోరకంగావుంది. దంపతులు కర్తలు, పలిరాలు కర్మలు, పునరుమాగమాలు క్రియలు. నిరుద్యోగి వేదన, అర్థ హత్యా పయత్నం తల్లిమనసు తీసికోసం జీవించాలనే అశావాదిగ మారి జీవితానికి విశేష యయిన దయానిధి విదికథ విజేత. ఈనాటి నిరుద్యోగ సమస్యల కారణాల తోరణంయిది. ఆరుకథ రెలలో నెల యేరు శైలి మనోహరం. ఉత్కంఠతో గూడిన కథనం. ‘టీ’ వ్యాపారంలో పోటీ పరిస్థితుల కారణంగా శిలగా మారిన రాఘవులి హృదయంలో చనిపోయిన తన ప్రత్యర్థి పిల్లలను సావాలనే కరుణారస తరంగిణి ఉద్భూతమైన చిరు చర్లంపబడింది. ఈ కథ దేశానికి యిచ్చే సందేశం సార్వకాలికం: సర్వజనీనం.

మానవ జీవితాన్ని అనేక కోణాల్నించి, కమనీయంగా చిత్రించిన ఇలాంటి కథాసంపుటలు యువతరానికి కరదీపికలవుతాయి. ఇలాంటి ఆరోగ్యకరమైన గ్రంథాలు నేటిమన సమాజానికి చాల అవసరం.

ముక్కామల కథలు :

[రచన: ముక్కామల వెంకటేశ్వరరావు. షుటలు: 100. వెల: రు. 5-00. ప్రాప్తిస్థానం: నవోదయ పబ్లిషర్స్, విజయవాడ.]

‘ముక్కామల’ భావుకురైన కథకులు. కథాగంగంలో ముక్కామల కీరిన మూర్తి. తమ భావనాబలాన్ని అక్షరరూపంలో నిక్షిప్తం చేసే సమాజాన్ని దర్శించి, సందేశాన్ని ప్రదర్శించిన పదిన్నొక్కటి కథలు పదిమంది మెచ్చేరీలిగా యీ పుస్తకంలో కూర్చబడ్డాయి. ప్రఖ్యాత రచయిత పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారి ‘మాటవరసకు’ యీ గ్రంథానికి ముద్దుల ఘూటరావుంది. “కాలం, ధర్మం కాలంచేస్తున్నాయి” అనే రక్షణంతో ఆరంభించి, “కెళ్ళులో వేదెక్కిన ఒళ్ళు చక్కబరచుకోవాలికి సానికొంపల్లో దూరారు సంగమోళ్ళు” అన్న రంగంలో అంతంచేసిన పీరికడన వృత్తాంతం నేటి సమాజానికి దృష్టాంతం; హృదయంగమం.

మొదటి రెండు కథలు అడదాని శీరాన్ని గురించి ప్రత్యక్షంగా కొంత, పరోక్షంగా మరికొంత చెప్పింది. స్థూలదృక్పథాలకు దోషైక దృక్పథాలకు యిది సెక్కు కథల్లాగ గోచరించవచ్చు. పినిరోసి వివేచన చెలియాలంటే పాఠకుడికి అంతర్దేహంకావాలి. అడదానివల్ల అన్ని విధాలా మోసపోయి ‘కట్ వెయ్యబడ్డ రైల్వే కంపార్ మెంటు’ లా నిలబడిపోయిన రైల్వే నాగభూషణం కథ మాదోది. అడుక్కుంటేనే వాడు స కమంగా బతకాలన్నా అధారం యిప్పుని సంఘాన్ని అసహ్యించు కొని అడుక్కునేవాడిగానే ఉండిపోయిన రాముడికథ గుండెల్ని తొలుస్తుంది. సంపదలెచ్చే సమతను తెలిపే చక్కని వాక్య రం కంమి-చెలిమి. కూడుపు నైజాన్ని దూరదృష్టితోచూసి, తన్నే నమ్ముకున్న వాందాది, రాధలపట్టు వృత్తంతా పూర్వకంగా పీయన మారిన పెరు మాళ్ళుకథ అన్ని చేతిక్రించుకున్న కూతుళ్ళు వివరకు వాళ్ళ నా చూశారో పాఠకుల ఊహలకే వదిలివేయడం రచయిత నేర్పు.

వల్లకాటిప్రేమ స్మృతాన వైరాగ్యంతనే మన సూక్తికి మనోహర రూపకల్పన చక్కని సందానిజంతోకూడి మనుషుల్ని నమ్మే

సరళ భాషలో దివ్య జ్ఞాన తత్వము
1/16 క్రాస్ సైజు, 64 పేజీలు, బొమ్మలతో రు. 1-20
ఆత్మ విద్య (తెలుగు)
మోగ విద్య (తెలుగు)
ఓరీ రములు - సాధన క్రమము (తెలుగు)
THEOSOPHY AND ETHICS (English)
THEOSOPHY, A WAY OF LIFE (English)
నాలుగు రూపాయిలు పంపినవారికి మూడు తెలుగు పుస్తకాలు అరు
రూపాయిలు పంపినవారికి మొత్తం అయిదు పుస్తకాలు వి.సి. పద్దతిరేమ.
రిజిస్టర్డ్ పబ్లిష్టర్ కావాల్సివారు ఆదనంగా రెండు రూపాయిలుపంపాలి.
శ్రీ రమ / ప చు ర ణ లు
17, బెయిన్ మెంపుల్ క్రాస్ రోడ్,
హైదరాబాదు : : టెలెగ్రాఫ్-560004

స్మశానానికి వాళ్ళలోని కుళ్ళు చెప్పిన అందుకే కొండ అయిన కొండ కథ. భార్యమీద ఎంత ప్రేమచూపినా, అది బూటకమేనని తన ప్రాణం మీదే మగాడికి తీపి ఎక్కువని, ఆపదలో తాను నదిరోదూకి పాణం కాపాడుకొనే చలంకథ చెబుతుంది. ఆ స్థితిలో భారతదేశం లోని భార్య అందుకొడిగట్టారని మనందరి నమ్మకం, సహజత్యానికి చాల సన్నిహితంగావున్న రచన. “పాపం! పిచ్చయింది” కథ సస్పెన్సుగా నడిచినా నిజానికి చాల దూరంగావున్న సరదాకథ బంగారు సంకెళ్ళు కథ అనమగ్నం. మనస్మత్వ విశ్లేషణం. యిందులో అనంపూర్వంగా జరిగింది. ఎవరో తరుముకొస్తున్న రీతిగా, హడావుడిగ నవలను కథగా మార్చినట్లున్నది. పిల్లలరెని పడలికధను కళ్ళు చెమ్మగిలినా చెప్పినది “పాపాయి యాడవమా” వృత్తాంతం. ఇది దుఃఖాంతం అవడంకల్లగూడ గాధానుభూతి పెరుగుతుంది. ఈ సంపుటిలోని అత్యుత్తమమైన కథ నగరంలో రోడ్దేళ్ళు. “మనవాళ్ళ చరిత్ర రాయకుండా మనుచరిత్రను పెద్దనగారు యెందుకు రాశాడా” అనే అనుమానంతో రోడ్దేళ్ళలాంటి పాటకజనాల సంఘపెద్దల అనినీలిని వివరించినకథ. కవిత రాసుకునే అభ్యాసించుకు బలిపావడం కవులకు సమాజం యిచ్చే గుర్తింపుకు చిహ్నమేమో! అందుకే సమాజంచేత బ్రహ్మరథం పట్టించుకున్న కాలంలోవున్న పెద్దనగారిలాంటిది దర్శించినా స్పృశించి వుండకపోవచ్చు. మనిషి మనసులో కలకాలం నిలిచేకథయిది.

పాలగుమ్మివారన్నట్లు మనసును మఢించే జటిల శిల్పం వీరి రచనలసాక్షు. ఆలోచన, స్రవోచనలను రేకెత్తించే ఉత్తమ కథన లక్ష్యం యీ రచయితలో సగౌరవ్యత్ర వెల్లివిరుస్తున్నాయి. రచయిత భావననుబట్టిగూడ వీరిరచనల్లో స్థాయి, చిరస్థాయీ రెండూ వుంటాయనటంలో సందేహంరేదు. మరి కావలసిందల్లా ఒకటే. శ్రాధికమైన వీరి యిలాంటికథలు.

ప్రతిభ (హుజూరాబాద్ తాలూకా ఉన్నత
పాఠశాలల ద్వితీయ వార్షిక సంచిక)

[మూల్యం: ఆమూల్యం. పుటలు : 80. ప్రాప్తిస్థానం :
సంచాలకుడు, ప్రభుత్వజూనియర్ కళాశాల, హుజూరాబాద్, ఆంధ్రప్రదేశ్.]

విద్యార్థులతో నిదానమైన కళా పరిభలను వెలువరించ
టానికి దోహదం చేసేవి నిద్యా యాగ వార్షిక సంచికలు. తమకున్న
పరిమిత వనరులతో హుజూరాబాద్ తెలంగాణ ఉన్నత పాఠశాలల

వారందరు నమస్కారముగా నడువించిన యీ పరిణామంపైకి లేచిపోయి
బాలికల స్నేహ మనో దర్శనంగా, మనోహరంగా వున్నది.

ప్రారంభించి తరువాత తల్లికి యిచ్చిన సేవాజనం సమచితంగా
పున్నది. కాని ప్రసిద్ధుడైన రచయితను వదలివేయడం శోచనీయం.
సవంతి, చక్రం వ రిచితారి సమీక్షలు, సముఖం సందేశాలు,
నిద్యాసంస్థా సంబంధ సూక్తులు, మరీకాన్కగా సంపాదకీయం, ప్రభు
బద్ధంగా కూర్చున్నాయి. సంచారికుని లభించినవి, నివేదికలు,
అధ్యర్థియమెంటు మొదలైన సాంకేతిక ప్రచురణల తదుపరి
అధ్యాపక, నిద్యార్థుల సారస్వత ప్రతిభకు ప్రోత్సాహం వ్యాపారాపం
రోను, కవిరారాపంరోను, కథారూపంరోను పుష్టిస్తాయి. అప్పు
డక్కడ లండన్లోని స్కూళ్ళు పొదగబడ్డాయి. దేశంలోని పరిస్థితి
నాథారంజెనుకున్న రచనలెక్కువగా యిందులోపుచ్చవి. ఆకాంక్షరాంటి
ఉత్తమ కవితలు. చిగ్గకమిని నాంటి ఉత్త కవిత లిందులోపుచ్చాయి.
అధ్యాపకవాణి, నిద్యార్థులదా కలసిన కావ్యం కదాయింది. నిద్యార్థుల
రచనల్లో స్వతంత్ర్యానంతర చారిత్రక ప్రగతి, శ్రీనాథుని వ్యాసాలు
మెప్పుగొలిపే రచనలు. అయితే యిందులో అధ్యాపకాల ప్రతిభ
యెక్కువగా మున్న పరిశుభ్రమైంది. నిద్యార్థులవెనుక తాముండి
యిలాంటి సంచికలు వెలువరించే శక్తియుక్తులపాఠ్యాయాలకు
కావాలి. బాల బాలితల చక్కని రచనలందింపజేసేందుకు సంపాదకు
లభిసందనీయులు. ముమ్మడి బాలచారిత్రకలత్తమ భావుక రచయిత
లుగా రూపొందుతారని, ఆ వారావరణ కీ సంచిక ఉద్ధిష్టన మవు
తుందని ఆశించవచ్చు.

జే. బి. ఓ. ధృ. :

(భగవాన్ మహావీర్ ప్రత్యేకసంచిక)

[పుటలు: ౩౪. పేజీ: తెలియదు. ప్రాప్తిస్థానం: కార్య
దర్శి, ఆంధ్రప్రదేశ్ చివరక్కాటంపుం -- గుంటూరు-౩.]

“అహింసాపరమోధర్మః” అని ప్రవచించబడిన వనవేలలో నానాటికీ జీవహింస పెరిగిపోయింది. ఆహారంపేరిటూ, మూఢనమ్మకాలపేరిటూ, ఇంతునాన సంకలనంగా సాగుతోంది. దాన్ని పరమార్థటానికి ఆంధ్ర పడేశే బీచ్లైనంఘం నిరంకిత సంస్కృతాన్ని సాగిస్తోంది. వారి కృషిలో చింతగా చీవబండు స్వలికలు వెలువరించటం, భగవాన్ మహర్షి జన్మదిన ప్రత్యేకసంవికను సిద్ధం చేయడం యిటీవలజరిగింది. ఈ స్వలికలు కంగిమ, లెలుగు, హిందీ బాషలలో ప్రచురించటం అందరికీ అమోఘమోగ్యం లభ్య

తుంది. అహింసాసేద్యంతాన్ని ప్రకరణశుద్ధిగ నమ్మిన జై నమతాన్ని గురించి, ప్రవక్తమహావీరునిగూర్చి ప్రతిభా సమన్వితమైన వ్యాసాలు సూక్తులు యిందులో పెక్కులున్నాయి. మాంసాహారం యెందుకు వర్జించాలో చెప్పిన వ్యాసం చాలా హేతుబద్ధంగా వున్నది. భారత దేశంలో జంతు సంరక్షణోద్యమాన్నిగూర్చి అధికార, అనధికారులనేకులిందులో విప్పిచెప్పారు.

తెలుగు సంచికలో రాష్ట్ర, కార్యక్రమాలు, ప్రాణిమిత్ర అవారు నందుకొన్న రామకృష్ణగారి కథనం, యజ్ఞ దురాచారాలను గూర్చి, శాకాహార పాథాన్యాసిగూర్చి, సాహిత్యంలో పశుపక్ష్యాదుల చిత్రణనుగూర్చి, జంతువుల భాషణనుగూర్చి విజ్ఞాన దాయకమైన వ్యాసాలు వున్నాయి. దీనికనుబంధంగా యిచ్చిన జీవబంధు ప్రతిక గూడ మూడుభాషలలోవుండి మాంసాహారులను దూరంగా వుంచాలి లోంటి వ్యాసాలలో, గేడూలలో జీవరక్షాసంఘం కార్యకలాపాలలో వున్నది.

సాత్త్విక గుణాన్ని పెంచి మనిషిని చేయగల ఈ వుద్యమాన్ని అనేక వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి నడుపుతున్న జీవరక్షా సంఘంవారిని హృదయపూర్వకంగా లభినందించాలి. అహింసాత్మకమైన భారతీయ సంస్కృతికి వీరే అనుంగుబిడ్డలు.

సంత్రాగాచి తెలుగు మీడియం

హైస్కూలు తొమ్మిదవ వార్షిక సంచిక :

[పుటలు . 116. వెల : తెలియదు. ప్రాప్తిస్థానం : కార్యదర్శి, సంత్రాగాచి మిస్సెడ్ హైస్కూలు, జగదా (పి. ఒ.) జూరాజిల్లా, పశ్చిమ బెంగాల్.]

ప్రవాసం భుజిస్తున్నంతగా మాతృభాషా సంస్కృతులపై మమకారం ప్రదేశాంతభులకుండదు. ఎక్కడో తెలుగుదేశానికి చాలా దూరంలోవుండి, తెలుగు మీడియం స్కూలును స్థాపించుకొని, తమ తెలుగువాణి నీ సంచికద్వారా వినిపిస్తున్న సంత్రాగాచి తెలుగు వారినిచూచి మనం మెచ్చుకొవాలి. తెలుగునిచ్చే యీ సంచికలో తమ కార్యకలాపాలను మూడుభాషలలో వినిపించారు. కాని మొదట మాతృభాష ఉంచితే బాగుండేది. పశ్చిమ బెంగాల్లోనున్న ఒకే ఒక తెలుగు స్కూలు పుట్టుపూర్వోత్తరాను తెలిపారు. తదుపరి కార్యదర్శి నివేదిక, విజ్ఞానదాయకమైన కొన్ని అంగ్లవ్యాసాలున్నాయి. అంధ్రా బెంగాలుల సామ్యవైషమ్యాలను రాసిన ముక్కామలవారి వ్యాసం

భారతదేశ తూర్పు పాఠంలోని తెలుగు రచయితలను గూర్చిన పుండికోట బ్రహ్మజీరావుగారి వ్యాసం. అదే ప్రాంతంలోని అంద నటులను గూర్చిన వేదాంతంవారి వ్యాసం సూర్య విషయాలన్నెటివో మనకు నివేదిస్తున్నాయి మన విద్యామంత్రి గూర్చిన వ్యాసంకూడ అదే కోవలో వున్నది.

తెలుగు విభాగంలో యివ్వబడిన యోగ్యరాషట్రం, స్వగతం, ఆకాంక్ష ప్రవాసం భుజి తియని తెలుగుదనాన్ని వినిపిస్తున్నాయి. యువ కవులచిత్రాలు, నాట్యమందిర పరిణామ పరిశీలన వ్యాసాలుదాత్రంగా వున్నాయి. 'మనుగడ' మొదలైన చిత్రాలున్నూ భావబంధురాలు. తెలుగుదనాన్నుద్ధరించడానికి కంఠధారియైన విద్యామంత్రి మంజుల వారిని గూర్చిన వ్యాసం యీ విభాగంలో గూడ పుండి చిహ్నం వాస్తవిక చిత్రణ. ప్రపంచ తెలుగు మహాసభలను పదుగురుమెచ్చేరీతిని నవీన ముఖ్యమంత్రిగారిని గూర్చిన భావాలిందులో వ్యాసంగా రెకుండుట పెద్దలోటు హిందీ విభాగంలో గూడ యిలాంటి రచనలే వున్నాయి. ప్రవాసం భుజి హృదయాల స్నేహమాధుర్యపురిం అయిన ఈ సంచిక చాలా ఆకర్షణీయంగా, ఆరోచనార్హంగావుంది. యువ రించిన కార్యదర్శిముక్కామల వారభినందనీయులు.

నాట్య కళ :

[మాసపత్రిక సవంబం 1975. పటలు : 72, వెల 1-00. ప్రచురణ : సందకులు, సంగీత గురు ఆకాడమి, సైఫాబాదు, హైదరాబాదు.]

లలిత కళలలో ప్రధానమైన నాటక కళ శిరూప సభావా లను గురించి, ఆవిష్కరించే సామగ్రిక యిది దీనిలో సంగీత సాహిత్యాలకు సంబంధించిన వ్యాసాలు గూడ చోటుచేసుకోవటం ముదావహం నాట్యకళ సమాహార కళగదా! దీనిలో కుండమల సంస్కృత నాటకాన్ని గూర్చిన కృష్ణారెడ్డి గారివ్యాసం. ఈడర నాగరాజుగారి త్యాగరాజ సంగీతపాఠం, బాపుద్దిగారి నిజయహే సంగీత రూపకం శ్రీ కుమార్ గారి పృథ్వీభారతి కవిత రాసిన కుమారభారతి శరణం గవ్వామి నాటకం, శ్రీనివాసరామాయణ భాగవత మొ నాటకము, ఈజిప్టులో ప్రసిద్ధులైన రఘునాథమూర్తిగారి గూర్చిన వ్యాసం భరతముని నాట్యమే కూచిపూడి నాట్యమనే పరిపాక్షికమైన వ్యాసము, ఆకాడమి కార్యక్రమాలు. కళారంగం, గ్రంథములరాంబి అన్ని హంగులతో ఆకర్షణీయంగా వుంది

నాటక కళాకోవిదులకేగాక తక్కిన సాధారణులు గూడ రసా

నందాన్నిచ్చే ఇలాంటి ప్రతికూల కమబద్ధంగా వెలువరింపబడితే సహృదయులకు సంతోషంగా వుంటుంది. ప్రభుత్వం వారందుకు పూనుకోవాలి.

సుగ్గుల అక్షయలింగం గుప్తగారి షష్టి పూర్తి సంచిక :

[పుటలు : 150. ధర: రు 15-00 ప్రాప్తిస్థానం : శ్రీ బి. యస్. గుప్త, కన్వినరు, మహబూబాబాద్, ఆం. ప్ర.]

ఆంధ్ర పదేళ్ల అభ్యుదయపథంలో నిరంతరం పురోగమిస్తున్న జిల్లాలో ఖమ్మం వకటి. నాటి నైజాం నిరంకుశపాలననుండి ప్రజా నీకాన్ని విముక్తంచేసి, వారి అజ్ఞానాంధకారాన్ని తొలగించిన అతిరథ మహారథులెందరో నేటికీ ఖమ్మం జిల్లాలో కీర్తి కీరీటాలై పున్నారు. వారిలో వణిక్కుముఖులు, ప్రసిద్ధ సంఘసేవకులు, శ్రీ సుగ్గుల అక్షయలింగ గుప్తగారికరు. ఇటీవల ఖమ్మం పట్టణంలో కనుల పండువుగా జరిగిన వారి షష్టి పూర్తి సందర్భంలో వారి సన్నిహితులు శ్రీ కోదాటి నారాయణరావు, శ్రీ బి. యస్. గుప్త వంటి సహృదయులు వెలువరించిన దీ షష్టి పూర్తి సంచిక.

సాధారణంగా యిలాంటి సంచికలు మనిషి స్వీయజీవిత వివరా లతో కూడి వుండి అందరికీ ఆసక్తిని గల్గించవు. కాని యీ సంచిక అక్షయలింగంగారి జీవితంతోపాటు, దానిలో పెనవేసుకున్న ఖమ్మం ప్రాంతీయ చరిత్రనుగూడ సమానాంతరంగా వివరించుచున్నందువల్ల ఆకర్షణీయమై, చారిత్రిక పరిశోధకులకుగూడ చేతనాత్మక బిజ్జాన నిస్తోంది. జవహర్‌లాల్‌వంటి ప్రసిద్ధ నాయకులలోగూడిన వీరి ఛాయాచిత్రాలు, వీరి గురుదేవుల చిత్రాలతో, ముఖ్యమంత్రి, రాష్ట్రమంత్రులు, పలువురు అధికార, అనధికార ప్రముఖులచో గూడిన సందేశాలలో యీ సంచిక సర్వాంగ రమణీయంగా వున్నది. ఆ సందేశాలే గుప్తగారి గురుతర ప్రతిభకు ప్రతీకలుగా వున్నాయి. ఆయన జీవితాన్ని వివరించినప్పే వ్యాసాలు, ఆయన వదాన్యతను విశ్లేషించి చూపే విజ్ఞాన నికేతన గ్రంథాలయ, విద్యాలయ, పర్యటన సంఘాల వివరాలు సమగ్రంగా లెల్లుబడ్డాయి.

రేజం గారుగా పిలువబడే వీరిని గూర్చిన కవితలు, వీరితో తమ అనుభవాలు, బిడ్డలకాలు వ్యాసాల రూపంగా కోదాటి నారాయణ రావు, బొమ్మకంటి, పచ్చా, ఉపేంద్రరావు, తిరుమలరావు, హీరా గాల్ మోరియావంటి ప్రముఖులు ప్రశస్తరించి లెలిపారు. వీరనెడ

ఉపనివత్తున్న ఉటంకించడం ఈ మనిషికి, ధర్మ జీవనానికిఉన్న సమన్వయాన్ని వ్యక్తంచేస్తుంది. ప్రాసంగికంగా లెలంగాణ, కాంగ్రెస్ రాజకీయ మహాసభలలో వీరు నిర్వహించిన పాత్రలు లెలిపారు. కళా ప్రపూర్ణ పాటూరి నాగభూషణంగారి వ్యాసం, గీరాధర్మాన్ని గూర్చినవ్యాసం యీసంచికకు 'హైలైట్స్' అని చెప్పవచ్చు. వీరు కర్మయోగి వెంకట స్వారాజునారాయణగారి ఆశీర్వాదులకూడ అందుకున్న ధన్యజీవి అని చెప్పవచ్చు.

ఈ సంచికలో సారస్వత వ్యాసాలుగూడ కొన్ని చేర్చినంటే పండితులకుగూడ పియూషిన్ని పంచిపెట్టినట్లుగా వుండేది. అదివినా మిగతాసంచికా లంతా సమగ్ర సుందరము, ఉత్తత భావబంధురముగా వున్నది.

—“సు బంధ”

బాలరసాలము :

[కోరుట్ల-భారతి సాహిత్య సమితి సభ్యుల కవితా సంకలనము: డెమ్మి 1/8. ధర: రు. 3/ ప్రతులకు : అధ్యక్షుడు-భారతి సాహిత్య సమితి, కోరుట్ల, కరీంనగర్-త్తా.

కరీంనగర (కరీంనగర్) కోరుట్లయందలి భారతి సాహిత్య సమితి, తమ సభ్యుల రచనలను చేర్చి అందించిన మధుర ఫలపళ్లె రము-ఈ కవితా సంకలనము. ప్రతిపట్టణంలో ఇట్టి సంఘాలు ఏర్పడి, తమవారి రచనలు ప్రకటించడం, వారిచేగాక ఆంధ్ర పాఠక లోకానికి గూడ మేలు కలిగించ గలిగిన పూనిక. అక్కడక్కడా ఇట్టి ప్రచురణలు సాగడం ముదావహం.

ఇందు ఉపాధ్యాయులు విద్యార్థులు ఉద్యోగులు రచయితలుగూ ఒక విశేషం. ఈ కవితాలాల్నం ఉద్యోగులకు ఆహ్లాదకరమైన మరొక వ్యాసంగం-ఆంధ్రవారతికి ఒక అలంకారం. అపరపితన-శ్రీమాన్ నానమానురై పరదాచార్యులు గారు విషయ పూర్ణమైన ఒక దీర్ఘ పీఠికను ప్రాస్తూ రచనలను అభ్యుదయంతో సమీక్షించి వెలగల్గినారు; ఇది ఆయన సరసం! అయినా ఒక్కటే ముఖప్రతి మాటలేదు. ఆదా ర్యులవారు-‘నాన్యసి : కురుక కావ్యం’ అన్న బూజుపట్టి నమ్మాటనే అంటారు; లోకమంతా ఎందులో మహాకవులు ఉండినారు-ఉంటు న్నారు; వారెవరూ వీరనుకొన్న ఋషులుగారే! అసలు ఋషికి రాకిక మైన కవిత్వం లభ్యుతుందా? పూరలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి (కంబరు) ఋషిఅయినవాడు కవి కాలేడని “న” స్థానం మార్చి చెప్పుతుండేవారు.

ఇంకొక ఛాందసపుమాట-విశ్వ చయః కావ్యం లనేది యుగ యుగాలుగా కావ్యాలు అల్లబడుతున్నా ప్రవక్తలు పుట్టుతున్నా ప్రపంచం మంచివెడ్డలతోనే నిండి ఉంటున్నది. ఇక కావ్యాలన్న ఒనగూడిన శేయమేది? అనందం కొంత మా తమే! రోకానికి ఉప యోగపడే సైన్య పుస్తకాలు కావ్యాలు అవుతవా?

ఇంకొక మొగమాటంలని మాట:- “బాలరసాలసాల సవ పల్లవ కోమల కావ్యకన్యక”-పద్యం పోతనదని ప్రస్తావనలో వాసిన వారిలవ్యగాదు; ఇది వేళ్లు పాటుకొనిపోయి ఉన్న ఒక పెద్ద లహరి. ఇది, పాపం! మంచనకని కేయూరబాహు చరిత్రలోవిది. ఈ సంగతి ఎవరెన్ని విభావ చెప్పినా వీరు మనసు మార్చుకోరు ఈ ఒక్క పద్యం లెకపోలే పోతన అమృతాక్షర వికాసమైన రేఖికి కొరత ఏర్పడుతుందా ఏమి? ఇదే తలవ్రాత రామభూషణకవి, “నానాసూననిరాన వాసనం” పద్యానిది. ఈ పద్యాన్ని ముక్కు రిమ్మన దగ్గర యీ మహాకవి కొన్నా డట! వింటుందాం. ఇవి నాటకార్లో స్వగత వచనాంశంవంటివి లేండి.

ఇక గంధ వస్తువులు పస్తాం:-ఇందు 518 మంది స్వచ్ఛని కుమారుల వ్రాతలున్నవి. వివిధ రుచులు ఇంపుగూర్చే ఛందోరీతు లున్నవి. ఉన్నా భాష భావంలో లరాచకంలేదు. చాలా ఖండికలు ప్రత్యే కంగా ఎత్తి వ్రాయదగిన ఉన్నవి-అది సాధ్యం కానిపని. పాఠకుడు వీటి నన్నిటిని సమితి నెమరువేసి మింగవలసినవే; పంటికి పిప్పి తలు గదు. విభిన్న సూతన భావాలు, వీటికి తగిన భాషలో ఉన్నది. ఆకా వాదమేగాని అసూయ ఆందోళనలేవు. నేటి సంఘ విమర్శన-నీతి-ఎత్తి పొడుపు-విగతాళి-అవేదన అన్నీ ఉన్నవి.

రసబుబ్బల్యం మహమ్మద్ అలీ గారి పద్యాలను ఉదాహరించ మంటున్నది. ఆంధ్రేతరుడు, పెద్ద ప్రభుత్వోద్యోగి యీ గంభీర భార భాష భావగురుత్వంగల పద్యాలు వ్రాసినారంటే ప్రతి ఆంధ్రుడూ గర్వింపదగినది. అలీగారి మధాదయంహ్ -

“ఆరుణోదయ తరుణీమణి హరి దంప కవలములకు సవ రంజి కళల్ ఎరచించె రాగరంజిత కరములతో భాస్కరుడు కమ నీయుముగన్”-కరము-చేయి, కిరణము అన్యసారస్యం.

“తను వొక పానపాత్రము, మధాపరిమాణము ప్రాయమంచు లన్ దోషతక మున్న గోలి సుఖ తోయది యందున దేలియాడ రమ్మని బులిపెందుచున్నటుల నల్లదే ప్రేయసి! పానశాల ప్రాంగణమున గాలికిం గదలు కమ్మని ద్రాక్షలు స్వాగలిం చెడిన్” స్వాగలించు- గడుసు ప్రయోగం. ఇది దువ్యూరివారి పానశాలలో రాయప్రోలువారి మధుకలశాన్ని ఖాళీ చేసినట్లున్నది.

ఇంకొక సైన్య వివరణం: నీరదాంగవల్ రాజప్య సాధమిక పాఠశాల టీచరు “ఓని కరముల ని రోహ రంజిత సేగారిండుర దిగ్భాసిని గళమునందు తిర్చిలె మణి హారమ్మను” ఇంద్రధనువు వర్ణన.

కాహళి-కాకిగోల

[వచ్చి దుర్గా పసాద్. గద్య కిరాస పుటి. డిమ్మి 1/8. 66 పేజీలు; వెల రు 5/-, ప్రతులను-పురోగామి D-18/15. ఏ. ఐ. టి. మ దాసు-36]

కవి ఏదో అవశంతో చాలా వ్రాసినారు. కాని, ఆయన భావ మేమిటో అవేదన ఏదో ఎంత సహజభూతిలో చవిచినా లంతు పట్టడంలేదు. సహృదయ పాఠకునిమధ్య ఈ ఆశీత కవి మధ్య లర్థంగాని ఒక అగాధాన్ని ఈ “కాకిగోల” కల్పిస్తున్నది. దీనికి దోడు ఇంగ్లీషు సదాయి పల్లెరు పూచినట్లు పూదోటలో కబుపు ముక్కలై ఉన్నవి. ఈ పదాలు చాలా పారిభాషిక పదాలు. చదరంగా చదువు జరు గదు; భావం మనసుకు పట్టదు. రచయితను ఉచ్చాహమున్నది; తెనుగు వారికి దక్కి పనికి వచ్చేది వ్రాయగలడని నా నమ్మకం; అట్లా వ్రాయమని ప్రార్థన. ఏ కిర్మికరో గాని దానికి తగిన లర్థం బయట బడదు. వీరు, నాది మంచబుద్ధి అన్నా నా మనసు నీ వ్యసానిజం నిప్పు రమ్మె నది గదా!

ఈ పుస్తకం ఆమృతంవల్ల వచ్చిన ధనాన్ని కుటుమారుల కావ్యముద్రణ సహాయనిధిగా ఒక సహకార సంస్థగా (పురోగామి) ఏర్పాటు చేయడం ప్రశంసనీయ ప్రయత్నం.

నక్షత్రాలు

[వచన కవితా సంపుటి. వెవియ్యన్ డెమి: 1/8, 81 పేరటలు. వెల: రు. 2-50/- ప్రచురణ: డిశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్, కాంగ్రెస్ ఆఫీసురోడ్డు, విజయవాడ 2.]

ఇంగ్లీషు పాడి లక్షరాలను తెనుగు సమానంచేసి, గ్రంథకర్త పేరు దాచుకోవడం ఎందుకో! ఈ కవి బొమ్మచూచిన మాత్రం, పేరు చెవినబడకూడదా? ఇది ఇప్పుడు యాలంవె రిగా (క్రేజ్) ఉన్నట్లున్నది.

రచయితని సంస్కృత సం పదాయం. తన ఉపేద్ధాతాన్ని ఋధంబ్ అన్నారు. ఈ పేరు కాడ సామాన్య పాఠకుడు దాటవేసు

కొని పోరాడుగాని, అనుశీలకులన్నీ లభించేసుకోవద్దా? అర్థానికి పండితులు ధాతుమంజరి వెదకుతున్నారు. మారుమూల పాఠశాలలు వాడ రాదనడం వినసాంపులేనిమాట; ఉపయోగించకపోలే ఆ పదాలు తుప్పబట్టిపోవా?

చాలా శీర్షికలలో భావం మాటల పరుగునే దాగుకొని మర్మ కవిత్వం అనిపిస్తున్నది. “రెక్కలాచ్చిన పక్షి విగిరిపోతుందెక్కడికైచా” అన్నది బ్రహ్మాంగారి కాలజ్ఞానం మాదిరి ఉన్నది. “వాలం కాటేసిన మనిషి” లోను, మరికొన్నిచోలూ కాలపు చావాన్ని గుర్తించడం అశావాదానికి దారి. కాబట్టే “మమత సమత పంచుకుంటే నరుని విడద ప్రేమ దుర్గమే” అని అనగలిగినాడు. మంచి చెడ్డలు బీబిత వనంలో జమిలి పోగులుగదా, ఒక్క దుఃఖాన్నే - పూర్వప్రబంధ కవులు ప్రేమనువలె-వర్ణిస్తే లాభమేమి?

కవి సంస్కృతం తెనుగు అందంగా ఉపయోగించగలరు : “పువ్వులల్లె విచ్చుకుంటన్నకళ్లు” “వ్యధాభరిత సదాక్షుభితగానం” (ఈ ప్రాసల ఏడ్పులకు అగత్యంలేదని ‘ఇల్లా పుండాలి కవిత్వం’ అన్న పరిచయ వాక్యాలలో కుందుర్తివారు) “వెన్నెల వెల్లవేసిన వెలుగుల మేడలలో” హృద్యమైన ప్రయోగం. ‘బాహ్యోద్దాసస్థిత హర శిరశ్చంద్రికా ధౌతహర్ష్య’ అన్న కాళిదాసు సృష్టించిన దృశ్యం కన్నులకు గట్టుతున్నది. “నిన్ను రెండుగ చూపే నీడలు” మంచి ప్రాథ ప్రయోగం. ఇట్లా రచయిత తన భావకతను చూపుతున్నారు. పానుపాను రచన ఇంకా మెరుగెక్కుతుంది.

శిల్ప వాణి :

[విజయనగర సామ్రాజ్య దీప్తిగాథ, మధురకవి చెల్లాది శ్రీనివాసమూర్తి. డెమ్మి 1/8. 25 పేజీలు. వెల రు. 3/- ప్రచురణ : అవ్వారి నారాయణ సాహిత్యసాక్షణ సంస్థానము, బుక్క రామనముద్రం, అనంతపురంజిల్లా.]

“శిలగాజన్మించి శిల్పిచేరులంబడి మంజులతర స్త్రీరూపము గొని పలికితి స్వేయానుభవము”-అని ఒక ప్రతిమచేత విజయనగర చరిత్రను కంటరడిచెట్టునట్లు చెప్పించుట కావూర్ణమైన కథన ఫణిలి.

“క్వామములెన్నెవచ్చిన రసజ్ఞత మాత్రము చావలేదు, జ్ఞానా మృత స్పృశిం కొరతనందరి రాయలసేమ లోపలన్” అన్నహంగే గర్వం అభిమానంతో ఈ కవి కృష్ణదేవరాయల చైతన్య చరిత్రను గానంచేసి, పతన్నానికి ఆక్రందిస్తూ చిల్పలక్ష్మిచేత వివరింపజేస్తున్నారు.

ఈయన పాండిత్య ప్రాధి కవిరాధారను చుంట్టుపరచెడు. పద ప్రయోగ గుంపన సాధ్యం భావాలకు వ్యవేట్టుతున్నది గంభీర శయ్య కవిత రసాన్నే ఉల్లంఘిస్తున్నది. కవికి లంఛనమైన గల ఛంద్రీ తెనుగు సుడికారాన్ని ప్రదర్శించినది. ఈ గ్రంథపరసం మనసుకు మంచి హాయిని గూర్చుస్తున్నది.

“సాహిత్యమున సభాస్థానమందుకొండ్రముచ్చులుముప్పులు కొలుపుదీరు” అని తుంగ ప్రద చర నేటి దీన్మితిని ఆక్రందింప జేస్తున్నాడు-కవి; లంఛన వెల్లవలక్ష్మి ఉజ్జ్వల విషయమైన మంచి అశక సుపరుస్తున్నాడు.

రాయల భుజన విషయంలో ఒక కవితాగోష్ఠిని కల్పించినారు; బాగున్నది. కాని, అష్టదిగ్గజాల విషయంలో పాత పాచిపాటే. వీరిలో నలుగురు తెనుగు కవులన్నది నేటి చరిత్రమాట. తమత సంస్కృత కల్పనలు నందుచేరి ఉండినారు. ఈ పూర్వనాదారా భకులు యీ శాటలను చొలలో దూరనియట. ఇది లంఛనచరిత్రకు ఒక వీర. రామనాషణుడు సూరన చాలా ఇవరిలివారు. సరే! వివరిపిచ్చి వాళ్లకు అనందం.

రాయలు - “రైవ వైష్ణవ సామరస్యంబుగూర్చి తెనుగు కన్నడులకు వందనయగల్గె” అన్న వాక్యం ఈ రచనలో తలచూనికం.

— శ్రీ మరుపూరు కోదండరామరెడ్డి.

బ్రహ్మాండ వచనము

[గాయత్రీ ప్రమరణలు-4. మాచనా మార్గకర్తము. సంపాదకుడు - పరిష్కర్త - శ్రీ చొక్కపు-నారాయణస్వామి, కౌను 32+20 పుటలు. వె : సాధారణప్రతి రు. 3 లు. క్లాసికో ఛైందు రు. 5 లు. ప్రతులు - (1) శ్రీ వి. వెంకటరమణ గాయత్రీ ప్రమరణలు, ఉ. చొక్కపు, దోన్ రాబూరా, కర్నూలు జిల్లా. (2) వెంకటేశ్వర బుక్ షిప్, క్లాక్టవల్ వద్ద, మహబూబ్ నగర్.].

నవ్యభివృద్ధి మొదలుకొని చివరనుసారివరకూ తెనుగులో పద్యగ్రంథాలే రచించబడుట ఉండివవి. అనువాదాలు జరిగేటప్పుడు చూడా సంస్కృతములం ఏ గద్యగ్రంథాలు పద్యరూపాలుగానే వచ్చా పుండే. 18-వ శతాబ్ది ప్రారంభముంచే కొద్దిగా వచన గ్రంథాల రచన ప్రారంభమైంది. ఆ రూపం పద్యకాలంలో రచించబడిన పదన గ్రంథాలలో ఇది ఒకటని ఊహించబడుచున్నది. ఇంత

వరకూ అముదితంగా ఉన్న యీ వచనకృతి సంపాదకుల గట్టి ప్రయత్నంవల్ల చీకటికోణంనుంచి వెలుగులోనికివచ్చి ప్రచురించబడింది.

పేరునుబట్టి యిందులో బ్రహ్మాండాన్ని గురించిన వివరాలు న్నట్లు తెలుస్తున్నది. ఇది దేనికి అనువాదమైనట్లు కానరాదు. మాచనామాత్యుడు వివిధ శాస్త్రాలనూ, పురాణాలనూ చదివి వాటిలోని విషయాన్ని స్వీకరించి దీనిని రచించినట్లు తెలుస్తున్నది. ముఖ్యంగా భారత, భాగవతంలోని విషయాలు కానవస్తున్నవి. పార్వతీదేవి ప్రశ్నింపగా, పరమేశ్వరుడు బ్రహ్మాండాన్నిగురించి తెలిపినట్లు ఇందున్నది.

పార్వతీదేవి పరమేశ్వరుణ్ణి చూచి "స్వామీ! నకల జగత్తుల్ని స్థిరీలయంబులకుఁ గారణకర్తయైన మూర్తిత్రయంబెట్లాగ? బ్రహ్మాండ నిర్మాణం చెట్టిది? తదాత్మకంబయిన యీ ప్రపంచం చెట్టు కలిగె? వర్షాశ్రమ ధర్మంబులును, ఛపుస్తంబులును, నవ ఖండంబులును, సప్త సముద్రంబులును, నగంబులును, త్రేతాగూలును, సప్త కులపర్యతంబులును, లోకాలోక పర్యతంబును, చేషష్ఠి విద్యలును, సముద్ర మధనంబును, సప్త వాయుపుల చంసంబులును, సప్తారణ్యంబులును, సహనాథ సిద్ధులును, దశావతారంబుల లెటంగును, సూర్యాది వప్రగహంబుల లెటంగును, యుగకాల ప్రమాణంబును, బ్రహ్మయుపు ప్రమాణంబును, సూర్యుని రథవేంగంబును, ఏకోవకంఠైన విధంబును, సకల జగదుత్పత్తిస్థితి లయప్రకారంబును, దేవ లింగ జ్ఞానుష స్వావర జంగమంబుల కగ్గండైన యీశ్వర ప్రపంచంబు నె విధంబునఁ గలిగె? అంతయుఁ దెలుపవలెను" అని ప్రార్థించగా, ఆయన సంగ్రహంగా విషయాలన్ని తెలియచేసాడు. దీనినిబట్టి యిందులోని విషయాగ్రహించవచ్చును.

శ్రీ నారాయణస్వామిగారు జీవిత బిమా సంస్కృతు సంబంధించి తమకుగల వాఙ్మయాభిప్రాయాన్ని పురస్కరించుకొని మన్న తాళసత్త ప్రతిని, శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపుస్తక గారంవారి వ్రాసినదిని పరిశీలించి పరిష్కరించి దీనిని ప్రకటించారు. ఆయన గ్రంథంలోని విషయాలకే కాకుండా తమ తాళతీకి, ప్రాచ్యపుస్తక భాండాగారంలోని ప్రతికీడిండే పాఠభేదాల్నూ పెద్ద పీఠిక రచించారు. అది పరిశోధకులకు మిక్కిలి గవ్వనది. సూర్యుణ్ణి గురించి చెప్పుచున్నాడు XXIV వ అధ్యాయంలో "సూర్యున కిందు విష్ణువసు వేచు వాడబడినది" అని

పునరుది విషయ పుద్గాదశాదిత్యుల్లో ఒకడు కావున కూడలేకరూంపో ఇలా చెప్పనక్కర్లేదు,

వచన వాఙ్మయం గురించి నారాయణస్వామిగారు తెలుసుకున్న శ్రద్ధ మెచ్చదగినది.

పుస్తకం చిన్నదే అయినా కళా, శాస్త్ర, నిఘంటువు వంటి రావుగారి 'అమోదం', సరిష్కర్, 'సంపాదకీచం' దీనికి వన్న కూరుస్తున్నవి. శ్రీ వేంకటాచలపుగారు వచన వాఙ్మయాన్ని గురించి, శ్రీ నారాయణస్వామిగారి సహాయసేవకు గురించి వివరిస్తూ, తాము సంపాదకుని ప్రబంధాన్ని చెప్పిన పద్యాలనుకూడా లందులో చేర్చారు. 'అగ్నింపు'లో వల్లపురెడి -బుచ్చారెడిగారు ఏకాద్వంద సంపాదన పరిష్కరణలో శ్రీ నారాయణస్వామిగారు తీసుకున్న శ్రమను, శ్రద్ధను చక్కగా వివరించారు. శ్రద్ధతో చేసినపుడే పనిలయినా, ప్రచురణ అయినా రాణిస్తాయి.

ఈ క్షుక్కులి లం ధ సాహిత్యాభిమానుల లవరాన్ని పొందుతుందనే నా దృఢవిశ్వాసం.

— శ్రీ బులసు వేంకటరమణయ్య

గ్రంథ స్వీకారము

1 శ్రీ నరసింహ లండవము (హరికథ), రచక: శ్రీ నల్లూచ కవతుల కృష్ణమాచార్య; పేజీలు: 40; వెల: రూ. 1-50.

ముచందమాఁ; మూలము: శ్రీ కులసెరావూరు, పద్య మాల: శ్రీ మదుపు శేషారావు, పేజీలు: 27; శ్రీప్రశ్నా

ఉ ప యో గ క ర మై స స రి కొ త్ర గ్రంథములు

వ్యవసాయము - ఫిషరీ-కోళ్ళ పెంపకం-లడవులు-లోటపనీ ఇంజనీరింగ్-వైద్యము-వివిధ సాంకేతిక విషయములపై గ్రంథములుగలవు. కేటరాగుడచిరం. ఇంగ్లీషులో వాయుండి.

N. K. PAUL & SONS.

P. B. No. 12202, Calcutta-5

- రసాయనము - గద్యానుకర్త: శ్రీ చరణ రేణువు, పేజీలు: 40; ఈ రెండు కలిసిపుస్తకము వెల: రూ. 2/-
- పై రెండుపుస్తకములకు ప్రకాశకులు: శ్రీ గోదా గ్రంథమాల; శ్రీమన్నారాయణస్వామి దేవస్థాన ధర్మకర్తలు; శ్రీమన్నారాయణపురము; ఉల్లిపాలెము; కృష్ణా జిల్లా.
- 2 శ్రీరామ గీతామృతము రచయిత: కళా ప్రపూర్ణ విద్యా రత్న, పరిశోధనా పరమేశ్వర నిడువవోలు వేంకటరావు; పేజీలు: 63; వెల: రెలియదు. శ్రీ రామా బుక్ డిపో వ్యవస్థాపకులు శ్రీ పద్మా శంకరయ్య శేషిగారిచే స్వకీయ శ్రీ రామా విద్యుస్మదనాలయమున ముద్రింపబడినది. ప్రతులకు: శ్రీ రామాలయ నిర్మాణ సంఘము; (సరస్వతీ నగరము) కొత్త నల్లకుంట, హైదరాబాదు-500044,
- 3 ఇదా ప్రపంచం (పద్యకావ్యము) కృతికర్త: శ్రీ సాహిణి వేంకటలక్ష్మీవతిరావు; పేజీలు: 154. వెల రూ. 6/- ప్రతులకు: కృతికర్త; సూపరెంటెండింగ్ ఇంజనీరు, స్పెషల్ డ్రైనేజీ సర్కిల్; ఏలూరు. ప. గో. జిల్లా.
- 4 సింధువు - బందువు, శ్రీశ్రీశ్రీ సత్యసాయి భగవానుడు; సత్యదేవతా స్వరూపుడా?! (సంగ్రహ సమీక్ష), రచన: శ్రీ వట్టికూటి గోపాలరావు. పేజీలు: 17; వెల: రెలియదు; ప్రతులకు: రచయిత; భగవన్ శ్రీశ్రీశ్రీ సత్య సాయి సేవాసమితి, విసుకొండ; గుంటూరుజిల్లా.
- 5 అమృతఫలాలు (కవితాసంపుటి) రచయిత: భాషా ప్రవీణ శ్రీ పాదిల రాధాకృష్ణమూర్తి; పేజీలు: 88; వెల రూ. 2-50. ప్రతులకు: శ్రీ పి. ఎన్. ఆర్. అంజనేయులు; శివాలయంవీధి, మునిసిపల్ అవుర్ ప్రైమరీ స్కూలు; విజయవాడ-520001. లేక పి. ఎన్. ఆర్. అంజనేయులు; విజిలెన్స్ సెల్; పి. ఎన్. డిపార్టుమెంట్; పండుగుట; హైదరాబాదు.
- 6 శ్రీ రాజరాజేశ్వరీ సమేత కుక్కుటేశ్వర విలాసం; రచన: శ్రీ మేకా సుధాకరరావు; పేజీలు: 44; వెల: రెండు రూపాయలు; ప్రతులకు: రచయిత; మేకావారి వీధి, పితా పురం-533450
- 7 క్రీస్తుపుట్టుక (నాటకము); రచయిత: విద్యాన్ బీర్బీడి (మొన్న; పేజీలు: 67; వెల: రూ. 2-50. ప్రతులకు: రచయిత; విసుకొండ.
- 8 శ్రీ కనకదుర్గాంబ సంకీర్తనలు; రచన: బాలకవి - శ్రీ బూర్గుల మురళీశర్మ; పేజీలు: 25; వెల రూ. 1-50 ప్రచురణ: శ్రీ బుర్గుల మల్లేశ్వర దేవస్థానం; విజయవాడ-1
- 9 త్యాగము ప్రమోద, శిర్మిష్ట; ఇద్దరిక్కన నిర్వేదము; స్థూడు నాటికలు; రచన: డాక్టరు లల్లిలి రాజగోపాల రావు, పేజీలు: 48; వెల: రూ. 2. ప్రతులకు: ఆనంద సాహిత్యనిలయం, 16-2-741/45, అంధ్రా బ్యాంకు కాలనీ, హైదరాబాదు-500036.
- 10 పుర మందిరం (నాటకము); రచయిత: కవిభూషణ, విద్యాశ్రీ శ్రీ చిట్టా రామకృష్ణారావు; పేజీలు: 78; వెల రూ. 2-50; ద్వితీయముద్రణ; ప్రతులకు: రచయిత; సర్కిల్, మచిలీపట్నం.
- 11 జ్ఞాన భాగ్యరోషనిపత్ (టీసా తాత్పర్య విశేషం సహిత గ్రంథకర్త: శ్రీ పి. జయరామ్, పేజీలు: 110; వెల రూ. 7-50; ప్రతులకు: శ్రీ బి. జగన్నాథరాజు, దువర్సింగ్ హౌస్, అమలాపురం, తూ. గో. జిల్లా.
- 12 ఇవి కథకాయ (నాటిక) పేజీలు: 46, నిజం కాటెసింది (నాటిక) పేజీలు: 40; రచయిత: శ్రీ ఎన్. ముని సుందరం; ఈ రెండు కలిసిపుస్తకము వెల రూ. 3/- ప్రచురణ: విశ్వప్రభ పబ్లిషింగ్ హౌస్; నేంద్రగుంట, చిత్తూరుజిల్లా.
- 13 మావవత (పద్యకావ్యము) రచయిత: శ్రీ యం. పి. జానకవి. పేజీలు: 52, వెల: రూ. 2/- ప్రతులకు: శ్రీ యం. దేవరమూరి, యింటి నెం. 17-11-11, రామయ్యవీధి, బాప్టిస్టుపాలెం, విజయవాడ-3.
- 14 "లేజ: స్వరం" కిరణమాల. ఈ చిన్న గ్రంథ గ్రంథము" నాథారముచేసుకొని ఒక్కొక్క ఒక్కొక్క కిరణముగా చిత్తులకు ఉపయోగార్థం ప్రసాదించి. ప్రచురణ: శ్రీ సున్న (ప్రిన్సిపల్స్, నహా) పేజీలు: 176, వెల రూ. 3/- ప్రతులకు: స్టాన్-శాంతిగిరి, గోదావరి (పి. బి) విభాగ-2.

BCT

ద
ర
విప్య
దేశ
జ
.

అ
లేమె

వనిదేస్సున్యా
తమవద్ద
భాండా
టించా
వత్త
లను విజ
ఉపయో
పుట

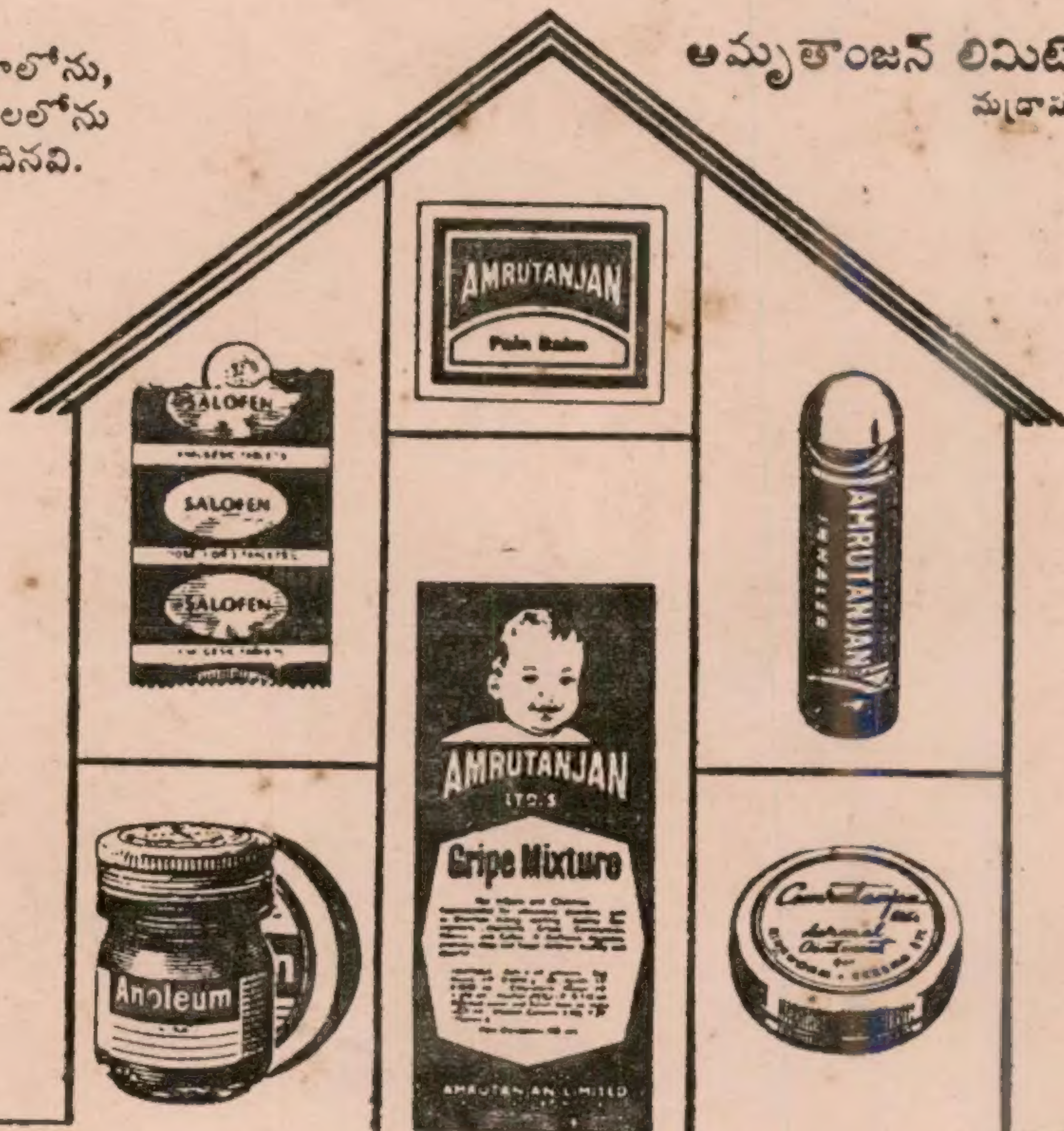
అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

75 సంవత్సరాల పైగా గృహోపధ్యములు
తయారుచేస్తున్నవారు!

- అమృతాంజన్ బాధానివారిణి
తలనొప్పి, ఊళ్ళనొప్పులు, వెదుకులు,
జలుబు, దగ్గు, కండరాల నొప్పులకు.
- అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్చర్
పసిబిడ్డల అజీర్తానికి, పళ్ళు వచ్చేటప్పుడు
కలిగే బాధలకు.
- అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్
కామర, పిం, గడ్డి వగైరాలకు.
- అమృతాంజన్ జన్ హేలర్
జలుబుచేసి ముక్కుదిబ్బర, శుమ్ములు
వగైరాలకు.
- ఆనోలియమ్-కోల్డ్ రిడ్
దగ్గు జలుబులను పారడ్రోలే అనోలియమ్
ఒక కొత్త శక్తి.
- కాలోఫెన్ - బాధానివారిణి మాత్రలు
తలనొప్పి, ప్లు, ఊళ్ళ నొప్పులకు

...ఇండియాలోను,
ఇతర దేశాలలోను
పేరు పొందినవి.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
మద్రాసు-4

మనమి హిందీ పుస్తకాల పంపిణీ పత్రం	
పుస్తకం సంఖ్య	KLVA104M133
పుస్తకం పేరు	భారతి
తారీఖు	07 February 2025
మొదటి అడ్డు	YES
రెండవ అడ్డు	YES
మొత్తం పేజీలు	69
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాష పేజీలు	AI, BC, I
లేని పేజీలు	AO
తయారు చేసినది	akshaya
పేజీలు పరిశీలించినది	naidya
స్కాన్ చేసినది	NAKCOB
పరీక్ష చేసినది	HEMA
పేజీలు పరిశీలించినది	
ప్రింటింగు చేసినది	
స్టాటింగు చేసినది	
మరిగితి	good